

Національна академія наук України  
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»



## **Центро-периферійні взаємодії у регіоні в умовах децентралізації: ідентифікація рівнів та методичні підходи до оцінювання**

**Науково-аналітична доповідь**



Львів 2020

**УДК 334.012.74:352:005(477.83)**

**Р 64**

**Патицька Х. О., Бас-Юрчишин М. А., Гринчишин І. М., Лещух І. В., Максименко А. О.**  
**Центро-периферійні взаємодії у регіоні в умовах децентралізації: ідентифікація та**  
**методичні підходи до оцінювання : науково-аналітична доповідь / НАН України. ДУ**  
**«Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2020. 85 с.**

У науково-аналітичній доповіді здійснено ідентифікацію рівнів центрально-периферійної взаємодії у регіоні, на основі чого представлено теоретико-методичні підходи та результати оцінювання їх розвитку в умовах децентралізації. На основі розробленої методики здійснено аналітичне дослідження взаємодії центру та периферії на трьох рівнях: обласний центр – територія області; міста обласного значення – зони їхнього впливу; центр об'єднаної територіальної громади – територія об'єднаної територіальної громади. Виявлено тенденції та закономірності, проаналізовано основні проблеми центрально-периферійних взаємодій у регіоні на різних рівнях.

Для представників органів влади та місцевого самоврядування, науковців, дослідників проблем реформування місцевого самоврядування в Україні.

ISBN 978-966-02-9501-8

Рекомендовано до друку Вченою радою ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» (протокол № 10 від 11 грудня 2020 р.)

© ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2020

## ЗМІСТ

Передмова.....	4
1. Центро-периферійні взаємодії у регіоні: типологія та методика оцінювання.....	6
2. Аналіз центро-периферійних взаємодій у регіоні в умовах адміністративно-фінансової децентралізації (на прикладі Львівської області).....	22
2.1. Закономірності соціально-економічного розвитку Львівської області.....	22
2.2. Рівень «обласний центр – райони області» .....	31
2.3. Рівень «міста обласного значення – зони їхнього впливу».....	43
2.4. Рівень «центр ОТГ – територія ОТГ».....	50
Додатки.....	76

## ПЕРЕДМОВА

Серед ключових завдань в умовах проведення реформи адміністративно-територіального устрою та фінансової децентралізації в Україні – зниження рівня просторових соціально-економічних диспропорцій розвитку територій, забезпечення повсюдності високої якості життєдіяльності населення та розвитку бізнес-середовища. Формування організаційно-економічних засад розвитку територіальних громад, передача на місцевий рівень повноважень та ресурсів підвищили відповідальність органів місцевого самоврядування за раціональне використання ендogenous потенціалу та можливостей міжтериторіальної співпраці в контексті вирішення спільних завдань соціально-економічного розвитку.

В таких умовах відбулося зростання вагомості та ролі міст як «точок росту», що здатні продукувати потужний соціально-культурний та інноваційно-інвестиційний вплив на прилеглу територію. Іншим аспектом, який вимагає особливої уваги через свою новачність, є формування взаємодій та взаємних впливів центру та периферії об'єднаних територіальних громад, утворених в результаті укрупнення в умовах адміністративно-територіальної реформи. Це ставить питання центр-периферійних взаємодій серед домінуючих в умовах розвитку соціально-економічного простору країни, вимагає окреслення зон впливу центрів та особливостей активізації адаптуючої та стимулюючої ролей, які вони виконують як «полюси росту» та генератори інноваційних зрушень у територіальному розвитку.

На особливу увагу в ході дослідження центр-периферійних взаємодій заслуговують міста обласного значення та території, що знаходяться в ареалі їхнього впливу. Загострення проблем охорони довкілля, громадського транспорту, вивезення та утилізації твердих побутових відходів, забезпечення водопостачання та водовідведення, належної організації спільного освітнього, медичного, спортивного та культурного простору, потреба пришвидшення інноваційного розвитку актуалізують питання нових взаємовідносин міст обласного значення та прилеглих територій. В умовах поглиблення поляризації розвинутих та депресивних територій важливим науковим завданням є оцінювання ефектів адміністративно-фінансової децентралізації на рівні міст обласного значення (отримали фінансовий ресурс з 2015 р.) та їх поширення на соціально-економічний розвиток регіону загалом, з'ясування ролі міст обласного значення в питаннях економічного зростання регіону.

Акцент варто зробити і на формування центр-периферійних взаємодій в об'єднаних територіальних громадах: визначити баланс прав та обов'язків суб'єктів соціально-економічного розвитку ОТГ та рівень врахування інтересів периферійних сіл в ОТГ як учасників бюджетно-управлінського процесу. Це особливо актуальне питання в силу його новачності в умовах завершення першого етапу адміністративно-фінансової децентралізації в Україні та перших років функціонування і розвитку ОТГ як суб'єктів місцевого розвитку. Специфіка формування ОТГ вимагає належного врахування і захисту інтересів периферії громади, на території яких після об'єднання не розташовані органи місцевого самоврядування. Разом з тим, недопустимою є ситуація повного перекладання обов'язків за розвиток громади з периферії на центр, - важливим є забезпечення ефективної взаємодії та комунікації усіх територій громади через збалансування прав, обов'язків та інтересів в системі «центр-периферія» в громаді та активне використання інструментів місцевої демократії.

Зазначене актуалізує необхідність наукових пошуків в напрямку розроблення концептуальних засад активізації центр-периферійних взаємодій в регіоні в умовах адміністративно-фінансової децентралізації та вимагає використання наукового підходу, що

характеризується інтегрованим, міждисциплінарним та міжгалузевим фокусом дослідження розвитку регіону в розрізі різних рівнів взаємодії. Структурування та комплексне дослідження його складових дозволить визначити наявні та приховані центрально-периферійні залежності та особливості взаємовпливів центрів різного функціонально-ієрархічного рівня на соціально-економічний розвиток регіону.

Авторський колектив:

Патицька Х. О. (п. 1, 2.4)

Бас-Юрчишин М. А. (п. 1, 2.1, 2.3)

Гринчишин І.М. (п. 1, 2.1, 2.3)

Лещух І. В. (п. 1, 2.2)

Максименко А. О. (п. 1, 2.4)

# 1. ЦЕНТРО-ПЕРИФЕРІЙНІ ВЗАЄМОДІЇ У РЕГІОНІ: ТИПОЛОГІЯ ТА МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ

В умовах децентралізаційних змін в Україні ключовими завданнями реформування є забезпечення ефективного місцевого самоврядування і спроможності територіальних громад та формування засад державної регіональної політики з метою подолання проблем територіально-економічної диференціації, забезпечення рівного доступу населення до якісних соціальних послуг і створення сприятливого життєвого середовища на всій території країни. Це вимагає вивчення та проведення комплексного аналізу ендогенного потенціалу регіонів, його формування і використання, а також виявлення та обґрунтування системних взаємодій та впливів у регіоні.

У цьому контексті на особливу увагу заслуговує питання формування та розвитку центрально-периферійних взаємодій у регіоні, яке на сучасному етапі актуалізувалося у зв'язку з проведенням адміністративно-територіальної реформи і фінансово-управлінської децентралізації в напрямі посилення ролі регіонального і локального рівнів управління. Дослідження цього питання передбачає визначення впливу центрів різних функціонально-ієрархічних рівнів на соціально-економічний розвиток території.

Складність і багатоаспектність центрально-периферійних взаємодій як явища пояснює існування широкого кола науково-теоретичних підходів та концепцій до визначення суті парних категорій «центр» та «периферія», передумов виникнення, чинників та наслідків формування і розвитку взаємодій між ними. Водночас теоретико-методологічна розробленість поняття вітчизняними науковцями здійснена переважно у межах соціальної географії в частині дослідження динамічності суспільно-географічного простору. Натомість комплексному вивченню взаємозв'язків між центром та периферією в контексті забезпечення соціально-економічного розвитку території приділено недостатньо уваги, що не дозволяє сформувати цілісне розуміння центрально-периферійних взаємодій та виявити залежність рівня соціально-економічного розвитку території від доступності до центру з відповідним функціонально-ієрархічним статусом та наявною динамікою розвитку.

Таким чином, дослідження формування та розвитку центрально-периферійних взаємодій у регіоні доцільно розпочати із внесення чіткості у визначення центру і периферії як взаємозалежних категорій та виділення зв'язків між ними.

Аналіз наукових підходів до трактування центрально-периферійних взаємодій дозволив встановити, що такі взаємодії виникають як результат самоорганізації геопростору. Він характеризується багаторівневістю та ієрархічністю, а відтак впливає і на багаторівневість системи «центр-периферія», що ускладнює можливість чіткої делімітації периферійних зон.

Визначення центру не є складним завданням, оскільки, у порівнянні з прилеглою територією, він характеризується концентрацією і різноманіттям ресурсів та функцій, а також стійкою розгалуженою системою зв'язків різного ступеню залежності, які включають як зв'язки з іншими центрами, так і взаємодії з периферією. До основних ознак центру належать: багатофункціональність, репрезентативність, комунікаційна доступність, інноваційність, інтегрованість, адаптивність та унікальність<sup>1</sup>.

Розвиток території навколо центру як ядра економічного зростання прямо залежить від сприйняття нею імпульсів, що генеруються центром, та її внутрішнього потенціалу до розвитку. Врахування цих чинників суттєво ускладнює окреслення зон впливу центру та обґрунтування особливостей, ознак та функцій периферії. Врахування неоднорідності периферії стимулює її типізацію на внутрішню (ближню), яка пов'язана з ядром та одержує від нього імпульси до розвитку, і зовнішню (дальню), мобілізуючий вплив на яку відсутній<sup>2</sup>. Тому, аналізуючи

<sup>1</sup> Маруняк Є. О. Територіальне (просторове) планування: зміст, еволюція та основні сучасні напрями. *Український географічний журнал*, 2014, № 2. С. 22-31.

<sup>2</sup> Метрополійні функції великих міст України: потенціал розвитку та перспективи реалізації : монографія / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; наук. ред. М. І. Мельник. Львів, 2016. 552 с.

периферійність та проблему різниці сприйняття імпульсів з центру, більшість науковців підтримують доцільність типізації просторових зон за ознакою інтенсивності впливу центру та виділяють ареали центрального, напівпериферійного та периферійного типів, у тому числі соціально-економічні лакуни (ареали з периферійними ознаками, які характеризуються відсутністю передумов до розвитку за безпосередньої близькості до центру).

Загалом сьогодні можна зустріти різні підходи до визначення периферії як економічної категорії. Згідно з деякими дослідженнями, периферія – це частина суспільного простору, в межах якої швидкість суспільних процесів мінімальна або їх вектор не співпадає з вектором розвитку ядер суспільного життя, до яких відносяться великі та середні міста<sup>3</sup>. Водночас більш глибокий аналіз поняття дозволяє встановити, що периферійність має політичний, економічний і культурний виміри та характеризується залежністю від центру, що результується обмеженістю ресурсів та обмеженою можливістю керувати власними справами (це дозволяє виділити три ознаки периферійності: віддаленість від центру; залежність від центру; відмінність від центру)<sup>4</sup>. «Периферія є залежною і контролює, в кращому випадку, лише свої власні ресурси, вона ізольована від усіх регіонів окрім центрального; не робить значного внеску до загального потоку комунікацій усередині певної території, не володіє універсальною культурою, не утворює самодостатнього цілого, має значення лише для обмеженого кола осіб і не домінує на певній території»<sup>5</sup>.

У контексті дослідження особливостей формування і розвитку центрально-периферійних взаємодій, серед іншого, спостерігається взаємна залежність та вплив не лише центру на периферію, а й навпаки, а неефективність периферії призводить до втрати центром своїх властивостей. Такий висновок підтверджують ускладнення процесів урбанізації, серед основних причин яких і відсутність правового вирішення проблеми розвитку сільських територій<sup>6</sup>.

Таким чином, різниця між центром та периферією як ключовими суб'єктами формування центрально-периферійних взаємодій полягає у таких специфічних властивостях: 1) існування структурного розриву між центром та периферією як наслідку різночасового та хвилеподібного розповсюдження інновацій; 2) різновекторність впливів у системі взаємодій центру та периферії: якщо для центру характерні відцентрові тенденції впливу, то для периферії – доцентрові; 3) притаманність центру диверсифікованої суспільної структури та ускладнення соціально-економічних функцій, висока концентрація населення, а відтак і суспільних об'єктів та явищ; периферії – симплікація та спрощення економічної та соціальної структур, деконцентрація суспільної діяльності; 4) різновекторність інтеграційних процесів: якщо для центру притаманні процеси інтеграції та посилення взаємозв'язків між суб'єктами і групами, то для периферії – дезінтеграційні, які з часом результуються процесами самоізоляції території та формування «периферійної» ментальності.

Враховуючи спрямованість цього дослідження на вивчення особливостей формування та розвитку центрально-периферійних взаємодій у регіоні, зауважимо, що розглядати цю економічну категорію доцільно як *процес безпосереднього або опосередкованого взаємного впливу центру та периферії в умовах просторової нерівності та соціально-економічної диференціації розвитку регіону, який характеризується циклічною причинною залежністю сторін та результується зміною динаміки їх розвитку*. До ключових особливостей взаємодії центру та периферії варто віднести такі:

<sup>3</sup> Дністрянський М. Периферійність соціального розвитку віддалених депресивних районів України як чинник електоральної активності населення. *Вісник Львівського університету*. Серія: Географічна. 2007. Вип. 34. С. 83-89.

<sup>4</sup> Тимошик Я. М. Дихотомія «центр-периферія» в концепції державотворення Стейна Роккана. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Серія «Питання політології». № 839. 2009. С. 66-72.

<sup>5</sup> Роккан С. Політика територіальної ідентичності: дослідження по європейському регіоналізму / С. Роккан, Дерек В. Урвин. *Логос*. 2003. №6. С.117-132.

<sup>6</sup> Крестовська Н. М. Правовий вимір незавершеної урбанізації в Україні. Правове життя сучасної України: матеріали міжнар. науково-практичної конференції, присв. ювілею академіка С. В. Ківалова: у 2 томах. Одеса: *Юридична література*, 2014. Т. 2. С. 35-37.

- різниця інтенсивності впливу центру на периферійні території, що пов'язано з різною спроможністю сприйняття ними імпульсів розвитку з центру («будь-яка територія є гетерогенною щодо проходження імпульсів розвитку, які генеруються центром... відтак і глибина проникнення імпульсів по території буде різною»<sup>7</sup>);

- залежність рівня сприйняття територією імпульсів, що генеруються центром, від її внутрішнього потенціалу до розвитку;

- існування синергетичного ефекту від поєднання та накладання один на одного чинників, які в умовах центр-периферійної взаємодії підсилюють один одного та продукують додаткові соціальні та економічні ефекти – імпульси розвитку – і в ядрі, і довкола нього;

- динамічність центру та периферії, що обумовлює їх перманентну трансформацію; таким чином, можна говорити про безперервний процес формування центру та периферії та їх змінний характер («при наявності або відсутності відповідних умов та ресурсів розвитку, людського капіталу, готовності населення та еліт до активного сприйняття інновацій периферія може набувати ознак напівпериферії, а напівпериферія – ознак центру і навпаки»<sup>8</sup>).

Узагальнюючи наукові підходи до формування та розвитку центр-периферійних взаємодій у територіальному вимірі, вважаємо за доцільне розширити типізацію цього явища задля полегшення вивчення особливостей його розвитку на різних рівнях територіальної організації та поглиблення аналізу в умовах сучасних реформ в Україні (рис. 1.1).

На увагу заслуговує виділення двох типів центр-периферійних взаємодій за способом виникнення – базових (природних, сформованих як результат неоднорідності та самоорганізації геопростору) та похідних (штучних, управлінських, які виникають внаслідок свідомого надання центральних або периферійних функцій певним територіям).

Сьогодні в нашій державі триває реформа адміністративно-територіального устрою та децентралізація, внаслідок чого відбулося укрупнення базових адміністративно-територіальних одиниць в об'єднані територіальні громади. Такі громади складаються з декількох старостинських округів (які до реформи були окремими самостійними адміністративно-територіальними одиницями з органами самоврядування) та центру громади. Відтак водночас з формуванням ОТГ відбувається формування і розвиток центр-периферійних взаємодій центру громади з її периферією як наслідок свідомого надання відповідних функцій конкретним територіям.

Розмежування центр-периферійних взаємодій на базові та похідні дозволяє продемонструвати, що в умовах розвитку державності у соціально-економічній організації геопростору центри здебільшого виділяються не шляхом геометричної центрованості зон, а завдяки їх виділенню в контексті визначення адміністративно-територіального устрою в країні. Водночас це є і чинником формування периферійних зон.

Цікавим у контексті обраного напрямку дослідження є поділ центр-периферійних взаємодій за ступенем і характером впливу на системні та несистемні, що дозволить акцентувати увагу на результатах політики регіонального розвитку та втіленні стратегій розвитку територій.

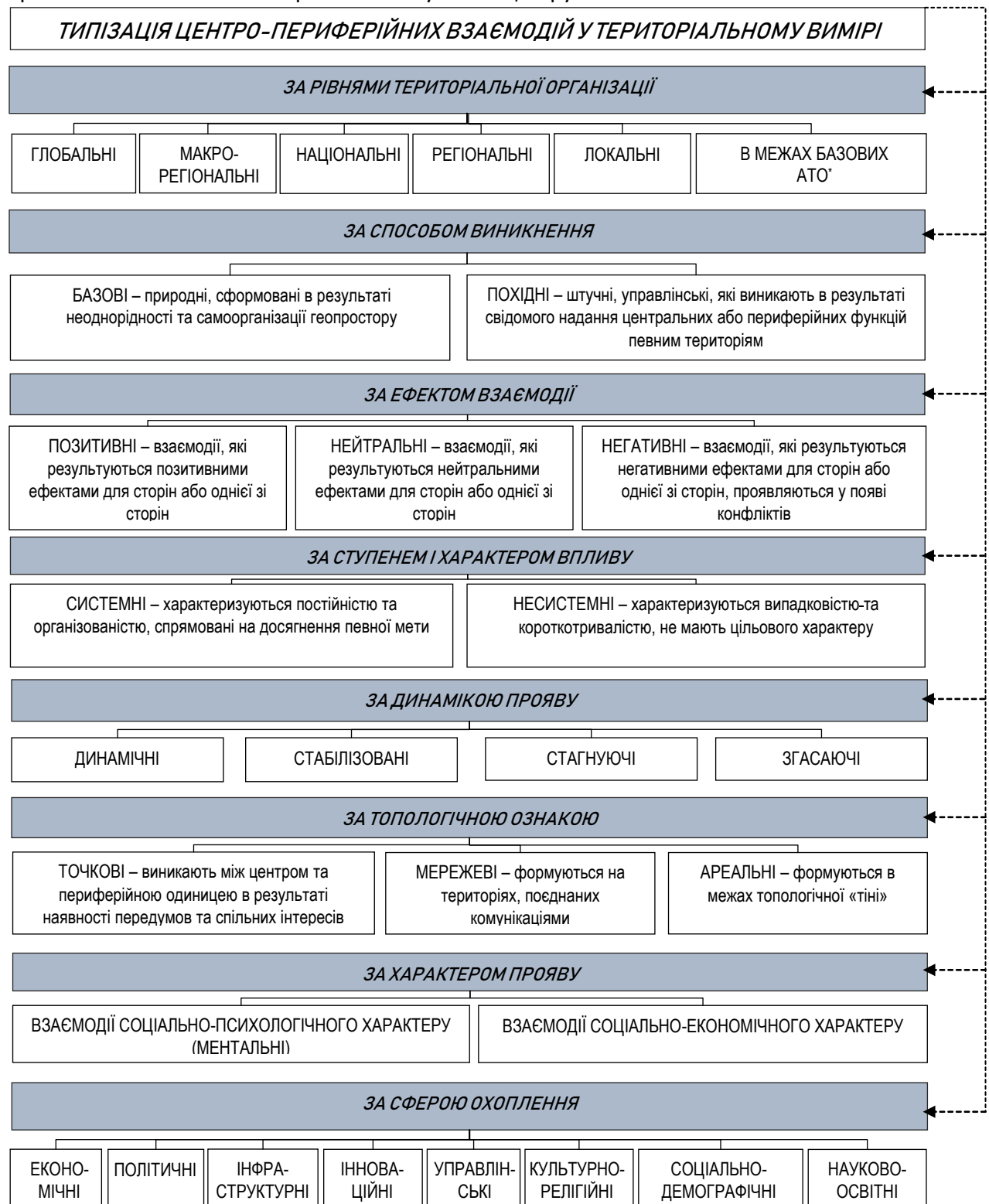
Окремо варто зупинитися і на поділі центр-периферійних взаємодій за характером прояву. Так, взаємодії соціально-економічного характеру проявляються та логічно описуються сучасними концепціями регіонального розвитку та суспільно-географічного аналізу, якими обґрунтована закономірність міжтериторіальних диспропорцій та соціально-економічної диференціації регіонів. Натомість взаємодії соціально-психологічного характеру (ментальні) формуються в умовах «консервації» територій як периферійних внаслідок перерозподілу на користь центру людських, матеріальних, фінансових, інформаційних ресурсів. Такий перерозподіл спричинений передовсім ментальними установками на рівні суспільства щодо переваг центру у порівнянні з периферією, що проявляється і в тенденційності міграції населення периферійних

<sup>7</sup> Підгрушний Г. П., Денисенко О. О. Київ та прилегла територія в системі центр-периферійної взаємодії. *Український географічний журнал*. 2013. № 1. С. 27-34.

<sup>8</sup> Там само.



територій до центру. «Території, що багаторічно характеризуються суспільством як периферійні, є менш атрактивними для суспільства і у ситуації вибору рішення, як правило, складається не на їх користь»<sup>9</sup>, що веде до закріплення цих територій у своїх характеристиках та формування проблеми ментального несприйняття імпульсів з центру.



**Рис. 1.1. Типізація центрo-периферійних взаємодій у територіальному вимірі**

Джерело: сформовано автором

<sup>9</sup> Пилипенко І. О. Механізми формування суспільно-географічних периферій в контексті динамічних концепцій регіонального розвитку. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. № 162. С. 23-27.

Для України актуальним є дослідження розвитку центрально-периферійних взаємодій у регіоні в умовах адміністративно-фінансової децентралізації за участю міст обласного значення та в об'єднаних територіальних громадах з урахуванням системних трансформацій в економіці та державному управлінні. Враховуючи вплив адміністративно-фінансової децентралізації на розвиток територій, тенденційність зростання ролі міст як «точок росту» та формування взаємодій центру та периферії в ОТГ, утворених внаслідок укрупнення, нами виділено три рівні центрально-периферійних взаємодій у регіоні: обласний центр – територія області; міста обласного значення – зони їхнього впливу; центр ОТГ – територія ОТГ.

**Рівень «обласний центр – територія області».** Обласні центри – це потужні ядра для навколишньої території (області), які одночасно і концентрують, і генерують масштабні фінансово-економічні, соціо-культурні, матеріальні, людські<sup>10</sup>, інформаційні та ін. потоки. Будучи фактично найбільшими містами України в контексті як територіальному, так і за щільністю населення, вони виступають місцем перерозподілу та акумулювання прибутку, проживання найбільш заможної частини населення регіону, полюсом влади, багатства, а відтак, і надспоживання.

Виступаючи каркасними елементами територіальної організації суспільства, обласні центри, з одного боку, «висмоктують» ресурси прилеглої території (районів області), поглиблюючи соціально-територіальну сегрегацію, а з іншого – залучають ці території до процесів модернізації та ринкових обмінів, стимулюючи реновацію периферії, інтегруючи локальні господарські комплекси і системи розселення.

Функціонуючи та взаємодіючи між собою, обласний центр та територія області утворюють широкий спектр зв'язків, зокрема, організаційно-управлінські, економічні, трудові, інфраструктурні, виробничі, інформаційно-маркетингові, сільськогосподарські, культурно-побутові, туристично-рекреаційні. При цьому, чи не найщільнішими взаємовпливами характеризуються обласний центр, як ядро соціально-економічного розвитку регіону, та райони, які безпосередньо межують з ним (так звані *центральні райони, або райони центрального типу*).

Райони центрального типу, з одного боку, формуються під впливом «ядра», а з іншого – намагаються якнайповніше використати його потенціал для задоволення своїх різноманітних та постійно зростаючих потреб. Відтак, напрям розвитку районів центрального типу безпосередньо залежить від розвитку великого міста.

Разом з тим, сьогодні спостерігається тенденція до надання переваги жителями великого міста проживанню за його межами у так званих передмістях, тобто в прилеглих до «ядра» населених пунктах. Це зумовлює активізацію розвитку передмість (насамперед, демографічного) у порівнянні з центральним містом. Адже інтенсивне переселення міських жителів у райони центрального типу на тлі обмежених земельних ресурсів великого міста у підсумку зумовлюють перенесення туди промислових, соціальних та інших об'єктів функціонального призначення.

*Напівпериферійні та периферійні райони області* в міру їх віддаленості від міста-обласного центра характеризуються деяким зниженням рівня соціально-економічного розвитку, порівняно із «ядром» чи районами центрального типу. При цьому, відносно міста-обласного центра суспільні утворення на зазначених рівнях виконують функцію постачання сільськогосподарської продукції для міського населення з фермерських, домашніх господарств, є осередками надання послуг з сільського зеленого туризму, а також місцем розташування виробничих підприємств, де може працювати міське населення та населення районів центрального типу.

---

<sup>10</sup> Наприклад, за даними Головного управління статистики у Львівській області у 2019 р. щільність населення у м. Львові становила 4420 осіб на 1 км<sup>2</sup>, тоді як в середньому у Львівській області – 116 осіб на 1 км<sup>2</sup>.

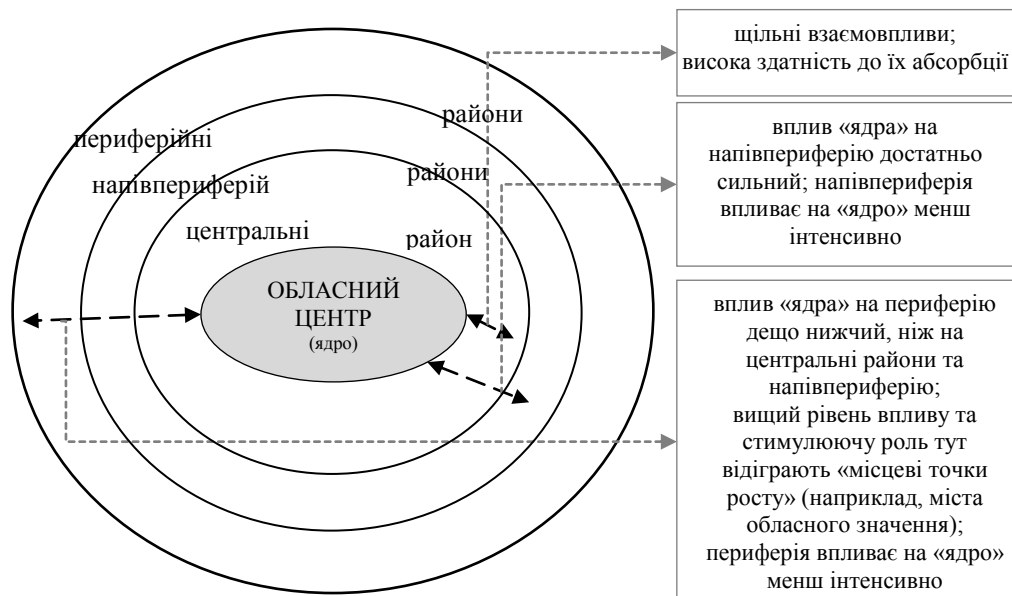
Важливими суспільними організаціями на напівпериферійному та периферійному рівнях є *міста обласного значення*. Їх окреме виділення вважаємо необхідним з огляду на більшу концентрацію тут умов і ресурсів розвитку, транспортно-комунікаційних коридорів та мереж, інтелектуального капіталу тощо, порівняно з іншими напівпериферійними та периферійними територіями. Крім того, міста обласного значення характеризуються вищою абсорбційною здатністю до сприйняття позитивних імпульсів розвитку, генерованих обласним центром. Таким чином, названі вище суспільні системи фактично є «місцевими» осередками конкурентоспроможності, споживання та конвергенції.

Отже, резюмуючи вище сказане, вважаємо, що у системі «центр – периферія» на рівні «обласний центр – територія області» можна простежити три ключові типи взаємодій у просторі (рис. 1.2):

1) обласний центр (ядро) ↔ центральні райони. Даний тип взаємодій характеризується щільними взаємовпливами між розвитком відповідних територій. Адже обласний центр генерує та поширює на центральні райони позитивні екстерналії фінансово-економічного, транспортно-логістичного та ін. характеру, а центральні райони, в свою чергу, поєднані з «ядром» такими функціями/ послугами, як, наприклад, проживання еліти у замських будинках, наявність основних готельно-ресторанних чи відпочинкових зон для міського населення, потік трудових ресурсів, школярів і студентів у навчальні заклади великого міста тощо;

2) обласний центр (ядро) ↔ напівпериферійні райони. Поряд із достатньо сильним впливом «ядра» на напівпериферію, чималий вплив на розвиток останньої чинять і «місцеві точки росту» (зокрема, міста обласного значення). Напівпериферійні райони впливають на «ядро» менш інтенсивно, порівняно із центральними районами;

3) обласний центр (ядро) ↔ периферійні райони. Вплив «ядра» на периферію дещо нижчий, ніж на центральні райони та напівпериферію. Вищий рівень впливу та стимулюючу роль у розвитку периферійних районів відіграють «місцеві точки росту», якими, як правило, є міста обласного значення та міста-районні центри. Периферійні райони впливають на «ядро» менш інтенсивно, порівняно із центральними та напівпериферійними районами.



**Рис. 1.2. Типи взаємодій у системі «центр – периферія» на рівні «обласний центр – територія області»**

*Джерело: сформовано автором*

**Рівень «міста обласного значення – зони їхнього впливу.** На особливу увагу в ході дослідження центрально-периферійних взаємодій заслуговують міста обласного значення та

території (територіальні громади яких відповідно до діючого законодавства функціонували на нових засадах адміністративно-фінансової децентралізації з 2015 р.), що знаходяться в зоні їхнього впливу. Загострення проблем охорони довкілля, громадського транспорту, вивезення та утилізації твердих побутових відходів, забезпечення водопостачання та водовідведення, належної організації спільного освітнього, медичного, спортивного та культурного простору актуалізують питання нових взаємовідносин міст обласного значення та прилеглих територій.

Зважаючи на те, що периферія не є однорідним полем, а поділяється на так звану внутрішню, або ближню, тісно пов'язану з ядром і безпосередньо одержує від нього імпульси до розвитку, і зовнішню, або віддалену, на яке ядро практично не чинить мобілізуючого впливу. У міру розвитку цієї дуалістичної структури можуть виникати й інші полюси розвитку, а ступінь домінування основного центру знижуватися<sup>11</sup>. Отож, урахування просторової компоненти, з поміж іншого, дозволить виявити ареали периферійності та ідентифікувати території, які знаходяться поза межами впливу поширення позитивних ефектів наявних центрів та точок зростання, детермінувати локальні зони, що позбавлені економічних ресурсів, характеризуються соціальним відторгненням, просторовою сегрегацією та формують «географію невдоволення». Створена таким чином «пастка бідності» вказує на наявність довгострокових проблем, які не вирішуються впродовж тривалого періоду.

Центр і периферія на будь-якому просторовому рівні пов'язані між собою потоками інформації, капіталу, товарів, робочої сили. Саме спрямування цих потоків визначає характер взаємодії між центральними і периферійними структурами, перетворюючи простір на подобу силового поля. Рушійною силою, що забезпечує постійний розвиток і відтворення системи відносин «центр-периферія», є постійна якісна трансформація ядра за рахунок генерування, впровадження і дифузії нововведень.<sup>12</sup>

Як зауважує Хохлова Н.М., місто як система в процесі свого розвитку характеризується екстенсивним освоєнням простору, що виявляється у відцентрових тенденціях по лінії «центр – периферія»; зниження рівня розвитку міста як системи, навпаки, приводить до актуалізації доцентрових тенденцій по лінії «периферія – центр»<sup>13</sup>.

Застосування гравітаційних моделей центр-периферійних взаємодій в регіоні вказує на модифікацію відносин центру та периферії, що проявляється і в трансформації периферійної території:

- доцентровий дрейф периферійних територій, що відображає просторово-економічне їхнє зближення з центром за рахунок гравітації та збільшення обсягу операцій взаємодії територій;

- відцентровий дрейф периферійних територій – діаметрально протилежний процес, який характеризується просторово-економічним віддаленням периферії від центру, що базується на зниженні кількості контактів, зменшенні гравітації центру і переорієнтації територій периферії на інші ядра тяжіння.<sup>14</sup>

Значний вплив на характер соціально-економічного розвитку периферійних територій здійснює наявність локального соціально-економічного потенціалу та абсорбційна здатність

<sup>11</sup> Мельник М.І., Лещух І.В., Синютка О.М. Вплив регіональної метрополії на структуризацію простору: центр-периферійний вимір. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2013. Вип. 2(100). С. 46-60.

<sup>12</sup> Павлов К.В. Экономическое ядро: сущность, элементный состав и критерии его формирования с учётом зарубежного опыта, критерии его формирования с учётом зарубежного опыта. *Культура народов Причерноморья*. 2008. № 147. С. 66-73.

<sup>13</sup> Хохлова Н. М. Структурно-функціональна модель міста. *Економіка та держава*. 2009. № 5. С. 96-98. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde\\_2009\\_5\\_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2009_5_31). (дата звернення: 17.05.20120)

<sup>14</sup> Панасюк М.В. Руденко А.В. Анализ развития системы «центр-периферии» региона (на примере республики Татарстан). *Известия. Серия географическая*. 2008. С. 60–72.

їхніх економік до сприйняття позитивних імпульсів та технологічних, управлінських і соціальних інновацій, генерованих центром та точками економічного зростання<sup>15</sup>.

З позиції дослідження територіальних громад міст дослідники визначають важливим кілька аспектів: 1) центральність міст в соціально-економічному просторі регіону, що перебувають у різній мірі взаємозв'язку з периферійними територіями; 2) диференційованість міських територіальних громад (столиця та обласні центри, промислові центри, міста туристичного значення, курортні центри тощо), що зумовлене впливом багатьох параметрів (природні умови, чисельність та склад населення, гео економічні особливості, траєкторія історичного розвитку, функції та ін.); 3) наявність та динамічність центрально-периферійних взаємодій в межах окремої міської територіальної громади міста, трансформація яких відбулася в умовах адміністративно-фінансової децентралізації.<sup>16</sup>

Враховуючи вищевикладене центрально-периферійні взаємодії в регіоні за участю міст обласного значення як потенційних точок економічного розвитку слід розглядати через призму таких ієрархічних конструкцій:

1) конфігурація центрально-периферійних взаємодій в регіоні під впливом центру (ядра), як правило, великого міста – обласного центру з означенням градації його впливу на решту території (зона сильного, середнього та слабого впливу);

2) ідентифікація міст обласного значення як точок зростання та ареалів їхнього впливу (ближня та дальня периферія);

3) генерування точками зростання імпульсів до розвитку периферії та ступінь абсорбції цих імпульсів.

Окремо звернемо увагу, що в контексті ідентифікації центрально-периферійних взаємодій в регіоні окрім детермінації центру, точок зростання та периферії важливим є окреслення територіальних громад та територій, які знаходяться поза межами їх впливу.

Разом з тим, в умовах адміністративно-фінансової децентралізації нового означення набувають питання формування спільного освітнього, медичного, креативного, культурного простору.

Таким чином, конфігурація центрально-периферійних взаємодій в регіоні може бути представлена як багаторівнева ієрархія з виділенням відповідних зрізів: економічного, соціального, просторового, що дозволяє визначити характер та тип взаємодій між територіальними громадами (центру, «точок зростання» та периферії), ступінь генерування позитивних імпульсів та їх абсорбції. При цьому, міста обласного значення як осередки економічного та соціального розвитку виконують вагомую роль в просторовій організації регіону, формуючи поліцентричну модель центрально-периферійних взаємодій.

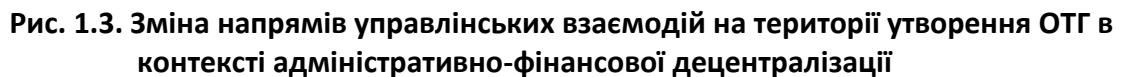
**Рівень «центр ОТГ – територія ОТГ».** Формування похідних центрально-периферійних взаємодій спостерігається в Україні в умовах реформування територіальної організації влади та утворення ОТГ внаслідок добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст. Об'єднання територіальних громад має добровільний характер та чітко визначені умови і правила формування ОТГ, серед яких, по-перше, обов'язковість урахування історичних, природних, етнічних, культурних та інших чинників, що впливають на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальної одиниці, яка утворюється в результаті укрупнення, та, по-друге, право визначення адміністративного центру ОТГ ініціаторами об'єднання<sup>17</sup>, тобто громадами, які об'єднуються. Зазначене актуалізує потребу дослідження особливостей формування центрально-периферійних взаємодій в ОТГ, оскільки в умовах їх утворення

<sup>15</sup> Метрополійні функції великих міст України: потенціал розвитку та перспективи реалізації : монографія / НАН України. Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України»; наук. ред. М.І. Мельник. Львів, 2016. 552 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»)

<sup>16</sup> Маруняк Є. О. Геопросторові дослідження і практика планування: Україна на тлі світових трендів. Київ: Фенікс, 2018. 336 с.

<sup>17</sup> Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України № 157-VIII від 5.02.2015 р. Відомості ВРУ, 2015, № 13, с. 91.

Проте, зважаючи на відносну «новизну» виникнення центрально-периферійних взаємодій в ОТГ, доцільно говорити не про їх розвиток, а особливості формування, що суттєво обмежує коло дослідження. Враховуючи «штучний» характер виникнення зв'язків між громадами та визначення центру в ОТГ, увагу слід зосередити на ефективності реалізації політико-адміністративного управління територією, її розвитку як єдиного соціального та економічного простору, що нівелює ризики невдоволення мешканців умовами розвитку населених пунктів в складі ОТГ та знижує рівень конфліктогенності.



В контексті аналізу внутрішньополітичної площини розвитку ОТГ її центр виконує дві функції: 1) функцію територіальної інтеграції, тобто розвитку як адміністративного центру громади; 2) функцію генерування інформаційно-комунікаційних та соціально-економічних каналів. В умовах дослідження цих функцій прослідковується причинно-наслідковий зв'язок, оскільки від обрання напрямів розвитку центру громади, тобто ефективності реалізації функції територіальної інтеграції, залежить швидкість та особливості формування і концентрації інформаційних, комунікаційних та соціально-економічних зв'язків. Це дозволяє стверджувати, що в контексті формування штучних центрально-периферійних взаємодій у територіальному вимірі ефективність їх розвитку залежить передовсім від ефективності управління територією.

Досліджуючи особливості формування центрально-периферійних взаємодій в ОТГ в контексті реалізації функції територіальної інтеграції, слід виділити наявність двох типів периферій: 1) населених пунктів, які є центрами старостинських округів; 2) населених пунктів, які входять до складу старостинських округів з центром у іншій громаді. Такий поділ є необхідним, оскільки дозволяє акцентувати на ще одній особливості формування і розвитку центрально-периферійних взаємодій в ОТГ – трьохрівневій системі реалізації політико-адміністративного управління територією: населений пункт-центр → населений пункт-центр

старостинського округу → населений пункт, який входить до складу старостинського округу з центром у іншій громаді.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу старост села, селища»<sup>18</sup>, старостинським округом є частина території ОТГ, на якій розташовані один або декілька населених пунктів (сіл, селищ), визначена місцевою радою з метою забезпечення представництва інтересів жителів такого населеного пункту (населених пунктів) старостою. Староста, як посадова особа місцевого самоврядування, є членом виконавчого комітету громади і представляє в ньому інтереси жителів села/сіл, здійснює комунікацію між владою та громадою села/сіл старостинського округу, організовує заходи у селі, відслідковує проблеми громади та пропонує варіанти їх вирішення<sup>19</sup>. Його робоче місце знаходиться на території старостинського округу, де він обирався.

Утім в умовах формування ОТГ центрами старостинських округів автоматично визначаються населені пункти, які були центрами адміністративно-територіальних формувань до реформи та на території яких розміщувалися органи місцевого самоврядування. Дослідження особливостей функціонування адміністративно-територіальних одиниць базового рівня впродовж періоду незалежності свідчить про порівняно нижчий розвиток та складну соціально-економічну ситуацію у населених пунктах, на території яких не було органів самоврядування. Таким чином, при формуванні ОТГ такі населені пункти знову ж таки залишаються у становищі, коли їх представником у місцевому самоврядуванні є особа з іншого населеного пункту. Попри те, що мешканців цих територій у місцевій раді представляють делеговані ними депутати, вони рідко можуть ефективно впливати на рішення щодо питань розвитку території.

Таким чином, в умовах адміністративно-фінансової децентралізації дослідження формування та розвитку центрально-периферійних взаємодій в ОТГ має зосереджуватися на ефективності реалізації політико-адміністративного управління територією в контексті забезпечення її розвитку як єдиного соціального та економічного простору, адже від ефективності реалізації функції територіальної інтеграції залежить швидкість та особливості формування і концентрації інформаційних, комунікаційних та соціально-економічних центрально-периферійних взаємодій.

**Методика оцінювання центрально-периферійних взаємодій у регіоні.** З метою здійснення комплексного аналізу розвитку центрально-периферійних взаємодій у регіоні в умовах адміністративно-фінансової децентралізації важливим є використання науково-методичного підходу, який характеризується інтегрованим, міждисциплінарним та міжгалузевим фокусом дослідження в розрізі різних рівнів взаємодії (рис. 1.4).

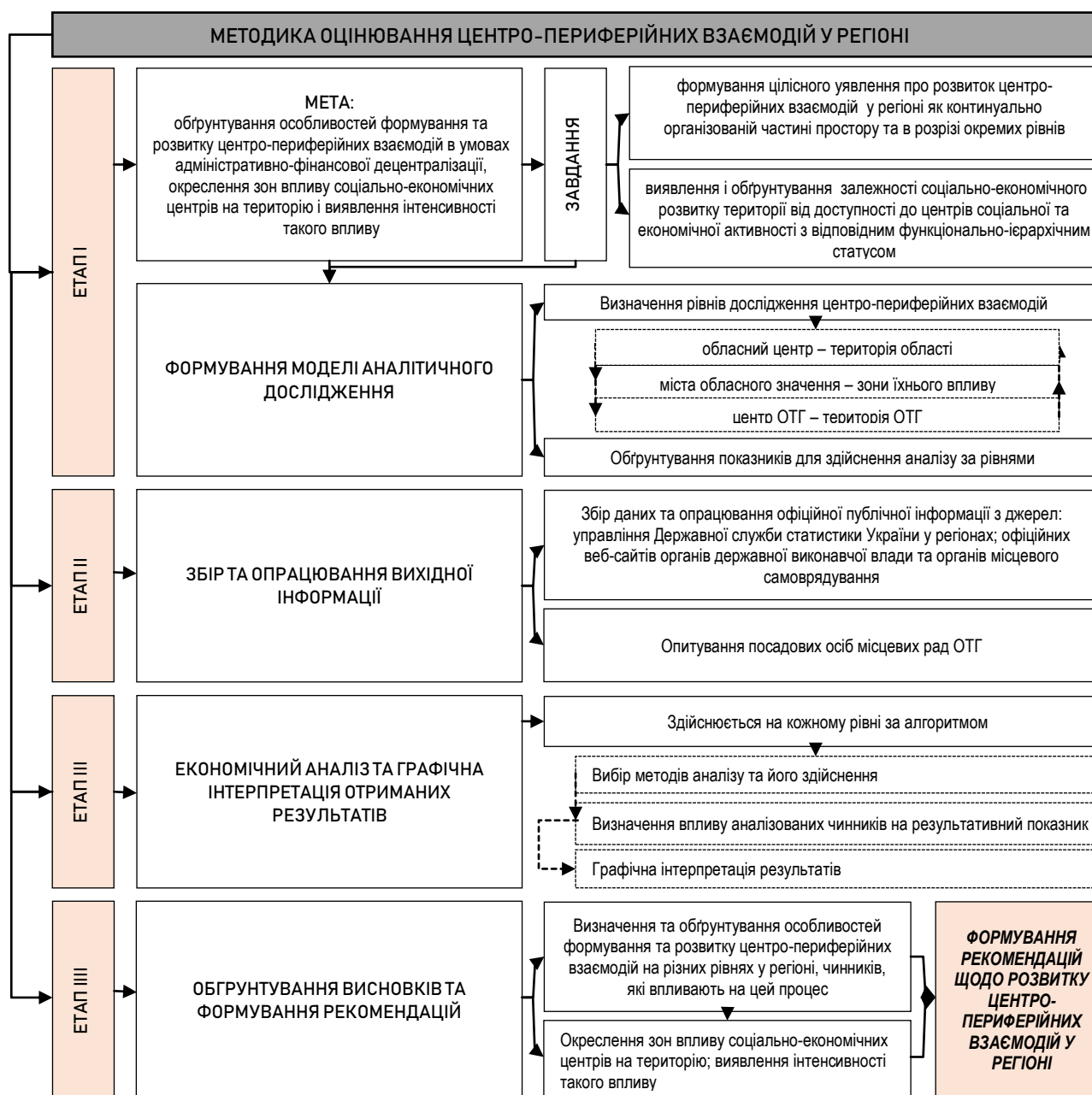
Запропонований методичний підхід передбачає: 1) формування цілісного уявлення про розвиток центрально-периферійних взаємодій у регіоні як континуально організованої частини простору та в розрізі окремих рівнів управління в умовах адміністративно-фінансової децентралізації; 2) виявлення та обґрунтування залежності соціально-економічного розвитку території від доступності до центрів соціальної та економічної активності з відповідним функціонально-ієрархічним статусом.

Дослідження розвитку центрально-периферійних взаємодій на трьох рівнях (обласний центр – територія області; міста обласного значення – зони їхнього впливу; центр ОТГ – територія ОТГ) має свої особливості та передбачає застосування різних методів аналізу з метою визначення наявних та прихованих центрально-периферійних залежностей, взаємовпливів центрів різного функціонально-ієрархічного рівня на соціально-економічний розвиток території. Розглянемо їх детальніше.

<sup>18</sup> Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу старост села, селища. Закон України № 1848-VIII від 9.02.2017 р. Відомості ВРУ, 2017, № 12, с. 134.

<sup>19</sup> Старости в об'єднаних громадах. Прес-центр ініціативи «Децентралізація». URL: <https://decentralization.gov.ua/starosta>. (дата доступу: серпень 2020 р.).

*Рівень «обласний центр – територія області».* Дослідження центрально-периферійної взаємодії на рівні «обласний центр – райони області» пропонуємо здійснити на основі якісної оцінки залежності рівня соціально-економічного розвитку районів області від їх віддаленості від обласного центра – осередка концентрації ділової активності, ресурсів та капіталу (рис. 1.5).



**Рис. 1.4. Методичні засади оцінювання центрально-периферійних взаємодій у регіоні**  
Джерело: авторська розробка

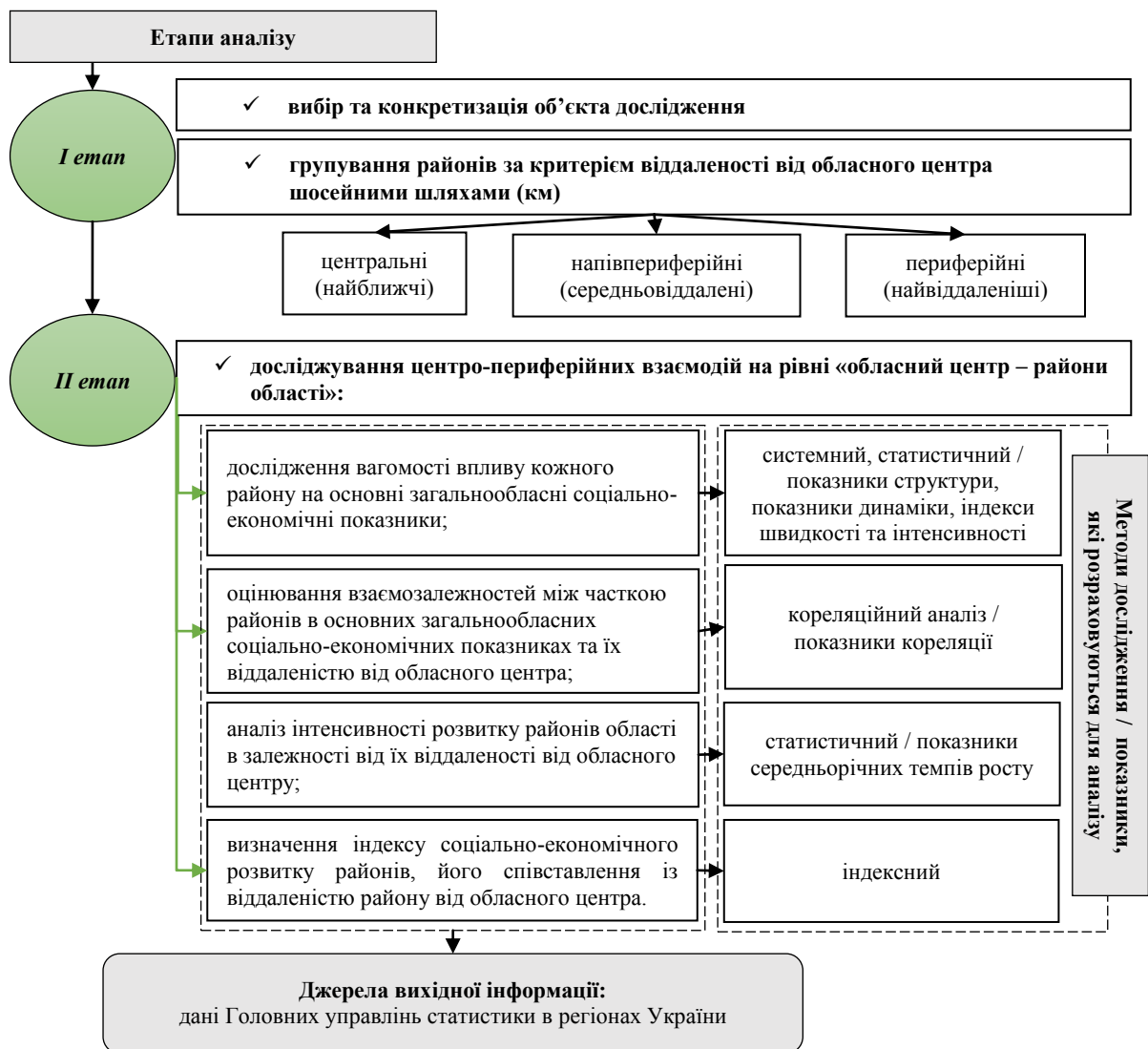
У регіоні обласний центр – це своєрідне «ядро», «лідуючий центр», «головне місто», осередок «підключення» регіону до глобальних на національних зв'язків і процесів, головною функцією якого виступає передача імпульсів розвитку, що виникають з зазначених зв'язків, на прилеглі території. Попри чітко оконтурені та інституціоналізовані межі обласного центра, генеровані та передані ним позитивні імпульси зумовлюють структурні зміни соціально-економічного характеру всього регіону. Глибина проникнення по території регіону позитивних імпульсів розвитку, генерованих обласним центром, є різною, що проявляється у відповідних структурних змінах соціально-економічного характеру в регіоні. А досягнення



відповідних «позитивних ефектів» у просторовому аспекті залежить від абсорбційної здатності економік прилеглої території та віддалених районів до сприйняття технологічних, управлінських і соціальних інновацій, наявності відповідних умов і ресурсів розвитку, транспортно-комунікаційних коридорів та мереж, інтелектуального капіталу.

Природа генерованих центром імпульсів розвитку є складною та мало дослідженою як у вітчизняній, так і світовій науці, незважаючи на те, що потенціал концепції «центр-периферія» дозволяє використовувати її домінанти при постановці численних завдань не лише політико-географічного, а й соціально-економічного характеру на всіх рівнях ієрархії територіальних систем.

Таким чином, використання запропонованого методичного підходу (рис. 1.5) дозволить визначити в регіоні просторові зони з різною інтенсивністю впливу «ядра», встановити ареали центрального, напівпериферійного та периферійного типів.



**Рис. 1.5. Методичний підхід до оцінювання центр-периферійної взаємодії на рівні «обласний центр – райони області»**

*Джерело: авторська розробка*

**Рівень «міста обласного значення – зони їхнього впливу».** Авторський підхід до делімітації рівнів центр-периферійних взаємодій на внутрішньорегіональному рівні за участю міст обласного значення полягає у наступному:

1) визначення тенденцій та закономірностей соціально-економічного розвитку територіальних громад на внутрішньорегіональному рівні, позиціонування міст обласного

значення в регіоні в умовах адміністративно-фінансової децентралізації (економічні та соціальні чинники, інтегральне оцінювання);

2) ідентифікація центр-периферійних взаємодій в регіоні за участю міст обласного значення (просторова автокореляція основних соціально-економічних параметрів, індекс Морана);

3) виявлення ступеня та інтенсивності впливу міст обласного значення на решту території (локальні індекси просторової асоціації).

Відповідно до запропонованого методичного підходу обрано індикатори для розрахунку індексів економічного та соціального розвитку (табл.1.1) та здійснено їхню стандартизацію (нормування) залежно від характеру впливу на інтегральний індекс<sup>20</sup>.

Таблиця 1.1

**Індикатори економічного та соціального розвитку адміністративно-територіальних одиниць**

№ з/п	Характер впливу показника	Показники
<b>Показники економічного розвитку</b>		
1.	Стимулятор	Роздрібний товарооборот підприємств на 1 жителя, тис. грн
2.	Стимулятор	Обсяг наданих послуг на 1 жителя, тис. грн
3.	Стимулятор	Прийняття в експлуатацію загальної площі житла, м <sup>2</sup> на 1 тис. жителів
4.	Стимулятор	Кількість підприємств-суб'єктів підприємницької діяльності, од. на 10 тис. осіб
5.	Стимулятор	Середньооблікова кількість штатних працівників на 1000 осіб, осіб
6.	Стимулятор	Середньомісячна номінальна заробітна плата, у середньому на 1 штатного працівника, грн
7.	Стимулятор	Капітальні інвестиції на 1 жителя, тис. грн
8.	Стимулятор	Прямі іноземні інвестиції на 1 жителя, дол. США
9.	Стимулятор	Сальдо зовнішньої торгівлі товарами на 1 жителя, дол. США
10.	Стимулятор	Сальдо зовнішньої торгівлі послугами на 1 жителя, дол. США
<b>Показники соціального розвитку</b>		
1.	Стимулятор	Природний приріст, на 1 тис. осіб наявного населення
2.	Стимулятор	Міграційний приріст, на 1 тис. осіб наявного населення
3.	Дестимулятор	Демографічне навантаження на населення у віці 15-64 роки (на початок року)
4.	Стимулятор	Забезпеченість населення житлом (на кінець року, м <sup>2</sup> на одного жителя)
5.	Стимулятор	Охоплення дітей закладами дошкільної освіти, %
6.	Стимулятор	Кількість учнів, яка припадає на 1 вчителя, осіб
7.	Стимулятор	Кількість медичного персоналу (лікарів та середнього медперсоналу) на 10 тис. населення, осіб

*Джерело: розроблено авторами*

Вимірювання ступеня, за яким набір просторових об'єктів та значення пов'язаних з ним даних можуть бути кластеризовані в просторі (додатна просторова автокореляція) та дисперговані (від'ємна просторова кластеризація), є процесом просторової автокореляції. Таким чином, від'ємна просторова автокореляція вказує на те, що поруч групуються (знаходяться одиниці), що володіють несхожим характеристиками, а позитивна просторова автокореляція є свідченням утворення кластерів в просторі зі схожими характеристиками<sup>21</sup>.

Виявлення просторових взаємозв'язків території передбачає застосування наступного алгоритму: 1) формування матриці просторових ваг; 2) визначення глобального індекса Морана – I та перевірку на z-статистику; 3) побудова просторової діаграми розсіювання Морана (у разі статичної значущості глобального індексу Морана) та виявлення територіальних кластерів (НН, НЛ, ЛН, ЛЛ); 4) пошук локального індекса Морана для кожної

<sup>20</sup> Hrynychshyn I., Bil M., Popadynets N., Patytska K., Leshchuh I., Panukhnyk O. (2019). Scientific-methodical foundations of estimation of territorial communities' endogenous capacity in Ukraine in conditions of decentralization. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 95, PP.314-319.

<sup>21</sup> Статистичні методи оцінки регіонального розвитку / О. В. Раєвська, І. В. Аксьонова, Г. І. Свидло. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 68 с.

території – LISA ( $I_{Li}$ );5) виявлення складових LISA та територіальних кластерів за силою взаємодії.<sup>22</sup>

Важливим в процесі оцінювання просторової автокореляції є матриця просторових ваг, що характеризує взаємний просторовий вплив досліджуваних об'єктів. В рамках цього дослідження для формування матриці просторових ваг скористаємося зворотними географічними відстанями між адміністративно-територіальними одиницями, обрахованими як довжина шляхів сполучення між їхніми центрами.

Негативна просторова автокореляція є свідченням процесів, які за своїм змістом протилежні просторовій кластеризації і вказують на несхожість сусідніх територій між собою. Статистика Морана (коефіцієнт глобальної просторової автокореляції) визначається за формулою:

$$I = \frac{n}{S_o} \cdot \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n w_{ij} (Y_i - \bar{Y})(Y_j - \bar{Y})}{\sum_{i=1}^n (Y_i - \bar{Y})^2} \quad (1.1)$$

$$\text{де } S_o = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n w_{ij}, \bar{Y} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n Y_i$$

де:  $n$  – кількість регіонів;  $w_{ij}$  – елемент матриці просторових ваг для адміністративно-територіальних одиниць  $i$  та  $j$ ;  $\bar{Y}$  – середнє значення показника;  $Y$  – показник, що аналізується.

Перевірка значущості індексів Морана здійснюється за допомогою використання  $z$ -статистики за формулою:

$$Z = \frac{I - E(I)}{E(I^2) - E(I)^2} \quad (1.2)$$

де:  $I$  – глобальний індекс Морана;  $E(I)$  – математичне очікування індексу.

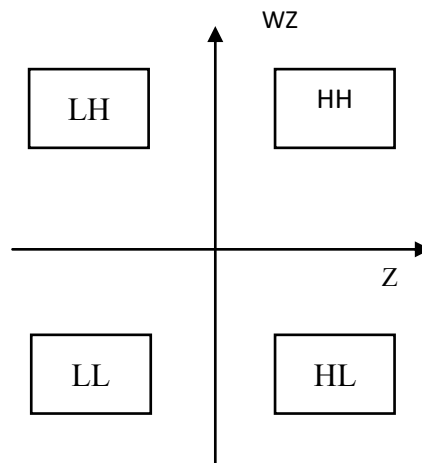
Побудова просторової діаграми розсіювання передбачає виявлення територіальних кластерів (НН, НЛ, ЛН, ЛЛ) на основі розкиду значень ознаки відносно просторового лага (рис. 1.6).

**ЛН («low-high»)** – території, що мають відносно низькі власні значення показника, що аналізується, оточені територіями з відносно високими значеннями відповідного показника.

Автокореляція – негативна

**ЛЛ («low-low»)** – території, що мають відносно низькі власні значення показника, що аналізується, оточені територіями також з відносно низькими значеннями відповідного показника.

Автокореляція – позитивна



**НН («high-high»)** – території, що мають відносно високі власні значення показника, що аналізується, оточені територіями також з відносно високими значеннями відповідного показника.

Автокореляція – позитивна

**НЛ («high-low»)** – території, що мають відносно високі власні значення показника, що аналізується, оточені територіями з відносно низькими значеннями відповідного показника.

Автокореляція – негативна

**Рис. 1.6. Просторова діаграма розсіювання Морана та пояснення її квадрантів**

Примітка:  $Z$  – централізоване значення аналізованого показника,  $WZ$  – просторовий лаг

Джерело: побудовано на основі<sup>23</sup>

<sup>22</sup> Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект (колективна монографія) / за ред. Е.М. Лібанової ; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. К., 2015. 356 с.

<sup>23</sup> Калашнікова Т.М. Оцінка просторової взаємодії територіальних економічних систем Дніпропетровської області на основі індексів Морана. *Економіка та суспільство*. 2017. № 13. С. 998-1005.

В якості локальної метрики, що дозволяє визначити гетерогенність окремих територій та ідентифікувати локалітети, що характеризуються підвищеним рівнем взаємодій з периферією, використано локальний показник просторової асоціації (local indicator of spatial association – LISA), який розраховується за формулою:

$$I_{LISA} = N \frac{(Y_i - \bar{Y}) \sum_{j=1}^n \sum_{j=1}^n w_{ij} (Y_j - \bar{Y})}{\sum_{i=1}^n (Y_i - \bar{Y})^2} \quad (1.3)$$

Таким чином, делімітацію рівнів центрально-периферійних взаємодій на внутрішньорегіональному рівні запропоновано здійснювати за допомогою алгоритму дослідження внутрішньорегіональної диференціації, зокрема, індикативного оцінювання закономірностей економічного та соціального розвитку та методів просторової економетрики.

*Рівень «центр ОТГ – територія ОТГ».* До чинників впливу на формування центрально-периферійних взаємодій в ОТГ віднесено:

1) тип ОТГ (міська/сільська/селищна ОТГ) – врахування типу населеного пункту, який є адміністративним центром ОТГ, є важливим в контексті виявлення взаємних впливів населених пунктів у громаді. Зокрема, в ОТГ з сильним центром (переважно до таких громад належать міські ОТГ) зростає ризик формування моноцентричної моделі розвитку та викривлення територіального представництва у місцевих радах на користь центру;

2) розташування у регіоні – розташування ОТГ суттєво впливає на формування центрально-периферійних взаємодій у громаді. Розташування ОТГ у приміській зоні супроводжується зростанням міграційної активності жителів населених пунктів громади за її межі та формуванням сталих взаємодій на рівні «центр-периферія» між містом та прилеглою територією, до якої відноситься і територія ОТГ (що суттєво впливає і на центрально-периферійні взаємодії між населеними пунктами у складі ОТГ). Натомість для ОТГ, які є географічно віддаленими від великих міських центрів, зовнішній вплив є меншим. Врахування цього чинника може результуватися виявленням суттєвих відмінностей у формуванні центрально-периферійних взаємодій в ОТГ;

3) характеристика складу ОТГ – передбачається врахування характеристик ОТГ в розрізі таких показників: кількість населених пунктів у складі ОТГ; чисельність населення; віддаленість від центру громади.

Аналіз формування та розвитку центрально-периферійних взаємодій на рівні ОТГ проводитиметься на основі виділення груп ОТГ за вказаними критеріями та їх діагностики за окремими напрямками:

- аналіз стратегічних документів місцевої ради ОТГ на питання розвитку центрально-периферійних взаємодій у громаді – дозволяє оцінити підхід місцевої влади до питання розвитку громади, розуміння та втілення принципів представницької демократії на місцевому рівні, а також розвитку громадської відповідальності за місцеві справи;

- аналіз представництва периферійних громад, розвитку інституту старости, відповідності складу та структури органу управління цілям розвитку громади – враховуючи особливості формування ОТГ, зокрема існування громад, у яких населення пропорційно розподілене між поселеннями, та громад з вираженим домінуванням адміністративного центру, варто акцентувати увагу на питанні представництва жителів периферійних населених пунктів в складі управлінського апарату ОТГ та їх участі у процесі прийняття управлінських рішень;

- діагностика налагодження комунікаційних зв'язків органу управління ОТГ з жителями громади – передбачає аналіз інструментів налагодження комунікативних зв'язків органу місцевого самоврядування з членами громади та діагностику організації роботи органу управління ОТГ щодо доступу до публічної інформації;

- аналіз бюджетного забезпечення розвитку інфраструктури у громаді – передбачає визначення стану розвитку соціальної інфраструктури ОТГ на момент її утворення, що передбачає виявлення проблемних аспектів та першочергових для реалізації інфраструктурних проєктів; аналіз дотримання інтересів периферійних населених пунктів в умовах реалізації інфраструктурних проєктів за період розвитку ОТГ;

- аналіз потенціалу залучення населення громади до процесу її розвитку – дослідження характеру організації залучення мешканців до місцевого самоврядування, ефекту впливу на функціонування громади, рівня її охоплення на основі методу самооцінки апарату управління ОТГ потенціалу громадської участі (визначено на основі опитування голів ОТГ (примірник анкети для заповнення у додатку А));

- дослідження можливостей працевлаштування у громаді – аналіз розвитку підприємницького середовища у громаді, зокрема діяльності органу місцевого самоврядування щодо реалізації можливостей офіційного працевлаштування населення ОТГ.

## **2. АНАЛІЗ ЦЕНТРО-ПЕРИФЕРІЙНИХ ВЗАЄМОДІЙ У РЕГІОНІ В УМОВАХ АДМІНІСТРАТИВНО-ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

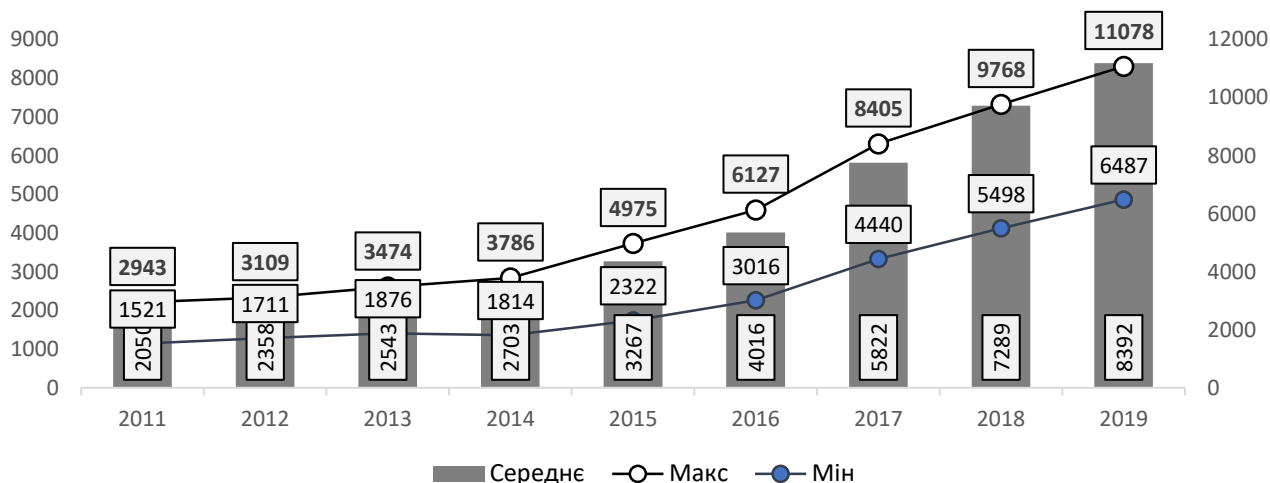
### **2.1. ЗАКОНОМІРНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

За останнє десятиліття траєкторія соціально-економічного розвитку територіальних громад і територій зазнала суттєвих змін. Так, одні територіальні громади у процесі свого розвитку та реалізації сучасних реформ сформуvalи ареали концентрованого добробуту, інші – зазнали стагнації або ж перетворились на території, що характеризуються уповільненням економічної активності, відсутністю інвестування, і, як наслідок, соціальним відторгненням. Стійкі тенденції міжрегіональної та внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації вказують на загрозливі масштаби нерівномірного соціально-економічного розвитку територіальних громад. Зауважимо, що, зважаючи на добровільний характер створення останніх, має місце поглиблення вказаних тенденцій, адже територіальні громади, утворені в процесі децентралізації, диференційовані за розміром, статусом, географічним положенням та інтегрованістю в економічному просторі. З метою формування дієвих механізмів забезпечення добробуту територіальних громад існує потреба в з'ясуванні тенденцій їхнього соціально-економічного розвитку та впливу чинників, що зумовили вказані процеси.

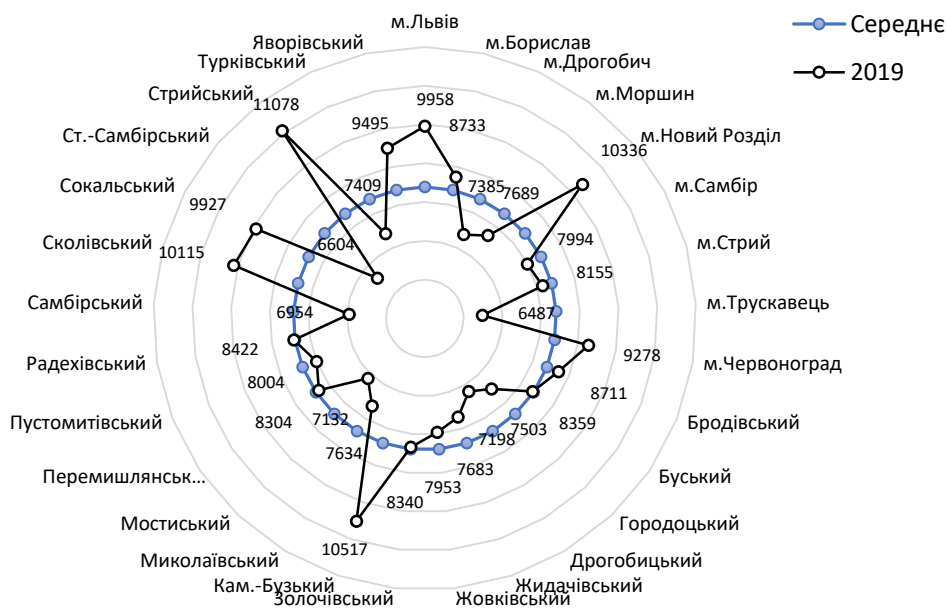
У Львівській області впродовж 2015–2019 рр. функціонувало 40 об'єднаних територіальних громад, 9 міст обласного значення (додаток Б), решта територіальних громад (сіл, селищ та міст) функціонували у складі 20 районів.

В умовах адміністративно-фінансової реформи потенційний вплив на розвиток центрально-периферійних взаємодій в регіоні зумовили об'єднані територіальні громади. Найбільшу кількість об'єднаних територіальних громад (25% від усіх ОТГ) відзначаємо у Самбірському районі, при чому 8 із них розпочали свою діяльність у 2016 р. У Буському, Золочівському, Турківському та Яворівському районах упродовж 2015–2019 рр. не створено жодної ОТГ, як результат – сільські, селищні та міські ради функціонували в межах відповідного району, об'єднуючи таким чином усі фінансові ресурси, однак були позбавлені права самостійно вирішувати питання своєї фінансово-господарської діяльності. Окрім того, такі територіальні громади не отримували субвенцію на розвиток інфраструктури. Ця ситуація суттєво вплинула на конфігурацію соціальних та економічних параметрів розвитку регіону.

Одним із показників, що впливає на соціально-економічний розвиток територіальних громад та районів, є середньомісячна заробітна плата, розрив між мінімальним та максимальним значенням якої почав поглиблюватися з 2015 р. (упродовж 2011–2019 рр. від 0,52% до 0,59%). У результаті спостерігаємо значну варіацію вказаного параметра за районами та містами обласного значення (МОЗ). Так, найвищі показники відзначаємо у Стрийському, Кам'янка-Бузькому районах та м. Новому Роздолі, причому, останній значно поліпшив свою позицію серед адміністративно-територіальних одиниць Львівської області (рис.2.1). На противагу, у м. Трускавці, Старосамбірському та Самбірському районах у 2019 р. спостерігали найнижчий розмір середньомісячної заробітної плати, що може бути як свідченням надмірної пропозиції трудових ресурсів та відсутності підприємств, так і значної тінізації ринку праці. Зауважимо, що в структурі зайнятого населення значна частка осіб працевлаштована в органах місцевого самоврядування та органах державної влади (коливання заробітної плати у вказаних інституціях є менш вираженим й зрівноважує загальні показники).



а) динаміка 2011-2019рр.



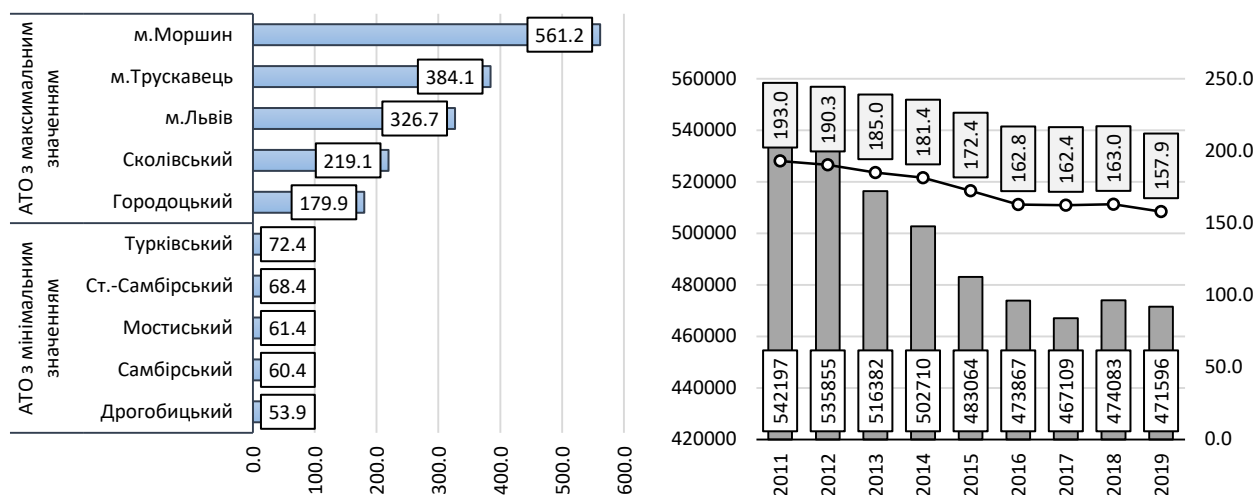
б) розподіл за районами та МОЗ у 2019 р.

**Рис. 2.1. Динаміка та розподіл середньомісячної заробітної плати у Львівській області у 2011-2019 рр., грн.**

Джерело: побудовано за даними Головного управління статистики у Львівській області

Високий рівень чутливості до зміни соціально-економічної ситуації в країні загалом, кон'юнктури ринку, змін у законодавстві демонструють показники кількості підприємств і чисельності штатних працівників. Упродовж 2011–2019 рр. відбулося значне зниження чисельності штатних працівників – з 542,2 тис. у 2011 р. до 472,0 тис. у 2019 р. В умовах значної диференціації вказаного показника, зваженого на чисельність населення, вкажемо на найбільші темпи падіння у м. Самборі, м. Моршині, Мостиському, Радехівському й Старосамбірському районах. Натомість лише м. Новий Розділ, Городоцькому та Сколівському районам, які відзначилися позитивними тенденціями приросту чисельності штатних працівників (рис. 2.2).

Позитивна динаміка зростання кількості підприємств у 2014–2015 рр. (з деяким уповільненням у 2014–2015 рр.) змінилась різким падінням у 2016 р. на тлі внесення законодавчих змін щодо обов'язкової сплати ЄСВ усіма зареєстрованими підприємствами. Як результат спостерігалася реакція підприємств – зняття з обліку або повне «припинення діяльності» (фактично вказані підприємства такої діяльності або ж не здійснювали, або рентабельність таких підприємств була невисокою).



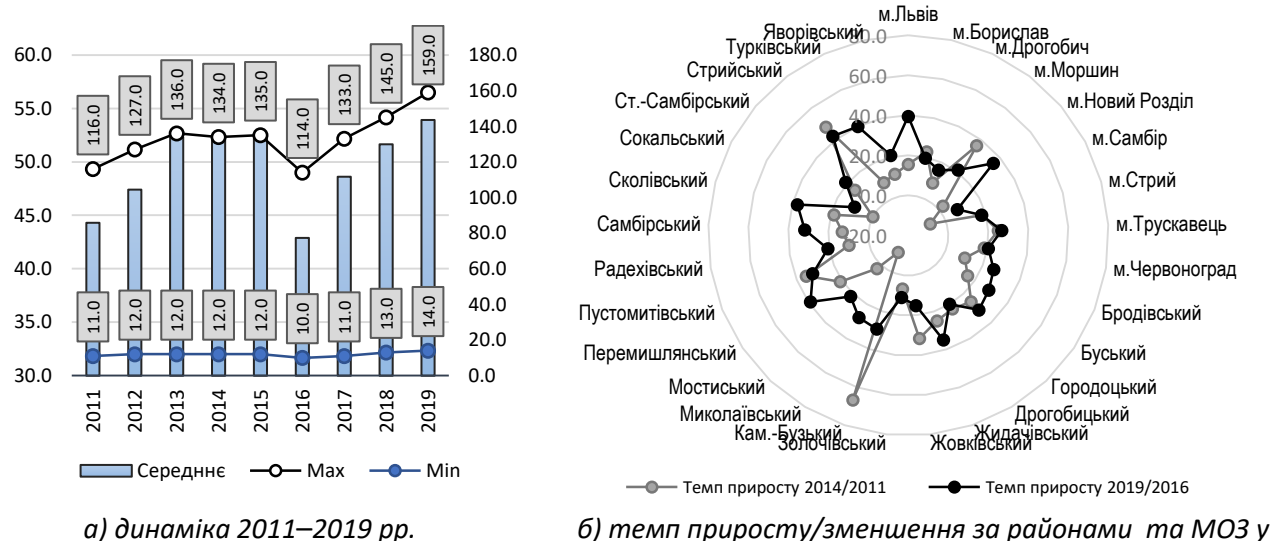
а) АТО з максимальним та мінімальним значеннями у 2019 р.

б) динаміка 2011-2019 рр.

**Рис. 2.2. Динаміка та розподіл штатних працівників у Львівській області у 2011-2019 рр., од. на 10 тис. населення**

Джерело: побудовано за даними Головного управління статистики у Львівській області

Зауважимо, що масштаби закриття підприємств перевищили тимчасову стагнацію підприємств в результаті проведення антитерористичної операції на Сході України та анексування частини території України Росією. Водночас позивна динаміка зростання кількості підприємств упродовж 2016–2019 рр. супроводжувалась усталеною варіацією їхнього функціонування в розрізі адміністративно-територіальних одиниць. Упродовж усього аналізованого періоду мінімальне значення вказаного показника варіювало від 11 до 14 підприємств на 10 тис. населення на тлі зростання максимального значення зі 116 до 159 підприємств на 10 тис. населення (рис. 2.3).



а) динаміка 2011–2019 рр.

б) темп приросту/зменшення за районами та МОЗ у 2014/2011 та 2019–2016 рр.

**Рис. 2.3. Динаміка та розподіл підприємств у Львівській області у 2011-2019 рр., од. на 10 тис. населення**

Джерело: побудовано за даними Головного управління статистики у Львівській області

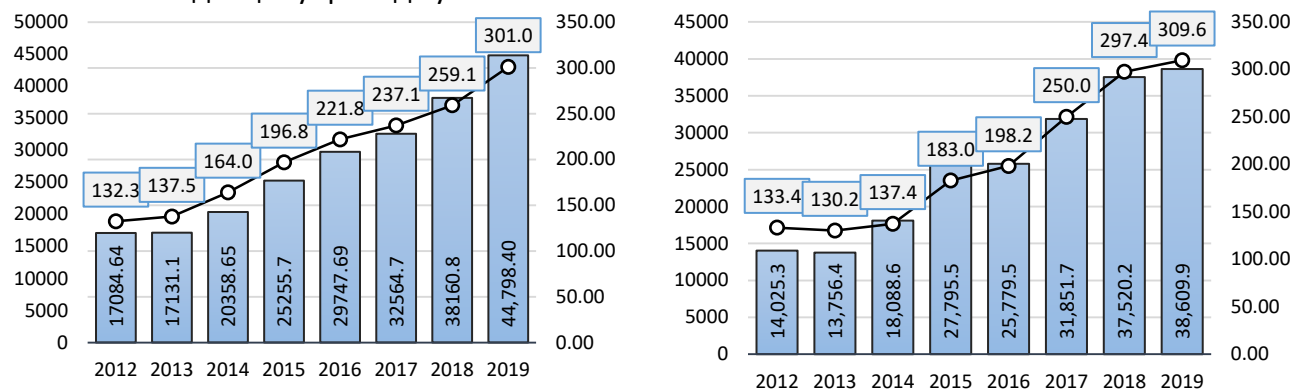
Масштаби значної варіації кількості підприємств у розрахунку на 10 тис. нас. в розрізі районів та МОЗ супроводжувались різними тенденціями, зокрема, виділяється група



адміністративно-територіальних одиниць (АТО), яка відзначається позитивною динамікою розвитку підприємництва у своїх територіальних громадах (м. Львів, м. Трускавець, м. Моршин, Городоцький, Жидачівський, Перемишлянський та Пустомитівський райони). Проте окремим АТО з вищими за середнє значеннями аналізованого показника не вдалось зберегти позитивну динаміку створення нових підприємств (м. Борислав, м. Дрогобич, м. Самбір).

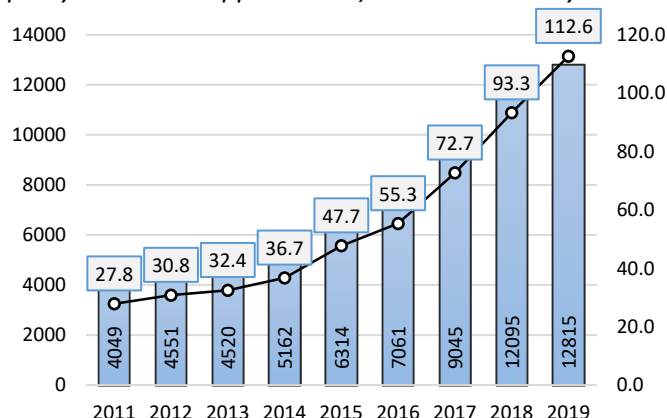
Решта районів Львівської області упродовж останніх 9 років демонструють значення показника кількості підприємств, зважене на чисельність населення, нижче від загальнообласного. У цій групі поліпшили свою позицію лише частина АТО (м. Новий Розділ, Кам'янка-Бузький, Стрийський та Сколівський райони), при цьому, у третини районів та МОЗ на тлі невисоких значень кардинально значного зростання підприємств так і не відбулося (м. Самбір, м. Червоноград, Золочівський, Сокальський, Турківський та інші райони). Негативні тенденції низької кількості підприємств і відсутність позитивних змін в напрямі активізації розвитку підприємництва вказують на поглиблення сегрегації окремих територіальних громад, жителі яких вилучені з господарської діяльності та є постійними отримувачами різного роду державних допомог.

Позитивна динаміка показників обсягу реалізованої продукції, наданих послуг і товарообороту є свідченням активізації виробничо-господарської діяльності у Львівській області у 2011-2019 рр. (рис. 2.4). Так, обсяг реалізованої продукції у 2011–2019 рр. зріс з 27,9 тис. грн до 112,6 тис. грн, товарооборот – з 132,35 тис. грн до 301 тис. грн у розрахунку на одного жителя, обсягу наданих послуг – з 133,4 тис. грн до 309,6 тис. грн. При цьому, зазначені тенденції супроводжувалася:



а) динаміка товарообороту 2012–2019 рр.

б) динаміка обсягу наданих послуг 2012–2019 рр.



в) динаміка обсягу реалізованої продукції 2011–2019 рр.

**Рис. 2.4. Динаміка окремих економічних та соціальних параметрів розвитку Львівської області, 2012–2019 рр.**

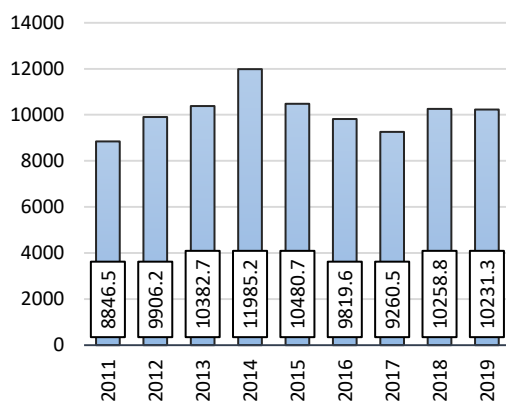
Джерело: побудовано за даними Головного управління статистики у Львівській області

- диференціацією обсягу виробленої продукції у розрахунку на одного жителя від 605,1 грн у м. Моршині до 8,0 грн у Самбірському районі у 2019 р., зменшенням темпів приросту у м. Бориславі та усталеною тенденцією низького приросту у Старосамбірському, Самбірському та Дрогобицькому районах;

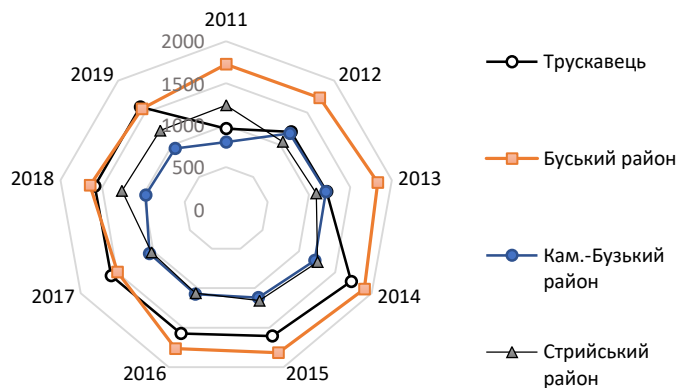
- концентрацією товарообороту у м. Львові, інших містах обласного значення, Пустомитівському та Яворівському районах на тлі значного падіння темпів приросту товарообороту в окремих районах (Стрийському, Дрогобицькому та Миколаївському);

- синхронним зменшенням темпів приросту надаваних послуг, пов'язаних із припиненням діяльності малих підприємств у 2015-2016 рр. та їх активізацією у 2018-2019 рр.

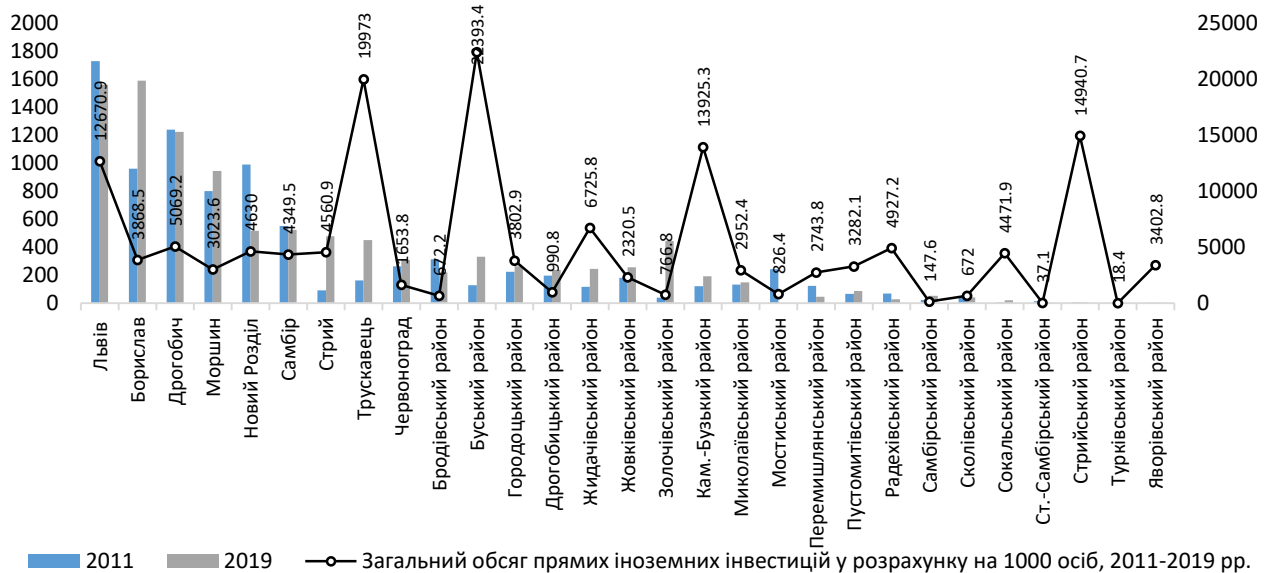
Аналіз прямих іноземних інвестицій у Львівській області упродовж 2011-2019 рр. вказує на високу чутливість до загальної соціально-економічної та політичної ситуації в країні, що підтверджується зміною позитивної тенденції зростання вказаного параметра у 2011-2013 рр. та його падінням у 2014-2017 рр. (рис. 2.5).



а) динаміка прямих іноземних інвестицій у 2011-2019 рр.



б) прями іноземні інвестиції в деяких АТО у 2011-2019 рр.



в) порівняння прямих іноземних інвестицій у розрахунку на 1000 жителів у 2011 р., у 2019 р.

**Рис. 2.5. Динаміка та розподіл прямих іноземних інвестицій у Львівській області у розрахунку на 1000 жителів, 2012-2019 рр.**

Джерело: побудовано за даними Головного управління статистики у Львівській області

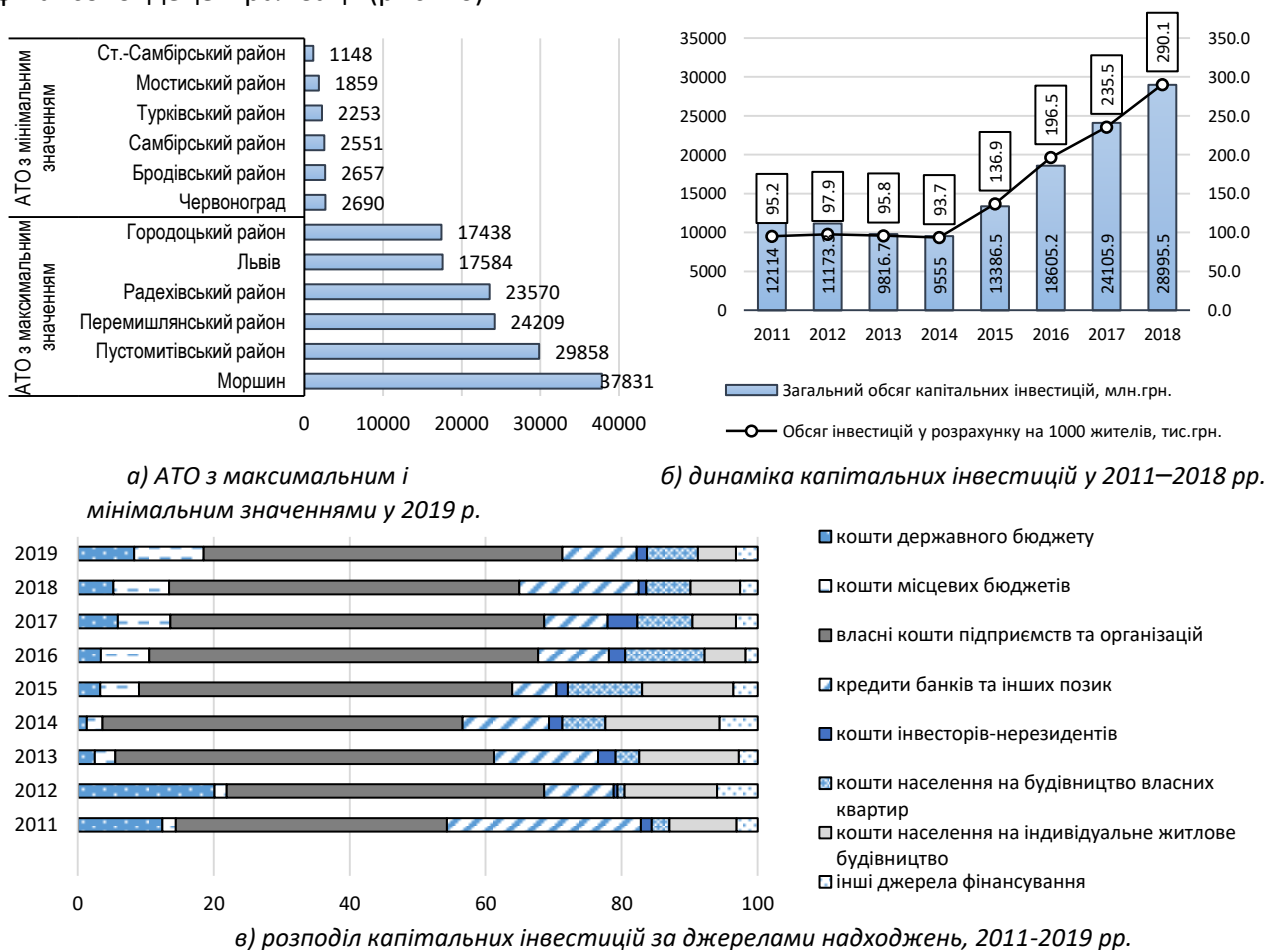
Порівняння обсягу прямих іноземних інвестицій у 2019 р. та в 2011 р. засвідчує лідируючі позиції міст обласного значення. На загальному тлі за обсягом загальних накопичених інвестицій у розрахунку на 1000 жителів упродовж аналізованого періоду

вирізняється м. Трускавець, Кам'янка-Бузький, Буський та Стрийський райони, причому, Буський та Кам'янка-Бузький райони щороку планомірно залучали значні обсяги прямих іноземних інвестицій, а у Стрийському районі активізація залучення прямих іноземних інвестицій припала на 2018–2019 рр., у м. Трускавці – на 2014–2018 рр.

Для прикладу, основний обсяг прямих іноземних інвестицій у Буському районі залучили ТОВ «Галіція Грінері», що належить холдингу «Galicia Greenery Holding BV», ТОВ «Західно-українські газові технології» (виробництво альтернативних джерел енергії (біо-газу) та інші<sup>24</sup>. У Кам'янка-Бузькому районі найбільше прямих іноземних надійшло у ТОВ «СВІСС Крона», ТОВ «Райтекс», ДП «Амбіенте Ферніче Україна», ПП «Львів ПАК», ТОВ «Агро ЛВ Лімітед» та індивідуальне житлове будівництво<sup>25</sup>.

Загалом констатуємо той факт, що в районах, де спостерігається найвища інтенсивність створення об'єднаних територіальних громад, активізації процесу залучення прямих іноземних інвестицій не відбулося, а підсумок реалізації найбільших проєктів у 2016–2018 рр. підтверджує відсутність серед них адміністративно-територіальної одиниць, які увійшли до складу ОТГ (додаток В).

Позитивна динаміка обсягу капітальних інвестицій у 2011–2018 рр. свідчить про інтенсифікацію процесу з 2015 р. та пов'язана з початком реформи адміністративно-фінансової децентралізації (рис.2.6).



**Рис. 2.6. Динаміка, розподіл та джерела надходжень капітальних інвестицій у Львівській області у 2011–2019 рр.**

Джерело: побудовано за даними Головного управління статистики у Львівській області

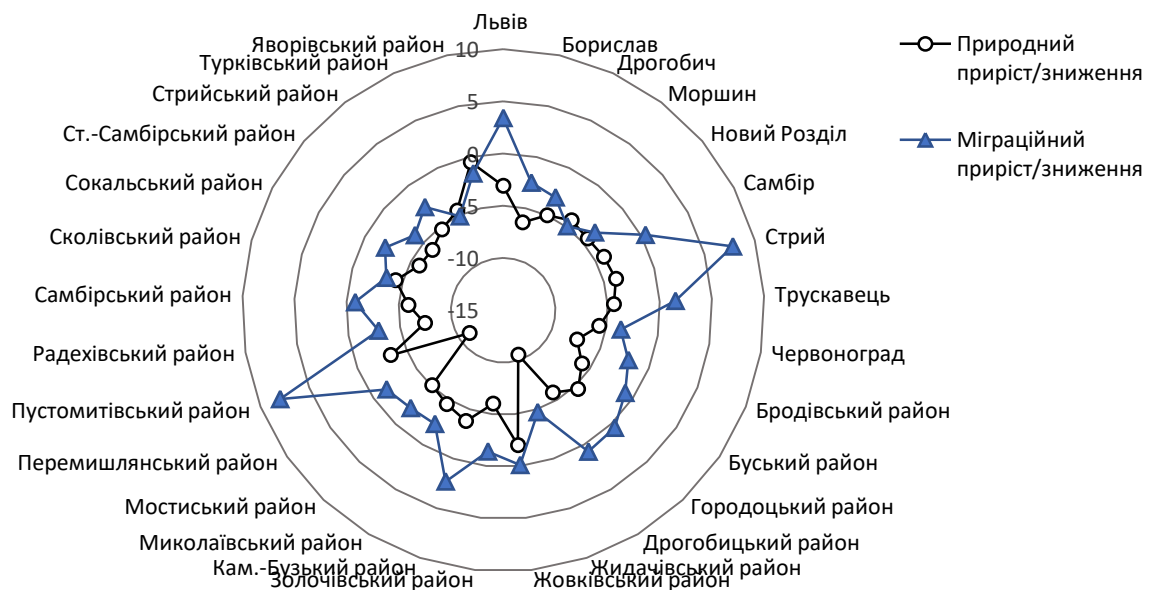
<sup>24</sup> Ткач С. М. Оцінка рівня ефективності інвестиційної діяльності у містах та районах Львівської області. *Регіональна економіка*. 2012. № 3. С. 86-95. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek\\_2012\\_3\\_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2012_3_12). (дата звернення: жовтень 2020 р.).

<sup>25</sup> Прес-служба ЛОДА. Торік у Кам'янка-Бузький район залучили майже 1 млн євро іноземних інвестицій URL: <https://loda.gov.ua/news?id=34353> (дата звернення: жовтень 2020 р.).

Про позитивний вплив на динаміку капітальних інвестицій реформи вказує зміна джерел походження капітальних інвестицій. Загалом впродовж 2011–2012 рр. обсяг капітальних інвестицій з бюджетів усіх рівнів складав 18,5% (в т.ч. з ДБУ – 16,3%, з місцевих бюджетів – 2,2%); у наступному періоді – 2013–2014 рр. відбулося значне падіння частки бюджетного інвестування – до 9% (ДБУ – 3,3%, місцеві бюджети – 5,7%), однак з 2015 р. частка капітальних інвестицій за участю бюджетів поступово зростала й становила у 2019 р. 18,5% (з них ДБУ – 8,3%, місцеві бюджети – 10,2%).

Отож, констатуємо факт, що місцеві органи влади та ОМС нарощують свою вагу в оновленні основних фондів та фінансуванні масштабних капітальних проектів, стаючи одним із важливих інституційних інвесторів на рівні з іншими суб'єктами інвестування. Попри вказані позитивні аспекти інтенсифікації інвестиційних процесів у Львівській області, наголосимо на значному рівні диференціації: різниця між мінімальним (1148 грн у розрахунку на 1 жителя у Старосамбірському районі) і максимальним (37831 грн у розрахунку на 1 жителя у м. Моршині) обсягом капітальних вкладень у розрізі територій у 2018 р. сягала близько 33 разів.

Загалом упродовж періоду (2011–2018 рр.) позитивний природний приріст жителів спостерігався лише у Яворівському районі, проте ситуація змінилась у 2019 р., коли на усіх територіях констатуємо перевищення смертності над народжуваністю. На тлі зниження природного приросту вирізняються Жидачівський та Перемишлянський райони з найбільшим від'ємним значенням (рис. 2.7).



**Рис. 2.7. Природний та міграційний прирости у Львівській області, 2019 р.**

*Джерело: побудовано за даними Головного управління статистики у Львівській області*

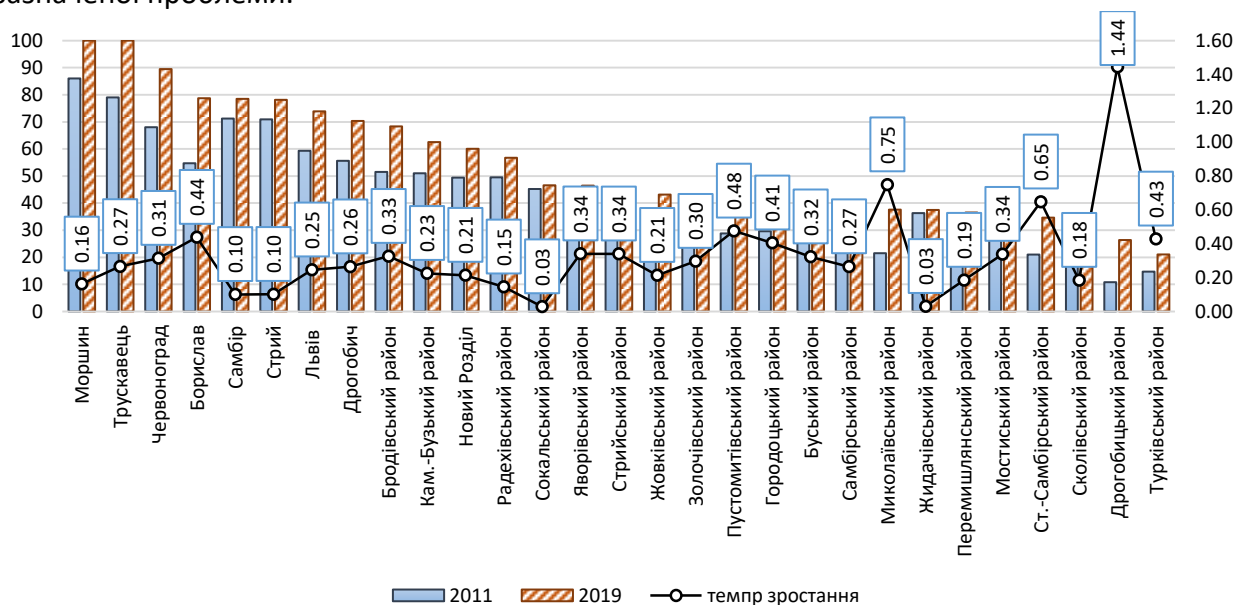
Міграційний приріст/зниження, що характеризує перевищення кількості прибулих над кількістю вибулих на певній території та за її межі або ж навпаки, у 2019 р. характеризувався позитивним значенням у Пустомитівському районі, м. Стрию, м. Львові, Кам'янка-Бузькому районі, м. Трускавці, Дрогобицькому та Городоцькому районах, м.Самборі (АТО перелічено за зниженням значення).

Значний рівень демографічного навантаження у 2019 р. відзначаємо у Турківському, Перемишлянському, Пустомитівському та Буському районах (для порівняння у 2011 р. – Перемишлянський, Турківський, Жидачівський та Буський райони характеризувалися підвищеним рівнем вказаного параметра). Окремо звернемо увагу на такі міста як

м. Борислав та м. Моршин, в яких упродовж 2011–2019 рр. рівень демографічного навантаження значно погіршився.

Вагомим показником соціального розвитку територіальних громад є показники розвитку освітньої сфери у регіоні. Одним із важливих показників загальної середньої освіти є рівень навантаження учнів на вчителів. Реформа адміністративно-фінансової децентралізації сприяла оптимізації загальноосвітніх закладів, проте попри підвищення аналізованого параметру з 6,9 у 2014 р. до 7,8 у 2019 р., зазначимо, що загалом нижче від середньо обласного значення у 2019 р. потрапили усі райони, окрім Жовківського, Кам'янка-Бузького, Пустомитівського та міст обласного значення. Таку ж саму ситуацію спостерігали і у 2014 р. Констатуємо потребу в подальшому реформуванні освітньої мережі, передусім у сільській місцевості.

Щодо рівня охоплення дітей дошкільними навчальними закладами, за підсумками 2011-2019 рр. у Львівській області спостерігалось підвищення показника (рис. 2.8), водночас вкажемо на такі закономірності: 1) найвищий рівень охоплення дітей дошкільними закладами впродовж аналізованого періоду спостерігався у містах обласного значення (100% у 2019 р. – м. Моршин та м. Трускавець); 2) найвищими темпами приросту впродовж останніх 9 років характеризуються Дрогобицький, Миколаївський та Старосамбірський райони, проте це пов'язано, більшою мірою, з низькими значеннями у 2011 р.; вирізняється група адміністративно-територіальних одиниць, які впродовж 2011-2019 рр. характеризувались найнижчими значеннями рівня охоплення дітей дошкільними закладами, серед них Миколаївський, Старосамбірський, Сколівський, Дрогобицький та Турківський райони. Зауважимо, що реформа адміністративно-фінансової децентралізації не вирішила зазначеної проблеми.



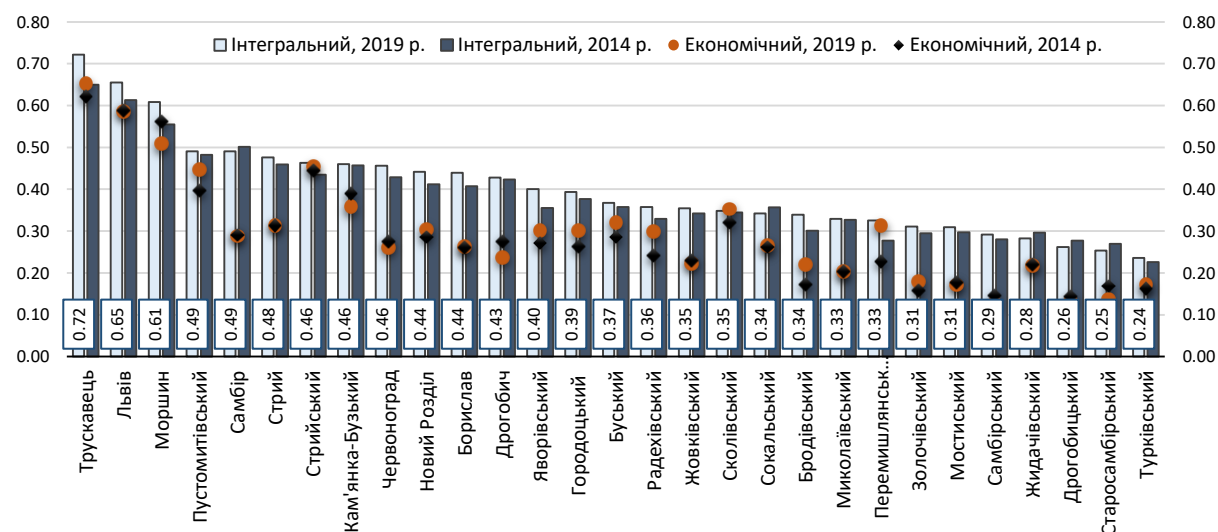
**Рис. 2.8. Динаміка охоплення дітей дошкільними закладами у Львівській області у 2011-2019 рр, %**

*Джерело: побудовано за даними Головного управління статистики у Львівській області*

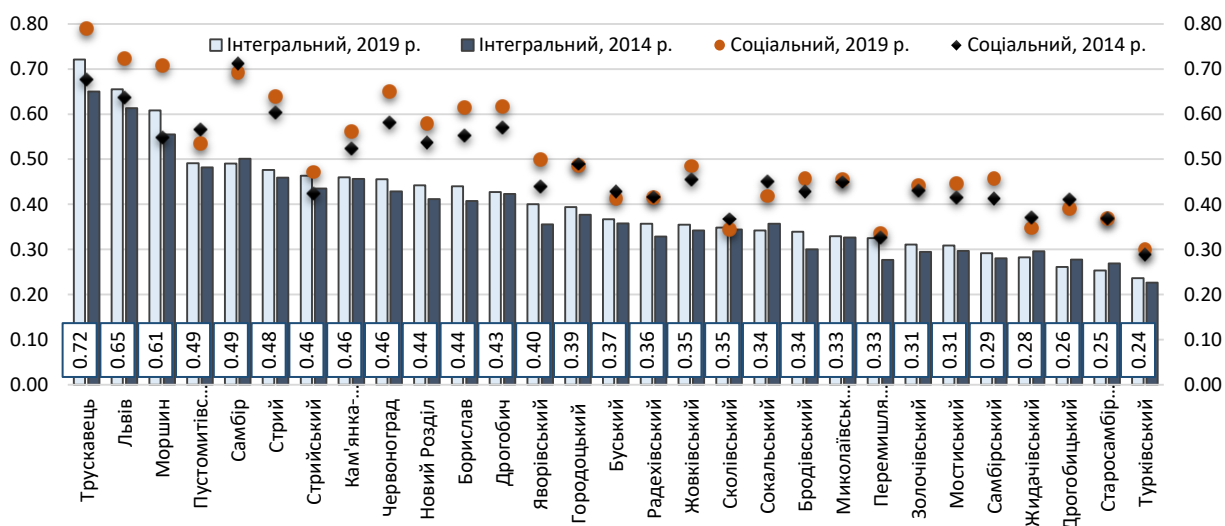
Проведений аналіз соціально-економічного розвитку Львівської області у 2011–2019 рр. дозволяє позиціонувати міста обласного значення як ймовірні точки економічного зростання. Для представлення рейтингової позиції окремих адміністративно-територіальних одиниць і подальшого аналізу показники долучені до індексу соціально-економічного розвитку (рис. 2.9).

Найвище значення інтегрального індексу економічного розвитку – м. Трускавець, м. Львів, м. Моршин, Пустомитівський район, м. Самбір та Кам'янка-Бузький та Стрийський

райони, серед аутсайдерів – Турківський, Дрогобицький, Старосамбірський райони. Окрім того, свою рейтингову позицію соціально-економічного розвитку поліпшила третина районів – Бродівський, Городоцький, Золочівський, Перемишлянський, Радеківський, Самбірський та Яворівський райони.



а) інтегральний індекс економічного розвитку



б) інтегральний індекс соціального розвитку

**Рис. 2.9. Інтегральні індекси економічного та соціального розвитку районів Львівської області, 2014, 2019 рр.**

*Джерело: розраховано автором за даними Головного управління статистики у Львівській області*

За результатами розрахунків інтегрального індексу соціального та економічного розвитку існують значні відмінності серед районів за параметрами соціального та економічного розвитку. Так, слід відмітити міста обласного значення, які в процесі адміністративно-фінансової децентралізації значно поліпшили рейтингову позицію соціального розвитку на відміну від економічного розвитку.

Узагальнення тенденцій соціально-економічного розвитку територіальних громад та територій Львівської області дає підстави для таких висновків:

- створення об'єднаних територіальних громад і децентралізація загалом більшою мірою сприяли соціальному розвитку на тлі погіршення або відсутності позитивних тенденцій зростання економічних показників, що потребує розроблення інструментарію місцевого



розвитку, який за своєю суттю матиме стимулюючий, а не рефлексивний характер. Окрім того, слід звернути увагу на значну варіацію показників економічного розвитку;

- зважаючи на необхідність інтенсифікації місцевого економічного розвитку, нагальним є розроблення місцевих програм стимулювання розвитку підприємництва, формування інфраструктури розвитку малого та середнього бізнесу та створення робочих місць. З огляду на низький рівень інтегрованості окремих територіальних громад в економічному просторі, дієвим інструментом є налагодження міжмуніципального співробітництва.

## **2.2. Обласний центр – райони області**

Місто Львів – адміністративний центр Львівської області, національно-культурний та освітньо-науковий осередок України, великий промисловий центр. Саме Львів вважається столицею Галичини та центром Західної України. За чисельністю населення місто займає сьому позицію в країні (станом на 1.01.2020 р. тут проживало 724,3 осіб<sup>26</sup>).

Місто Львів є центром Львівської агломерації (чисельність населення – понад 1 млн осіб) – однієї із найстаріших в Україні та найбільшої у Західному регіоні, яка розміщена на перетині важливих міжнародних транспортних шляхів з Європи в Азію і Росію, а також з Балтії на Балкани. Важливим інфраструктурним чинником зростання агломерації є наявні тут потужні транспортні вузли – Львівський головний залізничний вокзал та Львівський міжнародний аеропорт ім. Данила Галицького.

Разом з тим, м. Львів є лідером Західного регіону України в розвитку галузей, що характеризують постіндустріальний розвиток (послуги, інформаційні технології тощо), а також центром концентрації головних офісів економічно потужних корпорацій і фірм, фінансових інституцій та банків, страхових компаній, фондових бірж, сервісних організацій з надання високоінтелектуальних послуг, що визначається кращими умовами розміщення цих об'єктів для налагодження ділових зв'язків<sup>27</sup>.

Для оцінювання центрально-периферійної взаємодії м. Львова та районів Львівської області умовно поділимо останні на три групи залежно від віддаленості районного центра від «ядра» – м. Львова:

1) *центральні* (найближчі), які знаходяться на відстані до 50 км від «ядра» – Пустомитівський, Жовківський, Городецький, Миколаївський, Кам'янка-Бузький та Перемишлянський райони;

2) *напівпериферійні* (середньовіддалені) – від 50 км до 75 км. Це Яворівський, Буський, Мостиський, Золочівський, Жидачівський, Радехівський та Стрийський райони;

3) *периферійні* (найвіддаленіші) – від 76 км до 137 км. Це Самбірський, Сокальський, Дрогобицький, Старосамбірський, Бродівський, Сколівський та Турківський райони.

Важливими індикаторами рівня розвитку районів є їх питома вага в основних загальнообласних соціально-економічних параметрах, зокрема, показниках зайнятості, житлового будівництва, інвестицій в основний капітал, зовнішньоекономічної діяльності тощо (табл. 2.1).

<sup>26</sup> За даними Державного комітету статистики України.

<sup>27</sup> Метрополізаційні процеси в регіоні: концептуальні підходи та прикладні аспекти просторового аналізу : науково-аналітична доповідь / Інститут регіональних досліджень НАН України ; наук. ред. М. І. Мельник. Львів, 2014. 65 с.

Таблиця 2.1

## Питома вага районів Львівської області в основних загальнообласних показниках у 2014 р. та 2019 р., %

Показники  Райони		Відстань до обласного центру (шосейними шляхами), км	Прийняття в експлуатацію нового житла, кв. м		Прямі іноземні інвестиції, (акціонерний капітал), млн дол. США		Експорт товарів, млн дол. США		Експорт послуг, млн дол. США		Кількість підприємств, одиниць		Роздрібний товарооборот підприємств, млн грн.		Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн.		Середньообліко ва кількість штатних працівників, тис. осіб		Капітальні інвестиції, млн грн.		Обсяг наданих послуг, млн грн.	
			2014	2019	2014	2019	2014	2019	2014	2019	2014	2019	2014	2019	2014	2019	2014	2019	2014	2019	2014	2019
Центральні райони	Пустомитівський	20	13,63	15,97	2,76	3,12	2,08	2,47	4,79	4,56	5,52	5,40	5,19	2,90	6,54	6,15	3,63	3,59	6,43	12,35	8,01	10,18
	Жовківський	27	3,05	4,71	1,56	1,80	2,21	1,95	2,21	1,80	3,16	2,84	3,04	1,66	1,49	1,81	2,25	2,46	2,45	2,33	1,04	1,15
	Городоцький	28	2,67	2,34	1,88	2,48	5,82	10,70	5,52	7,32	2,01	2,12	0,89	0,48	4,11	2,23	1,82	2,02	2,58	4,13	1,69	2,17
	Миколаївський	38	1,59	2,11	1,13	1,74	0,68	0,57	0,98	0,84	1,51	1,41	1,02	0,57	3,34	2,67	1,34	1,36	1,02	1,29	0,45	0,61
	Кам.-Бузький	41	3,68	1,86	5,84	5,89	8,11	7,58	0,80	2,67	1,53	1,47	0,98	0,61	5,73	7,06	1,43	1,75	4,10	2,31	0,48	0,39
	Перемишлянський	46	0,68	0,37	0,21	1,85	3,49	4,73	2,33	4,06	0,98	1,05	0,44	0,44	0,13	0,18	0,95	0,98	1,82	3,21	0,12	0,24
Напівпериферійні райони	Яворівський	53	7,36	7,00	3,12	3,01	4,29	3,54	3,82	1,23	3,31	3,18	3,28	2,55	5,39	6,27	2,96	3,80	3,75	5,67	0,86	0,84
	Буський	53,2	0,64	0,50	7,68	7,86	2,22	2,98	0,64	0,86	1,09	1,01	0,75	0,49	1,28	1,57	1,17	1,06	1,16	2,28	0,33	0,40
	Мостиський	66,1	2,53	1,30	0,12	0,33	0,30	0,67	0,00	конф	1,14	1,08	1,69	0,93	0,09	0,03	0,98	0,83	0,79	0,36	0,08	0,03
	Золочівський	66,2	0,77	0,85	0,19	0,17	0,33	0,65	0,19	0,16	1,76	1,34	0,90	0,86	0,81	1,15	1,35	1,67	0,60	0,72	0,27	0,23
	Жидачівський	68	0,68	0,53	2,96	3,80	3,58	2,20	1,54	1,60	1,68	1,72	0,70	0,64	3,15	3,12	1,85	1,71	1,35	1,06	1,17	1,35
	Радехівський	69	1,18	0,97	1,96	2,45	3,50	5,57	конф	конф	0,87	0,80	0,46	0,42	6,41	2,24	1,57	1,22	2,36	3,84	0,07	0,33
	Стрийський	72	2,50	2,18	6,56	8,19	14,06	9,52	конф	конф	1,22	1,12	0,87	0,22	2,59	2,44	2,44	2,53	2,45	2,34	0,02	0,05
Периферійні райони	Самбірський	76	2,73	1,12	0,05	0,04	0,02	0,05	конф	конф	0,97	0,94	0,89	0,51	0,34	0,31	0,86	0,89	0,73	0,60	0,11	0,20
	Сокальський	78	2,10	2,09	2,63	4,48	2,68	3,56	2,32	2,63	1,59	1,42	1,18	1,09	2,48	4,21	3,77	3,16	1,97	2,12	0,32	0,32
	Дрогобицький	86	1,75	1,69	0,31	0,34	0,01	0,05	0,11	0,57	1,09	0,86	0,47	0,13	0,16	0,22	1,00	1,07	0,80	1,40	0,43	0,27
	Ст.-Самбірський	95	1,11	0,38	0,02	0,01	0,16	0,20	1,33	конф	0,95	0,87	1,03	0,63	0,07	0,27	1,35	1,15	0,51	0,31	0,17	0,42
	Бродівський	102	0,21	0,74	0,06	0,03	1,17	0,81	0,54	0,34	1,02	0,95	1,05	0,97	0,57	0,52	1,55	1,64	0,46	0,54	0,56	конф
	Сколівський	106	1,89	1,70	0,18	0,15	0,70	5,16	4,01	2,97	0,83	0,76	0,93	0,69	0,33	0,66	0,94	2,18	1,66	0,92	1,65	конф
	Турківський	137	0,63	0,43	0,00	0,01	0,50	0,10	2,22	конф	0,33	0,34	0,27	0,22	0,01	0,02	0,86	0,79	0,38	0,39	0,66	конф

Джерело: розраховано автором за даними Головного управління статистики у Львівській області<sup>28</sup><sup>28</sup> Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua>. (дата доступу: вересень 2020 р.).



Результати проведеного аналізу вказують на вищу вагу центральних районів в основних загальнообласних показниках (табл. 2.1). Разом з тим, з-поміж напівпериферійних районів високу частку (за більшістю проаналізованих показників навіть дещо вищу, ніж окремі центральні райони) в загальнообласних показниках займає Яворівський район. Незважаючи на те, що район на сході безпосередньо межує з обласним центром, можна припустити, що його економічний потенціал більшою мірою підвищують наявні тут контрольно-пропускні пункти на Україно-Польському кордоні та сусідство на заході з Ярославським і Любачівським повітами Республіки Польщі. Крім того, район зберігає зручне транспортно-географічне розташування на перетині міжнародних шляхів «схід-захід». Зокрема, тут проходить автотраса європейського значення Е-40 Яворів-Львів (автошлях М10 Львів – Івано-Франкове – Краковець – на Краків) та будується частина автостради Київ-Лісабон, що входить у третій критський коридор.

Серед периферійних районів високу питому вагу в низці загальнообласних показників (зокрема, показниках зайнятості, житлового будівництва, зовнішньоекономічної діяльності) займає Сокальський район, який перебуває в зоні інтенсивного впливу місцевого полюсу соціально-економічного зростання – міста обласного значення Червоноград, яке:

- 1) займає третє місце за чисельністю населення у Львівській області;
- 2) є важливим центром гірничодобувної промисловості Львівсько-Волинського вугільного басейну;
- 3) розташоване на транспортних магістралях Ковель-Жовква, Червоноград-Рава-Руська, автостраді загальнодержавного значення Львів-Червоноград-Ковель із відгалуженням у напрямку м.Берест (Білорусь). Це місто – важливий залізничний вузол;
- 4) розташоване неподалік пунктів пропуску на кордоні з Польщею (зокрема, відстань до пункту пропуску Долгобичув-Угринів становить  $\approx 30$  км, до Міжнародного пункту пропуску для автомобільного сполучення «Рава-Руська – Гребенне» – 55 км);
- 5) є потужним локальним ринком праці, адже у місті концентрується велика кількість суб'єктів господарювання, у тому числі, підприємства-великі платники податків. Крім того, розмір середньомісячної номінальної заробітної плати (у середньому на одного штатного працівника) у 2019 р. значно перевищував відповідний показник в інших містах обласного значення (9278,32 грн, тоді як, наприклад, у м. Трускавець – 6486,7 грн, м. Дрогобич – 7385,2 грн, а у м. Моршин – 7689,4 грн).

Зазначене, з-поміж іншого, дозволило м. Червоноград у межах проведення адміністративної реформи стати центром Червоноградського району, об'єднавши у своєму складі Белзьку, Великомоствівську, Радехівську, Сокальську та Червоноградську міські ради, а також Добротвірську та Лопатинську селищні ради. Таким чином, наявний потенціал розвитку існуючого до середини 2020 р. Сокальського району та новоутвореного Червоноградського району буде ще більше посилено.

Загалом, інтенсивність впливу м. Львова на розвиток районів області є доволі диференційованою. Так, коефіцієнти кореляції між віддаленістю від м. Львова та показниками економічного розвитку адміністративних районів Львівської області (табл. 2.2) вказують на існування тісного взаємозв'язку ( $>0,7$ ) між зазначеними показниками, особливо у тих районах області, які перебувають у безпосередній близькості до м. Львова (20-49 км). На напівпериферійні та периферійні райони «ядро» впливає з дещо меншою силою.

На основі компаративного аналізу центрально-периферійних взаємодій у Львівській області виявлено дещо нижчий рівень соціально-демографічного розвитку у периферійних районах. Так, наприклад, віддаленість районних центрів від м. Львова тісно обернено корелює із показниками міграційного приросту (скорочення) ( $R = -0,70$ ; (рис. 2.10), наповнюваністю шкіл ( $R = -0,79$ ), охопленістю дітей дошкільною освітою ( $R = -0,56$ ) тощо.

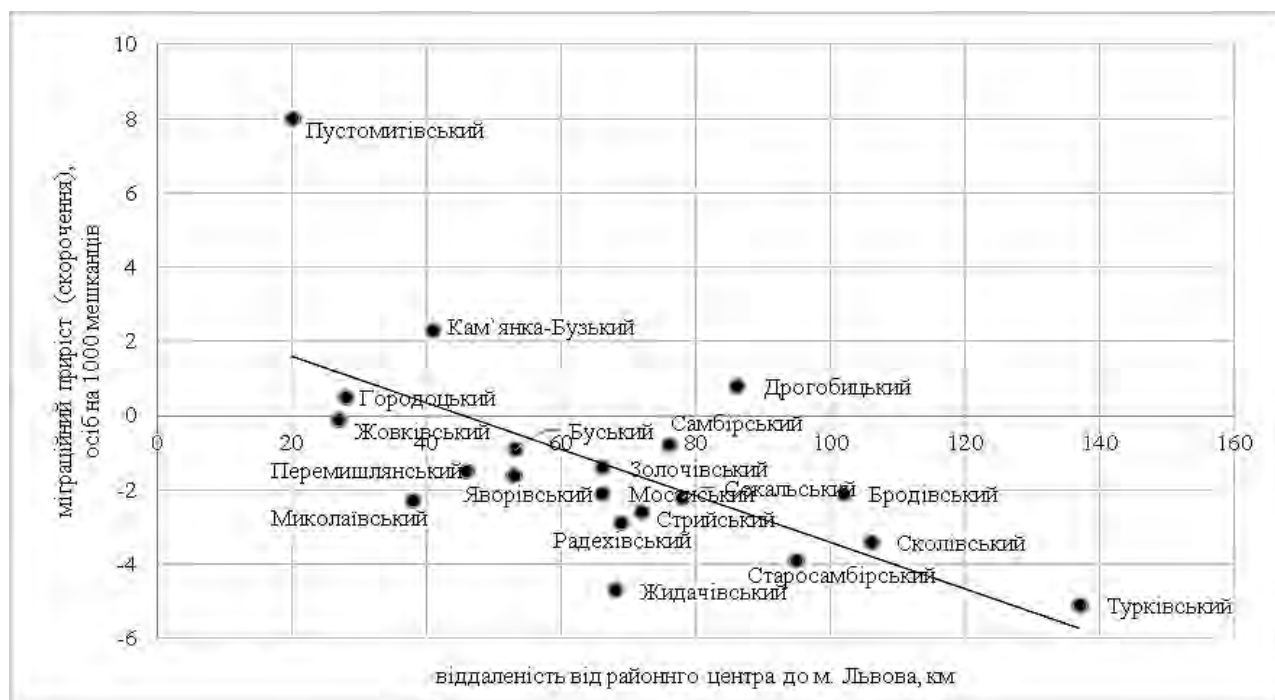
**Взаємозалежність між віддаленістю від м. Львова та показниками економічного розвитку адміністративних районів Львівської області  
(за питомою вагою) у 2014 р. та 2019 р.**

коефіцієнт кореляції

Райони		ЦЕНТРАЛЬНІ (20-49 км): Пустомитівський, Жовківський, Городецький, Миколаївський, Кам'янка- Бузький, Перемишлянський		НАПІВПЕРИФЕРІЙНІ (50-75 км): Яворівський, Буський, Мостиський, Золочівський, Жидачівський, Радехівський, Стрийський		ПЕРИФЕРІЙНІ (76-137 км): Самбірський, Сокальський, Дрогобицький, Старосамбірський, Бродівський, Сколівський, Турківський	
Показники		2014	2019	2014	2019	2014	2019
Питома вага районів у загальнообласному показнику, %	роздрібний товарооборот підприємств	-0,762	-0,743	-0,206	-0,220	-0,304	-0,101
	загальна площа прийнятого в експлуатацію житла	-0,745	-0,784	-0,336	-0,393	-0,732	-0,538
	середньооблікова кількість штатних працівників	-0,896	-0,959	-0,206	-0,292	-0,460	-0,330
	обсяг реалізованих послуг	-0,762	-0,770	-0,155	-0,323	-0,217	-0,722
	кількість підприємств	-0,853	-0,857	-0,327	-0,334	-0,769	-0,795

Джерело: розраховано автором за даними Головного управління статистики у Львівській області

З рис. 2.10 видно, що із наближеністю адміністративних одиниць до обласного центра зростає, зокрема, міграційний приріст населення, що об'єктивно пов'язано, насамперед, з більш інтенсивним розвитком в центральних районах підприємництва (як місця праці), вищим рівнем оплати праці тощо.



**Рис. 2.10. Залежність міграційного приросту (скорочення) від близькості районних центрів до м. Львова, 2019 р.**

Джерело: розраховано автором за даними Головного управління статистики у Львівській області<sup>29</sup>

Більш активною є й маятникова міграція з центральних районів до м. Львова. Так, за даними дослідження транспортних потоків, здійсненого Львівською міською радою спільно з

<sup>29</sup> Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua>. (дата доступу: вересень 2020 р.).

компанією «Vodafone Україна»,<sup>30</sup> половину загального обсягу людинопотоку створюють мешканці, які проживають в 15-км зоні навколо обласного центра. В середньому це понад 76 тис. мешканців щодня, з яких: майже 16% - це мешканці населених пунктів, розташованих найближче до м. Львова (до 4 км); 25% - мешканці з населених пунктів в зоні 4–10 км від м. Львова; 9% - мешканці населених пунктів, які розташовані в зоні 10–15 км від м. Львова.

Проаналізуємо інтенсивність розвитку районів Львівської області залежно від їх віддаленості від обласного центра – м. Львова (табл. 2.3). Результати розрахунків засвідчують вищу інтенсивність розвитку периферійних районів (за середньорічними темпами росту), порівняно з іншими районами Львівської області, за більшістю аналізованих параметрів (7 із 10 показників). Зазначене зумовлене особливостями їх внутрішнього потенціалу розвитку, де значний вплив чинять місцеві «полюси росту» (осередки концентрації ділової активності, капіталу) – міста обласного значення, розміщені тут потужні промислові вузли, міжнародні пункти пропуску на Україно-Польському кордоні тощо.

Таблиця 2.3

**Інтенсивність розвитку районів Львівської області залежно від їх віддаленості від обласного центра, 2014-2019 рр.**

Показники	Райони області	середньорічні темпи росту		
		Центральні (20-49 км): Пустомитівський, Жовківський, Городоцький, Миколаївський, Кам'янка-Бузький, Перемишлянський	Напівпериферійні (50-75 км): Яворівський, Буський, Мостиський, Золочівський, Жидачівський, Радохівський, Стрийський	Периферійні (76-137 км): Самбірський, Сокальський, Дрогобицький, Старосамбірський, Бродівський, Сколівський, Турківський
Кількість підприємств-суб'єктів підприємницької діяльності, одиниць на 10 тис. осіб		1,023	1,013	1,014
Прямі іноземні інвестиції, (акціонерний капітал), млн дол. США		1,173	1,045	0,957
Капітальні інвестиції, млн грн		1,458	1,447	1,733
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн		1,318	1,302	1,435
Середньооблікова кількість штатних працівників, тис. осіб		1,001	0,979	1,004
Роздрібний товарооборот підприємств, млн грн		1,070	1,085	1,076
Обсяг наданих послуг, млн грн		1,321	1,402	1,404
Прийняття в експлуатацію загальної площі житла в розрахунку на 1000 населення, м2		1,177	1,212	1,303
Експорт товарів, млн дол. США		1,178	1,214	1,884
Обсяг реалізації продукції сільського господарства, тис. грн		1,099	1,077	2,077

Примітка:

лідери

аутсайтери

Джерело: розраховано автором за даними

Головного управління статистики у Львівській області

Упродовж досліджуваного періоду найбільш інтенсивно на периферії розвивалося сільське господарство. Лідерами за середньорічними темпами росту обсягу реалізації сільськогосподарської продукції у 2014-2019 рр. були Турківський та Сколівський райони, де відповідні показники становили 460% та 441%. У периферійних районах високими є й середньорічні темпи росту експорту товарів – у середньому 1,884 пункти, що перевищує відповідний показник районів-аутсайдерів у понад 1,5 рази. Незважаючи на периферійність

<sup>30</sup> Маятникова міграція: 180 тис. людей щодня в'їжджають до Львова. URL: [https://galinfo.com.ua/news/mayatnykova\\_migratsiya\\_180\\_tys\\_lyudey\\_shchodnya\\_vizhdzhayut\\_do\\_lvova\\_289239.html](https://galinfo.com.ua/news/mayatnykova_migratsiya_180_tys_lyudey_shchodnya_vizhdzhayut_do_lvova_289239.html). (дата доступу: вересень 2020 р.).

Самбірського та Дрогобицького районів, у них зафіксовано найвищі у Львівській області середньорічні темпи росту експорту товарів – відповідно 3,5 пункти та 2,3 пункти.

Більш інтенсивно у периферійних районах, порівняно з іншими районами області, розвивається й промислове виробництво (зокрема, важка промисловість), що пов'язано з функціонуванням тут потужних промислових вузлів – Червоноградсько-Сокальського, Дрогобицько-Бориславського та Стебницького, які є важливими компонентами територіальної структури промисловості регіону. Окрім зазначених вище так званих «старих» або «традиційних» промислових вузлів, Стратегією розвитку Львівської області на період 2021-2027 років передбачено формування на периферії «нових» промвузлів – Червоноградсько-Добровірівського на півночі області, Бродівського на сході, Самбірсько-Добромільсько-Хирівського на південному заході<sup>31</sup>, що підвищить рівень інфраструктурного забезпечення віддалених районів, створить нові робочі місця, активізувавши тим самим соціально-економічний розвиток периферії.

Для комплексного оцінювання центрально-периферійної взаємодії на рівні «обласний центр – райони області» розрахуємо індекс соціально-економічного розвитку районів Львівської області та проаналізуємо його з врахуванням віддаленості конкретного району від обласного центра.

Інтегральний індекс соціально-економічного розвитку районів Львівської області ( $I_p$ ) пропонуємо розраховувати як середнє арифметичне значення індексів їх економічного ( $I_e$ ) та соціального ( $I_c$ ) розвитку (табл. 1.1).

Враховуючи, що наведені у табл. 1.1 показники є неоднорідними, тобто не підлягають зіставленню та містять значні внутрішньорегіональні коливання, необхідним є процес їх стандартизації, який забезпечить порівнянність та співставність сформованої інформаційної бази. Процедура стандартизації доцільно здійснити, виходячи з позиції, що наведені показники є показниками-стимуляторами або показниками-дестимуляторами:

$$N_i = \frac{Z_i - Z_{\min}}{Z_{\max} - Z_{\min}} \quad (2.1)$$

$$N_i = \frac{Z_{\max} - Z_i}{Z_{\max} - Z_{\min}}, \quad \text{де:} \quad (2.2)$$

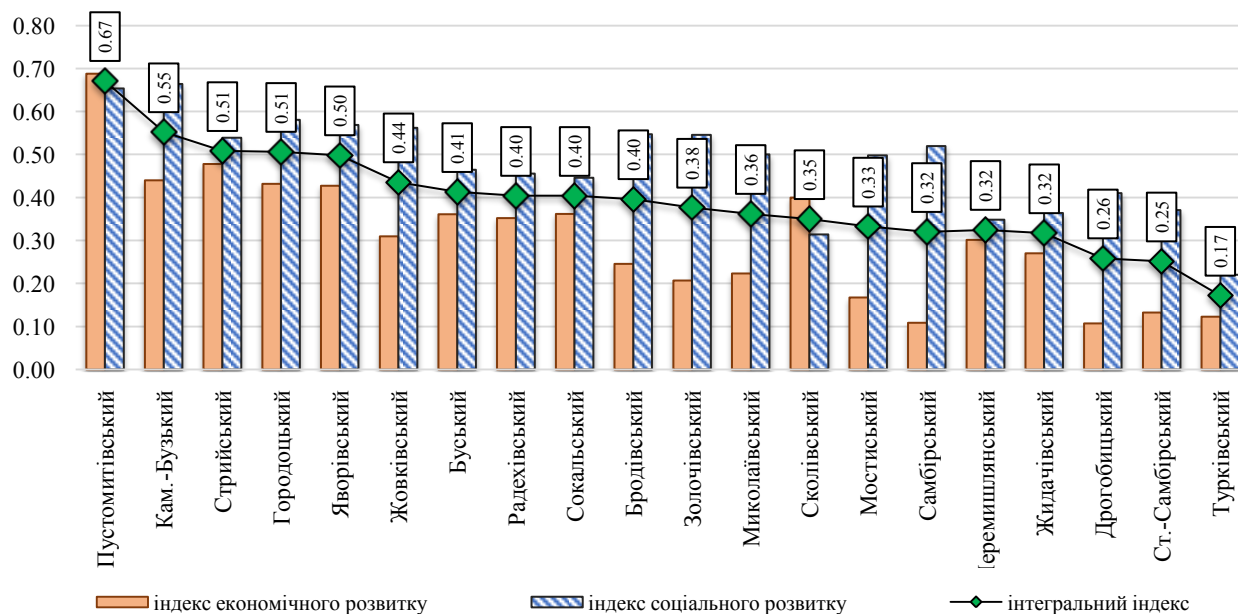
де  $N_i$  – нормоване значення  $i$ -го показника в районі;  $Z_i$  – значення  $i$ -го показника в районі;  $Z_{\max}$  – максимальне значення  $i$ -того показника в районі;  $Z_{\min}$  – мінімальне значення  $i$ -того показника в районі.

Нормування первинних показників, здійснене за формулами (2.1) і (2.2), переведе їх величини у проміжок [0:1]. При цьому, чим вищим є значення індексу, тим вищим є рівень розвитку району за відповідним індексом, і навпаки.

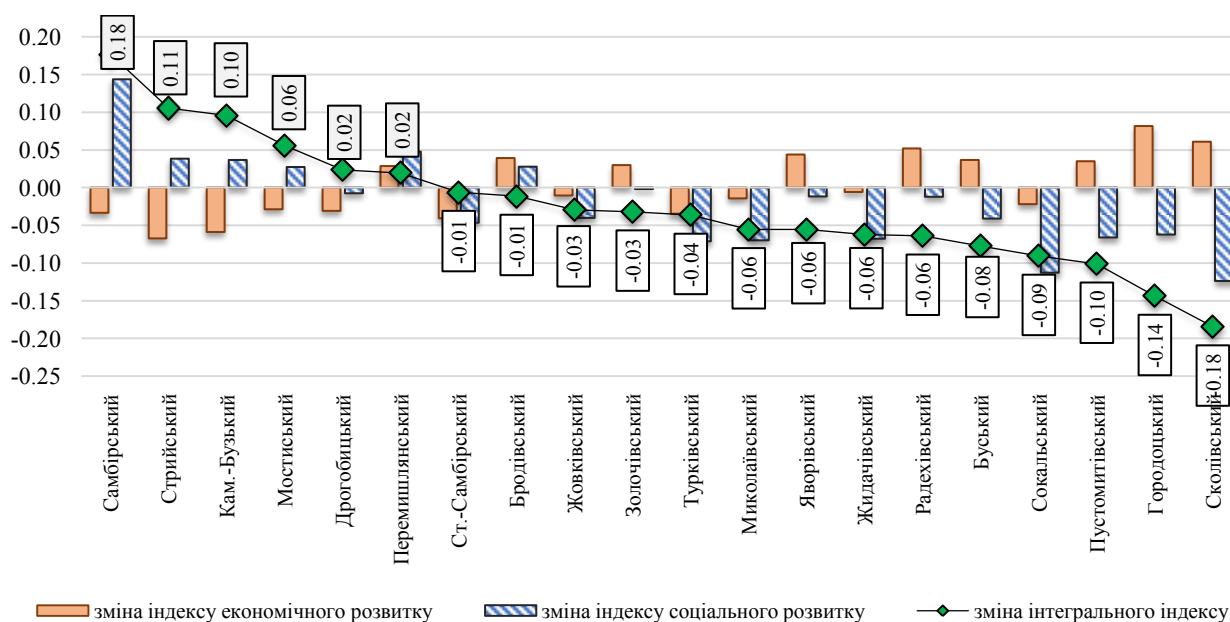
Результати розрахунків, здійснених за вище описаною методикою, підтверджують відцентрово-зональний характер впливу м. Львова на соціально-економічний розвиток прилеглої території (рис. 2.11).

Значення індексу соціального розвитку у 2019 р. було вищим, ніж значення індексу економічного розвитку у всіх районах Львівської області, окрім Пустомитівського та Сколівського. Однак, динаміка зазначеного показника у звітному році, порівняно із 2014 р. характеризувалася тенденцією до зростання лише у 30% районів регіону. Натомість індекс економічного розвитку зріс упродовж досліджуваного періоду у 45% районів регіону.

<sup>31</sup> Стратегія розвитку Львівської області на період 2021-2027 років [https://loda.gov.ua/upload/users\\_files/22/upload/948\\_Strategija.pdf](https://loda.gov.ua/upload/users_files/22/upload/948_Strategija.pdf). (дата доступу: вересень 2020 р.).



(а) – 2019 р.



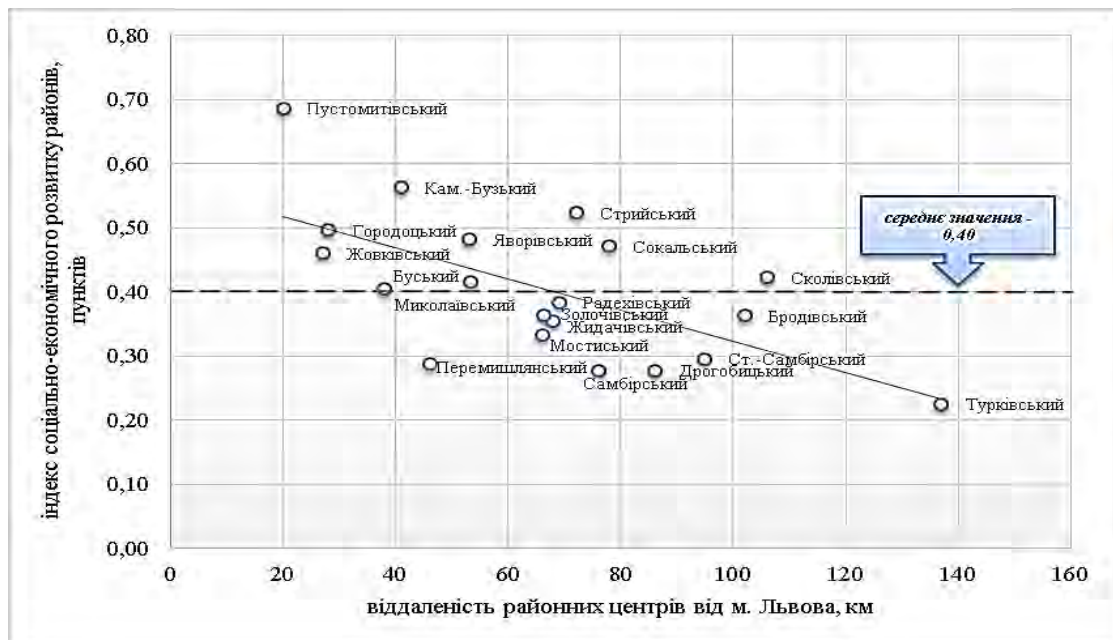
(б) – зміна показників 2019 р. щодо 2014 р.

**Рис. 2.11. Індекс соціального та економічного розвитку районів Львівської області**

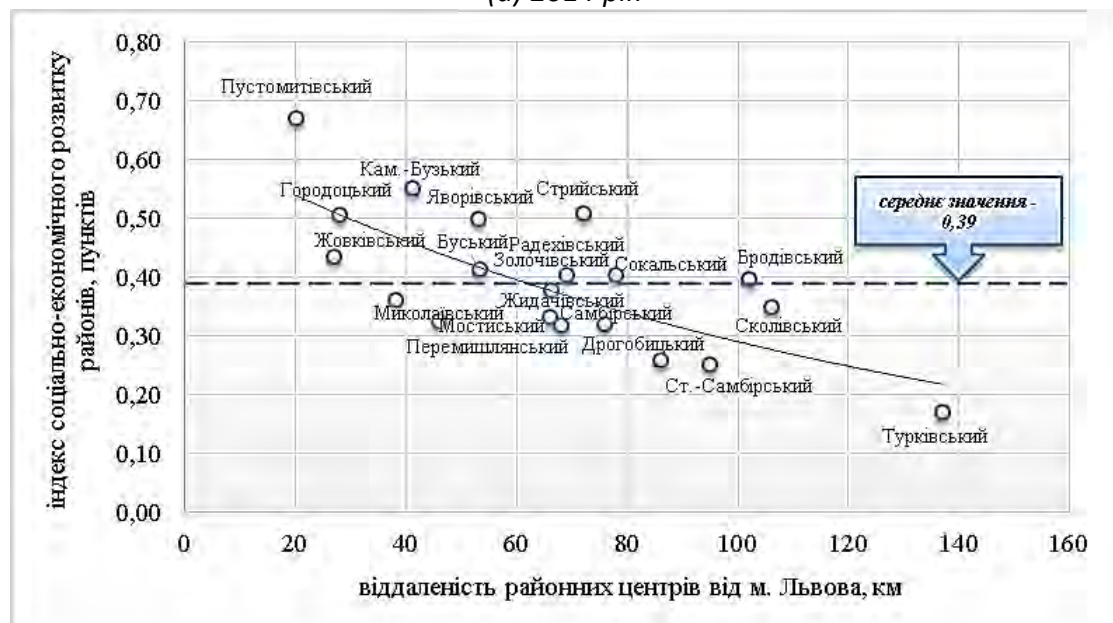
Джерело: розраховано автором за даними

Головного управління статистики у Львівській області

Враховуючи те, що в Україні, починаючи із 2014 р. триває одна з наймасштабніших реформ – реформа децентралізації, представлені результати розрахунків свідчать про її недостатній вплив на соціально-економічне становище районів Львівської області. Відтак, драйверами розвитку в регіоні й надалі залишаються місцеві полюси росту, внутрішні потенційні та конкурентні переваги регіону. Зокрема, коефіцієнт кореляції між віддаленістю від м. Львова (як центру з найвищим функціонально-ієрархічним статусом, а відповідно, і рівнем впливу) та соціально-економічним розвитком районів Львівської області складає -0,69 (рис. 2.12).



(а) 2014 рік



(б) 2019 рік

**Рис. 2.12. Залежність індексу соціально-економічного розвитку районів Львівської області від їх віддаленості від м. Львова, 2014 р. (а) та 2019 р. (б)**

Джерело: розраховано автором

Рівень соціально-економічного розвитку районів Львівської області характеризується високою варіативністю, набуваючи найвищого значення у Пустомитівському районі ( $I_p=0,67$ ), а найнижчого – у гірському Турківському районі ( $I_p=0,17$ ).

Вагомою перевагою Пустомитівського району є його економіко-географічне (прилеглисть до м. Львова; близькість до кордону з країнами – членами ЄС) та транспортно-географічне (тут проходить 2 панєвропейські транспортні коридори; наявна розвинута транспортна мережа (автодороги, залізниці); близькість до міжнародного аеропорту «Львів» імені Данила Галицького) розташування. Маючи добре розвинені транспортно-логістичну інфраструктуру та сектор інформаційно-комунікаційних технологій, район характеризується найбільшим в регіоні міграційним приростом населення, найвищим обсягом капітальних

інвестицій<sup>32</sup> на 1 жителя (у 2019 р. – 30,02 тис. грн), а з-поміж районів області – найвищими щільністю наявного населення (у 2019 р. – 127 осіб на 1 км<sup>2</sup>; +6 осіб на 1 км<sup>2</sup>, порівняно із 2014 р.), обсягом прийнятого в експлуатацію житла на 1 тис. мешканців, зайнятістю, кількістю підприємств на 10 тис. мешканців, обсягом наданих послуг на 1 мешканця та ін.

Закономірно, що п'ятірку лідерів серед районів Львівської області за рівнем соціально-економічного розвитку формують райони, які входять до Львівської агломерації (окрім вище згаданого Пустомитівського району, Кам'янка-Бузький, Городоцький, Яворівський та Жовківський райони). Маючи добре розвинену транспортно-логістичну інфраструктуру в межах агломерації, зазначені райони характеризуються найтіснішими взаємозв'язками з «ядром» – м. Львовом.

Крім того, одним із лідерів у Львівській області за рівнем соціально-економічного розвитку є напівпериферійний Стрийський район ( $I_p = 0,51$ ). Так, на тлі деякого затухання впливу м. Львова, вагому роль у розвитку району становлять наявні тут внутрішні потенційні та конкурентні переваги. По-перше, на території району розташований Стрийсько-Роздольський промисловий вузол – промислове утворення змішаного типу з розвитком галузей видобувної та обробної промисловостей. По-друге, вказаний район є лідером в області за обсягом середньомісячної заробітної плати (у 2019 р. – 11078 грн, що перевищує середньообласний показник на 1807 грн); лідером з-поміж районів області (після Буського району) за обсягом залучених прямих іноземних інвестицій на 1 мешканця (у 2018 р. – 1219,6 дол. США, відповідний загальнообласний показник – 658,3 дол. США); займає третє місце за обсягом реалізованої промислової продукції у розрахунку на 1 мешканця, близько 88% від загального обсягу якої реалізується ТзОВ «Leoni Wiring Systems UA GmbH» – одним із найбільших за обсягом капіталовкладень та рівнем виробництва підприємств з іноземними інвестиціями на території Львівської області (інвестиційний проект у галузі виробництва електричного устаткування для двигунів і транспортних засобів, обсяг інвестицій – понад 65 млн євро. Виготовлені на заводі кабельні мережі постачають на заводи, де комплектують автомобілі світових брендів «Опель», «Порше», «Фольксваген», «Ауді» та «Ламборіні»)<sup>33</sup>.

Разом з тим, на рівень соціально-економічного розвитку Стрийського району значний стимулюючий вплив чинить місцевий полюс росту – місто обласного значення Стрий, який є лідером в області (після м. Львова) за обсягом роздрібного товарообороту, займає друге місце (поступаючись Пустомитівському району) за показником міграційного приросту, характеризується додатнім сальдо зовнішньої торгівлі послугами.

Найнижчий рівень соціально-економічного розвитку зафіксовано у гірському Турківському районі ( $I_p = 0,17$ ), що пов'язано:

*по-перше*, із складним географічним положенням (відповідно до Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» населеним пунктам району надано статус гірських. Крім того, з-поміж усіх районів Львівської області Турківський район є найбільш віддаленим від «ядра» (обласного центра) – понад 130 км);

*по-друге*, низьким рівнем соціально-економічного розвитку сусідніх районів (зокрема, у Старосамбірському районі  $I_p = 0,25$ );

*по-третє*, відсутністю впливового локального полюсу росту, який забезпечував би сприйняття імпульсів розвитку, генерованих м. Львовом чи іншими обласними центрами (віддаленість від м. Ужгород становить 118 км, м. Івано-Франківськ – 216 км), а також найближчими контрольно-пропускними пунктами (віддаленість від пункту пропуску Вишне –

<sup>32</sup> Найбільший обсяг капітальних інвестицій забезпечено такими видами економічної діяльності, як будівництво, промисловість, оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів, транспорт та складське господарство. Основним джерелом капітальних інвестицій упродовж 2014-2019 рр. були власні кошти підприємств.

<sup>33</sup> Leoni Wiring Systems UA GmbH : офіційний сайт. URL: <https://www.leoni-ukraine.com/en/leoni-in-ukraine/general-information/>. (дата доступу: вересень 2020 р.).



Немецьке на кордоні зі Словаччиною становить 118 км, пункту пропуску Медика на кордоні з Польщею – 123 км)<sup>34</sup>.

Низьким рівнем розвитку характеризуються й інші гірські райони Львівської області – Дрогобицький ( $I_p = 0,26$ ) та Старосамбірський ( $I_p = 0,25$ ) райони. Спільними проблемами гірських територій є недостатній розвиток бізнесу, низька інвестиційна привабливість<sup>35</sup>, неналежна транспортна і дорожня інфраструктура<sup>36</sup>, структурні проблеми на ринку праці, екологічні проблеми.

Географічні особливості гірських територій позначаються і на показниках забезпеченості соціальною інфраструктурою. Так, рівень охоплення дітей дошкільною освітою у гірських районах є найнижчим з-поміж адміністративних одиниць Львівської області (у 2019 р. в Старосамбірському районі – 34,6%, Самбірському районі – 34%, а у Турківському – лише 21%; середній показник в області – 55%). А у зв'язку із високою кількістю малокомплектних шкіл на зазначених територіях, середня наповнюваність класів у школах залишається нижче нормативного показника (15 учнів у класі) та суттєво нижчою за середній показник в області (21 учень у класі). Потребує оптимізації і мережа ліжкового фонду у лікарнях. Так, при нормативному значенні 37,5 ліжок на 10 тис. населення, в Турківському районі цей показник залишається одним з найвищих в регіоні і складає 58,1<sup>37</sup>.

Не зважаючи на те, що м. Львів є найбільшим транспортним вузлом Західного регіону України, для Львівщини властива проблема низької транспортної доступності окремих територій. Найгострішою ця проблема є для гірських сіл Львівщини, які не мають залізничного сполучення. Залізничні шляхи утворюють основну мережу, від якої відгалужуються інші транспортні шляхи, які є менш розвинутими. Зокрема, така ситуація спостерігається у Старосамбірському районі, де понад 20 сіл поза лініями залізничної колії є важкодоступними. Найгірша транспортна доступність спостерігається у Турківському та Сколівському районах, а також у гірській частині Дрогобицького району, де немає залізничного сполучення, що утруднює доступ для сільського населення як до місць праці, так і до отримання соціальних та адміністративних послуг<sup>38</sup>.

Тому, пріоритетом місцевої та регіональної влади має стати здійснення заходів з підвищення конкурентоспроможності економіки гірських територій, переходу до моделі їх інтенсивного розвитку. Зокрема, активізація соціально-економічного розвитку периферії і, насамперед, гірських її районів, може сприяти формуванню тут нових промислових центрів навколо м. Турка та Сколе, що передбачено Стратегією розвитку Львівської області на період 2021-2027 років.

– Проведене вище дослідження дозволяє констатувати певні закономірності між рівнем соціально-економічного розвитку районів області та їх віддаленістю від обласного центра (рис. 2.13), зокрема:

– центральні райони, які розташовані в безпосередній близькості від «ядра» (районні центри віддалені не більше, ніж на 50 км від обласного центру) мають найвищий індекс соціально-економічного розвитку, значення якого знаходиться у межах  $0,5 < I_p < 0,7$ ;

34 Мельник М. І., Лещух І. В., Синютка О. М. Вплив регіональної метрополії на структуризацію простору: центр-периферійний вимір. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2013. Вип. 2. С. 46-60.

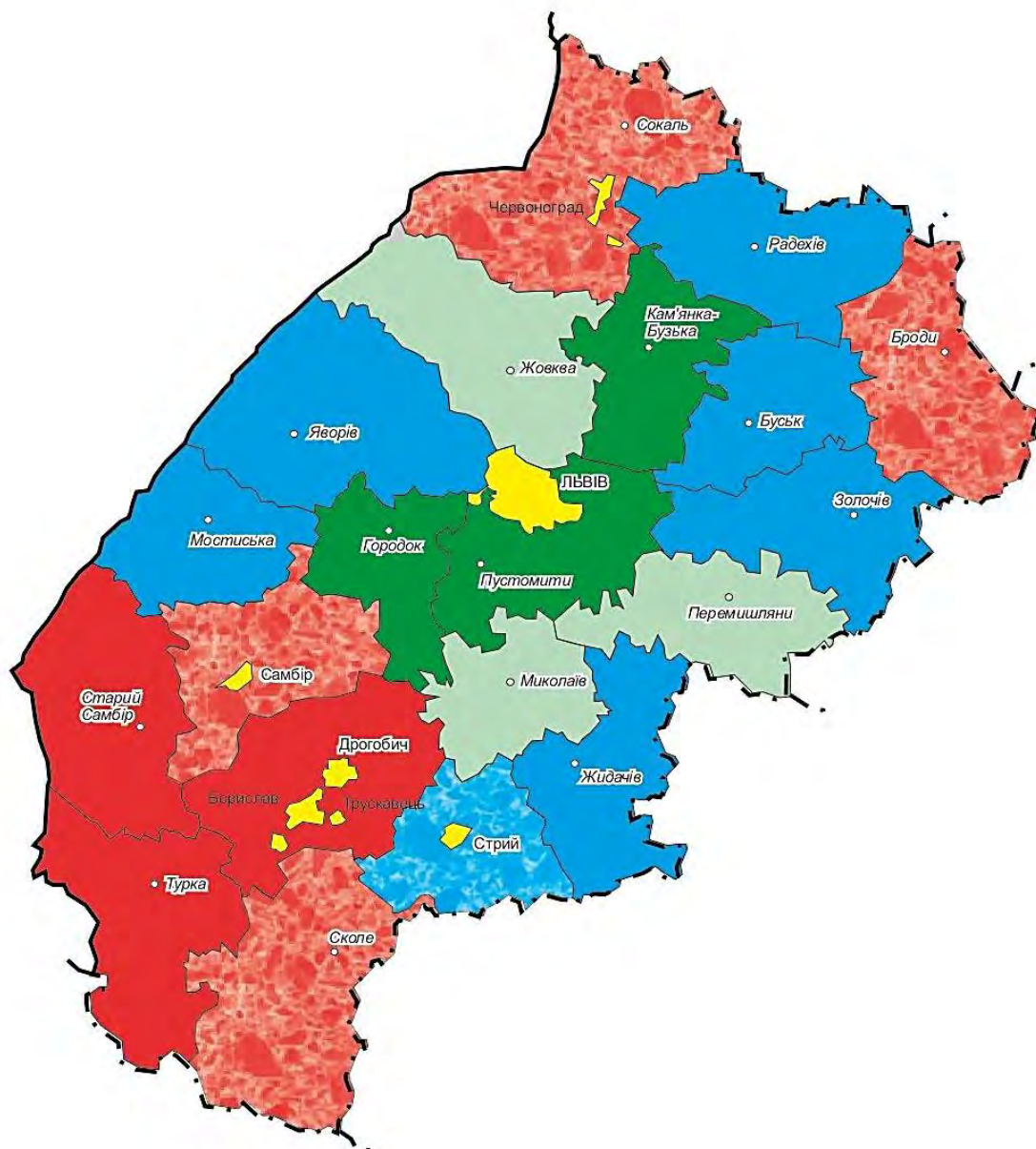
35 Наприклад, упродовж 2014-2018 рр. Турківський район характеризувався найменшими з-поміж адміністративних одиниць Львівської області обсягами залучення прямих іноземних інвестицій (на 1 мешканця у 2014 р. – 1,05 дол. США, а у 2018 р. – 0,99 дол. США).

36 У 2017 р. із загального обсягу програмних видатків місцевого бюджету Турківського району 27% коштів було спрямовано на розвиток доріг, що в умовах гірської місцевості є головним фактором інвестиційного розвитку.

37 Стратегія розвитку гірських територій Львівської області на 2018-2022 роки. Львівська обласна державна адміністрація. URL: <http://sts-grada.gov.ua/wp-content/uploads/2017/11/Strategiya-rozvytku-girs%27kyh-terytoriy-1.pdf> (дата доступу: вересень 2020 р.).

38 Стратегія розвитку Львівської області на період 2020 року. URL: [http://dfr.minregion.gov.ua/foto/projt\\_reg\\_info\\_norm/2016/05/146\\_dod\\_Strategiya\\_2020.pdf](http://dfr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2016/05/146_dod_Strategiya_2020.pdf) (дата доступу: вересень 2020 р.).





#### Типи районів

##### Центральні

- Класичні ( $I_p > 0,5$ ; віддаленість до 49 км)
- Лакунарні ( $I_p < 0,5$ ; віддаленість до 49 км)

##### Напівпериферійні

- Класичні ( $0,3 < I_p < 0,5$ ; віддаленість 50-75 км)
- Осередкові ( $I_p > 0,5$ ; віддаленість 50-75 км)

##### Периферійні

- Класичні ( $0,1 < I_p < 0,3$ ; віддаленість понад 75 км)
- Осередкові ( $I_p > 0,3$ ; віддаленість понад 75 км)
- Міста обласного значення

**Рис. 2.13. Типізація районів Львівської області за рівнем соціально-економічного розвитку та віддаленістю від м. Львова**

*Джерело: розраховано автором*

— напівпериферійні райони, будучи дещо віддаленішими від «ядра», порівняно з центральними районами (50-75 км), характеризуються і дещо нижчим рівнем соціально-економічного розвитку (їх  $I_p$  перебуває в діапазоні 0,3-0,5);

-периферійні райони є найбільш віддалені від обласного центра (понад 75 км), а їх  $I_p < 0,3$ . Разом з тим, було виявлено певні невідповідності між віддаленістю районів області від обласного центру та рівнем їх соціально-економічного розвитку, що зумовило необхідність виділення, крім основних типів, їх підтипів. Зокрема, з-поміж центральних районів виділяється група адміністративних одиниць, рівень соціально-економічного розвитку яких є дещо нижчим, незважаючи на територіальну близькість цих районів до обласного центра. Це Жовківський, Перемишлянський та Миколаївський райони. Їх віднесемо до центральних районів лакунарного підтипу.

Стрийський район, незважаючи на його напівпериферійне розташування щодо м.Львова, характеризується вищим рівнем соціально-економічного розвитку, ніж інші напівпериферійні райони. Тобто названа адміністративна одиниця набуває ознак центральності поза впливом обласного центра та фактично є осередком соціально-економічної активності у напівпериферії.

Не однорідними є й периферійні райони Львівської області. Так, Сколівський, Самбірський, Сокальський та Бродівський райони фактично набувають ознак напівпериферійності, адже характеризуються дещо вищим рівнем розвитку, порівняно з іншими периферійними адміністративними одиницями. Тому класифікуємо їх як півпериферійні райони осередкового підтипу.

Отже, вплив обласного центра – м. Львова на соціально-економічний розвиток адміністративних районів Львівської області має відцентрово-зональний характер, адже інтенсивність цього впливу знижується у міру зростання віддаленості районних центрів від «ядра». Разом з тим, рівень соціально-економічного розвитку районів є похідним, з одного боку, від потужності генерованих обласним центром імпульсів розвитку, а з іншого – визначається наявним локальним економічним потенціалом і здатністю до абсорбції впливів «ядра» та інших місцевих полюсів росту (наприклад, міст обласного значення)<sup>39</sup>. Разом з тим, проведене дослідження дозволяє зробити низку інших висновків:

1) вищу потому вагу в основних загальнообласних показниках досліджуваного регіону упродовж аналізованого періоду становили центральні райони. Серед периферійних районів значну частку в низці загальнообласних показників (зокрема, показниках зайнятості, житлового будівництва, зовнішньоекономічної діяльності) займав Сокальський район, який перебуває в зоні інтенсивного впливу місцевого осередку соціально-економічного зростання – міста обласного значення Червоноград. Разом з тим, вищою інтенсивністю розвитку (за середньорічними темпами росту) характеризувалися периферійні райони, де драйверами розвитку, насамперед, є місцеві «полюси росту» (осередки концентрації ділової активності, капіталу – міста обласного значення, розміщені тут потужні промислові вузли, міжнародні пункти пропуску на Україно-Польському кордоні тощо);

2) рівень соціально-економічного розвитку районів Львівської області характеризується високою варіативністю, набуваючи найвищих значень у районах, які входять до Львівської агломерації (Пустомитівський, Кам'янка-Бузький, Городоцький, Яворівський та Жовківський райони). Крім того, одним із лідерів у регіоні за рівнем соціально-економічного розвитку є напівпериферійний Стрийський район ( $I_p = 0,51$ ), де, на тлі деякого затухання впливу м. Львова, драйвером розвитку виступають наявні тут внутрішні потенційні та конкурентні переваги (Стрийсько-Роздольський промисловий вузол, місто обласного значення Стрий тощо). Найнижчий рівень соціально-економічного розвитку зафіксовано у периферійних, зокрема гірських районах області – Сколівському, Дрогобицькому, Старосамбірському та Турківському, що спричинено складними

<sup>39</sup> Мельник М. І. Вплив регіональної метрополії на структуру простору: центро-периферійний вимір / М. І. Мельник, І. В. Лещух, О. М. Синютка // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. - 2013. - Вип. 2. - С. 46-60. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepsru\\_2013\\_2\\_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepsru_2013_2_7). (дата доступу: вересень 2020 р.).

структурними проблемами (зокрема у сфері економічного розвитку (ускладнені умови господарювання в гірській місцевості, звужена секторально-галузева структура економіки), ринку праці, соціального забезпечення населення, природокористування), низьким розвитком транспортної та інженерної інфраструктури, зумовленими, насамперед, географічними особливостями зазначених територій;

3) висока варіативність індексу соціально-економічного розвитку районів регіону (від 0,67 пунктів у Пустомитівському районі, до 0,17 пунктів – у Турківському районі) зумовлена специфікою господарського розвитку регіону, де поряд із традиційними старопромисловими, аграрними та промислово-аграрними адміністративними одиницями функціонують нові промислові, агломераційні, гірські та прикордонні території;

4) невідповідності між віддаленістю від м. Львова та індексом соціально-економічного розвитку адміністративних районів Львівської області (як от центральний Перемишлянський чи напівпериферійний Стрийський райони) об'єктивно пояснюються, з одного боку – наявністю/відсутністю внутрішніх конкурентних переваг окремих районів, а з іншого – їх залежністю від стимулюючої ролі та впливу інших місцевих полюсів росту.

## **2.2. Міста обласного значення – зони їхнього впливу**

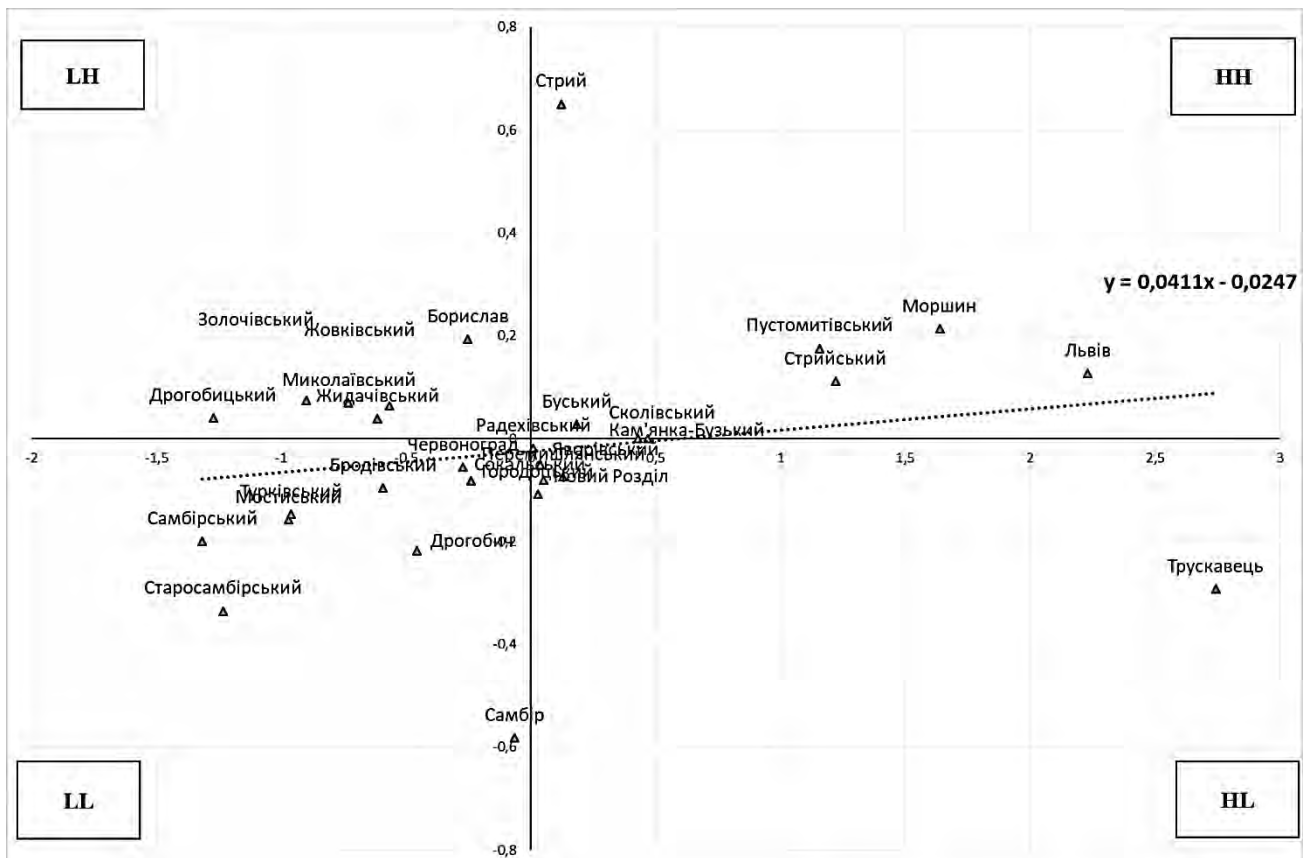
Функціонування територіальних громад, диференційованих за розміром, статусом, географічним положенням та іншими параметрами, потребує дослідження міжтериторіальних взаємодій/розбіжностей, а також оцінювання ефектів поширення впливу окремих територіальних громад (центрів і точок зростання) на решту території. З цієї точки зору, на особливу увагу в ході дослідження центрально-периферійних взаємодій заслуговують міста обласного значення та території, що знаходяться в ареалі їхнього впливу.

Як методичний підхід використано метод просторової автокореляції на основі розрахованого глобального та локальних індексів Морана. Здійснено розрахунки за параметрами економічного та соціального розвитку (додаток Г), часовий період – 2011–2019 рр. з фокусуванням на 2011 р. як базовому для порівняння, 2014 р. – для окреслення ситуації до адміністративно-фінансової децентралізації та 2019 р. – для оцінювання попередніх результатів реформи.

Встановлено, що за параметром економічного розвитку у 2011 р. та 2014 р. не спостерігалось просторової автокореляції, у 2019 р. ситуація змінилась з огляду на наявність позитивної автокореляції між більшістю територій, значущість глобального індексу Морана перевірено та підтверджено за допомогою z-статистики. Як видно з діаграм просторового розсіювання, в перших двох випадках спостерігається від'ємна просторова автокореляція, загалом значення економічного розвитку в сусідніх територіях відрізнялися, і навпаки, у 2019р. відбулася інтенсифікація економічних взаємодій.

Отримані результати просторових тенденцій центрально-периферійних економічних взаємодій відображено на рис. 2.14 (2019 р.) та у додатку Д (2011, 2014 рр.):

1) *території, що лежать в квадранті НН (high-high) на діаграмі просторового розсіювання Морана характеризуються позитивною автокореляцією зі сусідніми територіями.* До вказаного квадранта потрапили м. Львів, м. Моршин, м. Стрий, Пустомитівський, Стрийський та Буський райони. Відносно високі значення показника економічного розвитку вказаних територій пов'язані з тим, що останні перебувають в оточенні територій з високими значеннями, що потребує додаткового з'ясування впливу ареалів підвищеного рівня економічного розвитку на решту території. Такими підвищеними рівнями економічного розвитку характеризується: 1) м. Львів та Пустомитівський район, 2) м. Стрий, м. Моршин та Стрийський район;



**Рис. 2.14. Просторова діаграма розсіювання за значенням глобального індексу Морана для територій Львівської області (індекс економічного розвитку, дистанція – відстань) 2019 р.**

*Джерело: побудовано автором*

2) території, що лежать в квадранті HL (high-low) на діаграмі просторового розсіювання, мають відносно високі власні значення, оточені територіями з низькими значеннями. Вони характеризуються високими значеннями рівня економічного розвитку, проте зв'язок із територією, що їх оточує, негативний, про що свідчить відсутність просторової автокореляції. Сюди потрапили м. Трускавець, м. Новий Розділ, Городецький, Кам'янка-Бузький, Перемишлянський, Сколівський та Яворівський райони;

3) група територій із відносно низькими значеннями соціально-економічного розвитку та оточена територіями з високими значеннями вказаного показника LH (low-high), просторова автокореляція відсутня. До представників цієї групи потрапили м. Борислав, Дрогобицький, Жидачівський, Жовківський, Золочівський, Миколаївський та Радехівський райони;

4) території з низьким значенням економічного розвитку, оточені територіями з низькими значеннями цього параметру LL (low-low) – м. Дрогобич, м. Самбір та м. Червоноград, Бродівський, Мостиський, Самбірський, Сокальський, Старосамбірський і Турківський райони (9 з 29 адміністративно-територіальних одиниць).

Кластеризація територій за допомогою глобального індексу Морана та діаграми розсіювання є першим етапом просторового аналізу, оскільки вказують, що значення досліджуваної змінної (соціального та економічного розвитку) просторово кластеризовані більшою мірою, ніж за випадкового розподілу. Відповідно актуальним завданням є перевірка наукових припущень щодо характеру просторових взаємодій, зокрема, ступеня та інтенсивності центрально-периферійних впливів у регіоні.

Для ґрунтовнішого з'ясування особливостей центрально-периферійних взаємодій за підсумками 2011-2019 рр. та їхньої модифікації в процесі адміністративно-фінансової децентралізації проаналізуємо за допомогою локальних індексів Морана. Аналіз значення

індексу економічного розвитку по модулю вказує на ступінь інтенсивності взаємодій окремих територій. Зокрема, найбільший рівень взаємодій демонструють: м. Трускавець (-0,0277), Золочівський район (-0,0023) Старосамбірський (0,0142), Моршин (0,0121), Львів (0,0097), Самбірський район (0,0090), Пустомитівський район (0,0070), Мостиський (0,0053), Турківський (0,0049), Стрийський (0,0047), Дрогобич (0,0034), Стрий (0,0027) (табл.2.4).

Таблиця 2.4

**Економічний розвиток територій Львівської області  
під впливом центрo-периферійних взаємодій у 2019 р.**

Адміністративно-територіальна одиниця	Індекс економічного розвитку	Z	WZ	ZWZ	Група
м. Львів	0,5859	2,2288	0,1267	0,0097	HH
м. Борислав	0,2643	-0,2538	0,1929	-0,0017	LH
м. Дрогобич	0,2382	-0,4552	-0,2189	0,0034	LL
м. Моршин	0,5092	1,6368	0,2138	0,0121	HH
м. Новий Розділ	0,3039	0,0522	-0,0803	-0,0001	HL
м. Самбір	0,2887	-0,0650	-0,5822	0,0013	LL
м. Стрий	0,3129	0,1217	0,6505	0,0027	HH
м. Трускавець	0,6525	2,7425	-0,2930	-0,0277	HL
м. Червоноград	0,2618	-0,2730	-0,0561	0,0005	LL
Бродівський район	0,2206	-0,5912	-0,0959	0,0020	LL
Буський район	0,3209	0,1836	0,0277	0,0002	HH
Городоцький район	0,3007	0,0270	-0,1088	-0,0001	HL
Дрогобицький район	0,1324	-1,2721	0,0403	-0,0018	LH
Жидачівський район	0,2174	-0,6159	0,0381	-0,0008	LH
Жовківський район	0,2237	-0,5671	0,0638	-0,0012	LH
Золочівський район	0,1807	-0,8991	0,0750	-0,0023	LH
Кам'янка-Бузький район	0,3579	0,4691	-0,0006	0,0000	HL
Миколаївський район	0,2026	-0,7302	0,0702	-0,0018	LH
Мостиський район	0,1713	-0,9714	-0,1572	0,0053	LL
Перемишлянський район	0,3138	0,1281	-0,0744	-0,0003	HL
Пустомитівський район	0,4471	1,1570	0,1755	0,0070	HH
Радохівський район	0,2983	0,0087	-0,0193	0,0000	LH
Самбірський район	0,1268	-1,3152	-0,1993	0,0090	LL
Сколівський район	0,3528	0,4297	-0,0002	0,0000	HL
Сокальський район	0,2659	-0,2410	-0,0822	0,0007	LL
Старосамбірський район	0,1376	-1,2317	-0,3350	0,0142	LL
Стрийський район	0,4552	1,2196	0,1109	0,0047	HH
Турківський район	0,1727	-0,9605	-0,1471	0,0049	LL
Яворівський район	0,3020	0,0377	-0,0504	-0,0001	HL
<b>Глобальний індекс Морана</b>				<b>0,0411</b>	

*Джерело: авторські розрахунки*

Диференціюючи потенційні ареали й точки зростання на території Львівської області, слід звернути увагу на міста Львів, Трускавець, Стрий та Моршин. Так, адміністративний центр Львівської області – м. *Львів* – характеризується позитивною автокореляцією з прилеглими територіями (Пустомитівський та Буський райони). Також існує значний зв'язок з безпосередніми сусідами, Городоцьким, Жовківським та Яворівським районами, проте його вплив не спостерігається в усій області, що частково підтверджується наявністю інших точок зростання, які генерують імпульси зростання, змінюючи таким чином ландшафт економічного простору. Звернемо увагу, що м. Львів та Пустомитівський район знаходяться в одному квадранті (high-high), їхній вплив на решту території Львівської області має відцентрово-зональний характер і є найсильнішим, що підтверджується функціонуванням Львівської агломерації.

Проте найвищий рівень просторових взаємодій в області демонструє м. *Трускавець*, негативний знак автокореляції вказує на високу диференціацію з прилеглими територіями. Через достатньо високе значення економічного розвитку, яке є екстремальним для навколишніх територій, цей об'єкт класифікуємо як точку зростання, таким чином його можна розглядати як протиположність до центру – міста Львова. Попри це, відносна ізоляваність міста потребує інтенсифікації економічних зв'язків з рештою території, оскільки генерованим ним імпульси наразі не поширюються на решту території.

До квадранта з високим значенням економічного розвитку, і оточене територіями з високими значеннями аналізованого показника, потрапило м. *Стрий*, просторова автокореляція позитивна. Отже, визначаємо м. Стрий як другу точку зростання. Території, що знаходяться в зоні впливу міста, також демонструють високий рівень економічного розвитку, таким чином поширені ефекти мають позитивний характер впливу на прилеглу територію.

Як супутник, протиположності львівському ядру, можна визначити й м. *Моршин* – об'єкт із високим власним значенням показника, що оточений іншими територіями з аналогічними значеннями показника. На це додатково вказує виявлений тісніший зв'язок цього об'єкта з безпосередніми сусідами, ніж з областю загалом.

Аналіз центрально-периферійних взаємодій вказує, що не всі міста обласного значення є точками зростання та генерують позитивні імпульси на навколишню територію. Прикладом є м. *Дрогобич*, показник економічного розвитку якого нижчий від середнього в регіоні. Окрім того, він належить до територій із низьким рівнем економічного розвитку, такими як Дрогобицький район (за негативної просторової автокореляції), тому цю територію не можна класифікувати як ще одну точку зростання. Водночас поруч знаходяться м. *Борислав* та м. *Трускавець*, які входять у Дрогобицьку агломерацію, додаткові розрахунки вказують на її сильний вплив на навколишню територію, причому територія Дрогобицького району виступає як ближня периферія, а Турківський, Мостиський та Самбірський район є віддаленою периферією.

*Пустомитівський район* класифікуємо як зону сильного впливу центру, що спільно з м. Львом формує Львівську агломерацію, а межуючі з ним Городецький, Жовківський та Яворівський райони – як зони середнього впливу.

Низьким рівнем інтегрованості в економічному просторі регіону відзначаються *Кам'янка-Бузький, Сколівський та Буський райони*. Потрапивши до територій з відносно високими значеннями в оточенні схожими територіями, вказані райони не демонструють взаємодій з рештою територій, про що свідчить локальний коефіцієнт просторової автокореляції. Попри це високі значення економічного розвитку дають підстави для припущення про формування нових точок економічного розвитку, що локалізуються в цих районах, та не пов'язані безпосередньо з функціонуванням міст обласного значення.

*Турківський, Мостиський, Старосамбірський, Бродівський та Сокальський райони*, зважаючи на їхній слабкий просторовий зв'язок з рештою території регіону, віднесемо до ареалу, що перебувають поза зонами впливу ядер та характеризуються просторовою ексклюзивністю.

Просторові тенденції центрально-периферійних соціальних взаємодій показано на рис. 2.15 (2019 р.), у додатку Е (2011, 2014 рр.):

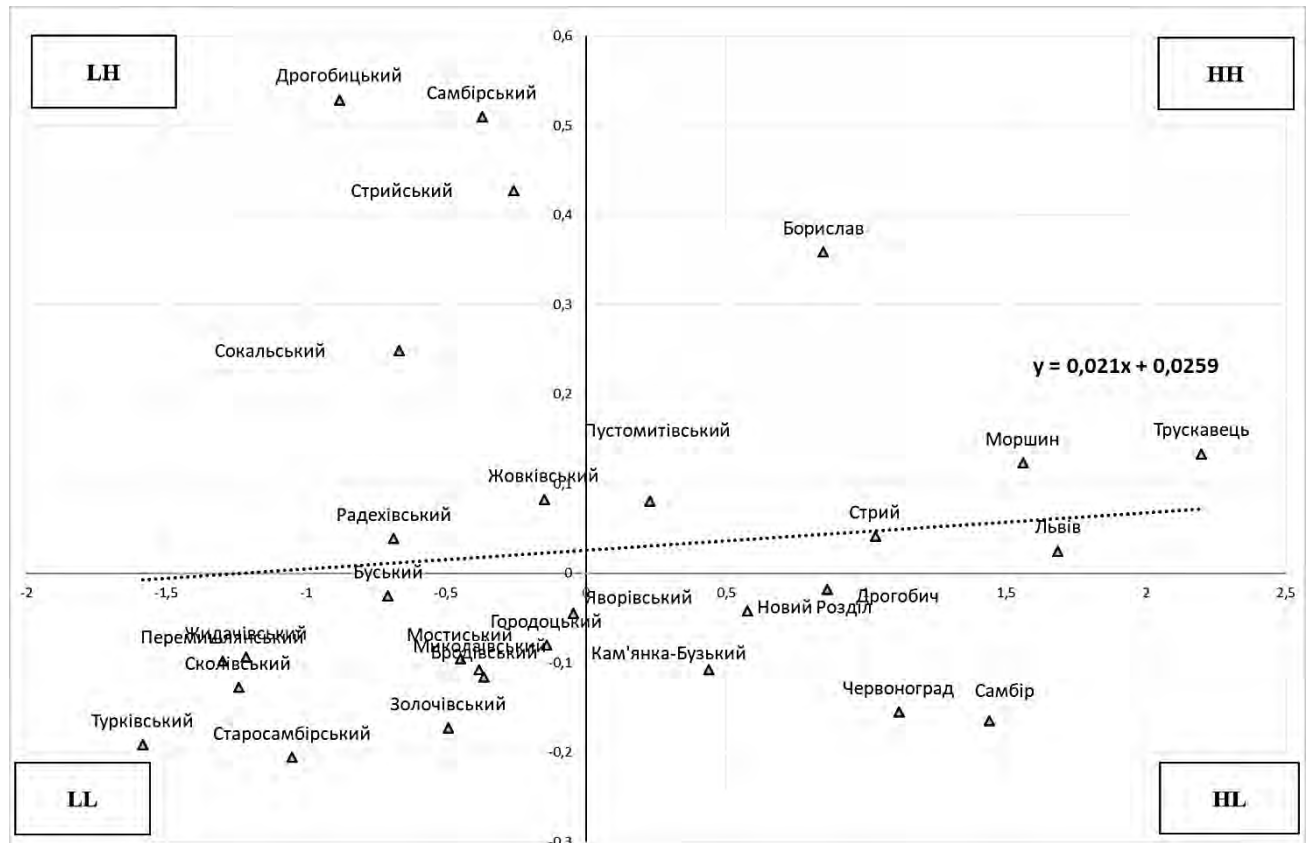
1) території, що лежать у квадранті HH (high-high) на діаграмі просторового розсіювання Морана і характеризуються позитивною автокореляцією зі сусідніми територіями. До вказаного квадранта потрапили м. Львів, м. Моршин, м. Стрий, м. Трускавець, м. Борислав (5 із 9 міст обласного значення), а також Пустомитівський район, що пояснює вигіднішу їхню позицію порівняно з іншими адміністративно-територіальними одиницями Львівської області в процесі адміністративно-фінансової децентралізації;

2) території, що лежать в квадранті HL (high-low) на діаграмі просторового розсіювання та мають відносно високі власні зазначення, оточені територіями з низькими

значеннями. Сюди потрапили м. Самбір, м. Дрогобич, м. Червоноград, м. Новий Розділ (4 з 9 міст обласного значення), а також Кам'янка-Бузький та Яворівський райони;

3) території з відносно низькими значеннями соціально-економічного розвитку, оточені територіями з високими значеннями вказаного показника LH (low-high), просторова автокореляція відсутня. До представників цієї групи належать Буський, Дрогобицький, Радеківський, Жовківський, Сокальський, Стрийський, Самбірський райони;

4) території з низьким значеннями соціального розвитку, оточені територіями з низькими значеннями цього параметра LL (low- low), – Бродівський, Турківський, Сколівський, Мостиський, Городоцький, Золочівський райони.



**Рис. 2.15. Просторова діаграма розсіювання за значенням глобального індексу Морана для територій Львівської області (індекс соціального розвитку, дистанція – відстань), 2019 р.**

*Джерело: авторські розрахунки*

Проведений аналіз соціального розвитку територій Львівської області свідчить, що реформа адміністративно-фінансової децентралізації в напрямку соціального розвитку зумовила більший вплив на міста обласного значення у порівнянні з іншими адміністративно-територіальними одиницями.

Аналіз значення індексу соціального розвитку за модулем вказує на ступінь інтенсивності взаємодії окремих територій. Зокрема, найбільший рівень соціальних взаємодій демонструють: Дрогобицький район (-0,0161), м. Борислав (0,0105), Турківський район (0,0105), м. Трускавець (0,0101), м. Самбір (0,0082), Старосамбірський район (0,0074), м. Моршин (0,0066), Самбірський район (-0,0065), м. Червоноград (-0,0060), Сокальський район (-0,0057), Сколівський район (0,0055) (табл.2.5).

Отже, найвищий рівень соціальних взаємодій демонструють міста обласного значення з огляду на вигіднішу позицію в умовах адміністративно-фінансової децентралізації. Локалізація значного числа об'єктів соціальної інфраструктури створює своєрідний центр тяжіння, однак у таких містах обласного значення, як м. Самбір і м. Червоноград, вказані



процеси не супроводжуються економічним розвитком, що в перспективі може зумовити згасання взаємодій та реконфігурацію економічного простору.

Таблиця 2.5

**Соціальний розвиток територій Львівської області  
під впливом центрo-периферійних взаємодій у 2019 р.**

Адміністративно-територіальна одиниця	Індекс соціального розвитку	Z	WZ	ZWZ	Група
м. Львів	0,7237	1,6852	0,0249	0,0014	НН
м. Борислав	0,6151	0,8481	0,3587	0,0109	НН
м. Дрогобич	0,6168	0,8612	-0,0185	-0,0006	НН
м. Моршин	0,7070	1,5598	0,1236	0,0066	НН
м. Новий Розділ	0,5798	0,5757	-0,0420	-0,0008	НН
м. Самбір	0,6920	1,4411	-0,1646	-0,0082	НН
м. Стрий	0,6391	1,0328	0,0417	0,0015	НН
м. Трускавець	0,7901	2,1973	0,1334	0,0101	НН
м. Червоноград	0,6499	1,1162	-0,1552	-0,0060	НН
Бродівський район	0,4578	-0,3648	-0,1156	0,0015	ЛЛ
Буський район	0,4135	-0,7066	-0,0255	0,0006	ЛЛ
Городоцький район	0,4869	-0,1409	-0,0802	0,0004	ЛЛ
Дрогобицький район	0,3909	-0,8807	0,5292	-0,0161	ЛН
Жидачівський район	0,3476	-1,2146	-0,0938	0,0039	ЛЛ
Жовківський район	0,4857	-0,1497	0,0824	-0,0004	ЛН
Золочівський район	0,4413	-0,4917	-0,1729	0,0029	ЛЛ
Кам'янка-Бузький район	0,5619	0,4378	-0,1083	-0,0016	ЛН
Миколаївський район	0,4556	-0,3818	-0,1076	0,0014	ЛЛ
Мостиський район	0,4469	-0,4491	-0,0957	0,0015	ЛЛ
Перемишлянський район	0,3367	-1,2984	-0,0985	0,0044	ЛЛ
Пустомитівський район	0,5346	0,2275	0,0803	0,0006	НН
Радехівський район	0,4160	-0,6874	0,0389	-0,0009	ЛН
Самбірський район	0,4569	-0,3718	0,5098	-0,0065	ЛН
Сколівський район	0,3441	-1,2410	-0,1275	0,0055	ЛЛ
Сокальський район	0,4187	-0,6665	0,2487	-0,0057	ЛН
Старосамбірський район	0,3689	-1,0501	-0,2056	0,0074	ЛЛ
Стрийський район	0,4717	-0,2576	0,4276	-0,0038	ЛН
Турківський район	0,2997	-1,5833	-0,1919	0,0105	ЛЛ
Яворівський район	0,4991	-0,04671	-0,0445	0,0020	ЛЛ
<b>Глобальний індекс Морана</b>				0,0210	

*Джерело: авторські розрахунки*

Кластеризація територій за допомогою коефіцієнта загальної просторової автокореляції та діаграми розсіювання вказує, що значення досліджуваної змінної (соціального та економічного розвитку) просторово кластеризовані більшою мірою, ніж за випадкового розподілу. Особливості центрo-периферійних взаємодій в регіоні на основі локальних індексів просторової асоціації (економічний та соціальний розвиток) у 2019 р. відображено на картограмах (рис. 2.15).

Перевірка наукових припущень щодо характеру центрo-периферійних взаємодій, зокрема генерування просторових імпульсів й ступеня їхньої абсорбції, дала змогу виявити:

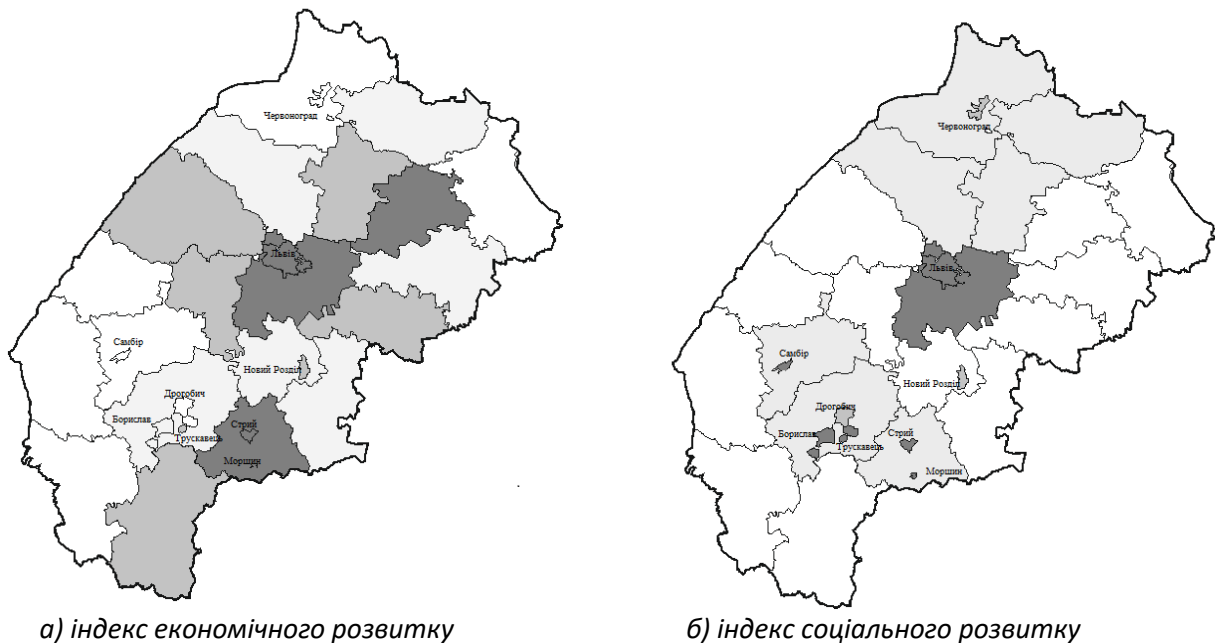
- центр (м. Львів) та прилеглу територію (Пустомитівський район), що генерують імпульси розвитку для таких територій, як Яворівський, Городоцький, Перемишлянський, Жовківський райони, при цьому, спостерігається високий ступінь абсорбції останніх та доцентровий дрейф ближньої периферії;

- мобілізуючий вплив на розвиток Дрогобицького району чинять м. Трускавець та м. Борислав, натомість м. Дрогобич є лише осередком соціального розвитку;



- як протипага центру зі значною інтенсивністю впливу на прилеглу територію характеризуються вплив Стрийський район, м. Моршин та м. Стрий, зокрема, в ареалі їхнього впливу перебуває Сколівський район;

- ідентифіковано ареали периферійності в регіоні й територіях, які знаходяться поза межами поширення позитивних ефектів наявних «точок зростання». Встановлено, що територіальні громади Турківського, Старосамбірського, Мостиського, Бродівського районів характеризуються низьким рівнем використання фінансово-економічного потенціалу, соціальним відторгненням, просторовою екслюзією.



**Рис. 2.15. Картограми локальних індексів просторової асоціації для територій Львівської області, 2019 р.**

*Джерело: побудовано автором*

Резюмуючи проведений аналіз центрo-периферійних взаємодій у Львівській області з акцентом на ролі міст обласного значення слід зазначити таке:

1) обґрунтовано, що як центр (ядро) соціально-економічного розвитку Львівської області виступає обласний центр м. Львів та прилегла територія (Пустомитівський район), градація їхнього впливу на периферію (зона сильного, середнього та слабого впливу) дала змогу визначити ареали периферійності першого та другого порядку й зони поза межами впливу точок зростання;

2) встановлено, що окремі міста обласного значення в процесі соціально-економічного розвитку є точками економічного зростання та виступають як протипага обласному центру, однак більшість міст обласного значення попри достатньо високі власні значення соціального розвитку, характеризуються відсутністю генерування позитивних ефектів для економічного розвитку прилеглих територій;

3) ідентифіковано точки зростання, що перебувають на етапі формування, тому зміцнення їхньої ролі та взаємодії з периферією потребує державного регулювання та бюджетної підтримки, при цьому перерозподільні механізми не підтверджують ефективності чинних бюджетних механізмів у частині стимулювання соціально-економічного розвитку усіх територій та відповідно підвищення рівня добробуту територіальних громад, які локалізовані в такій зоні;

4) визначено, що під впливом центрально-периферійних взаємодій спостерігаються як відцентрові, так доцентрові тенденції, що генерують імпульси розвитку ближньої периферії; важливим аспектом генерування позитивних імпульсів є вплив Львівської та Дрогобицької агломерацій на прилеглу територію;

5) реформа адміністративно-фінансової децентралізації змінила характер просторових економічних взаємовідносин у напрямі їхньої інтенсифікації. Попри це, спостерігається наявність територій, що характеризуються низьким рівнем інтегрованості в економічному просторі та низьким рівнем соціального розвитку. Для таких територіальних громад актуальним є застосування диференційованого підходу в напрямі як активізації економічного зростання, так і підвищення рівня соціального розвитку.

## 2.4. Центр ОТГ – територія ОТГ

Станом на 1 вересня 2020 року у Львівській області функціонує 41 ОТГ, більшість з яких утворено впродовж 2015-2017 рр. (35 ОТГ), п'ять – у 2018 р. та одна – у 2019 р. (табл. 2.6). Зважаючи на подекуди п'ятирічний термін функціонування громад, питання формування та розвитку центрально-периферійних взаємодій в ОТГ вимагає уваги, зокрема з огляду на характер їх утворення. Адже попри те, що процес формування ОТГ відбувався на добровільних засадах та передбачав урахування історичних, природних, етнічних, культурних та інших чинників<sup>40</sup>, при укрупненні громад не вдалося уникнути і певних ризиків.

Зокрема, у першу хвилю об'єднання (2015-2016 рр.) частим було формування ОТГ внаслідок укрупнення 2-3 місцевих рад, які виявилися неспроможних забезпечити соціально-економічний розвиток території та утворювалися з метою отримання фінансових ресурсів із державного бюджету у вигляді субвенцій на соціально-економічний розвиток територій та на формування інфраструктури ОТГ. Сьогодні такі ОТГ, відповідно до розпоряджень Кабінету Міністрів України<sup>41</sup>, приєднуються до більших громад або доукрупнюються внаслідок приєднання населених пунктів для забезпечення спроможності цих територій<sup>42</sup>.

Попри позитивну оцінку цього процесу, варто акцентувати на проблемі недостатнього вивчення центрально-периферійних взаємодій у таких громадах, зокрема в частині взаємодій соціально-психологічного характеру. *Адже припинення функціонування органів самоврядування ОТГ, які, попри свою фінансову неспроможність, позитивно «зарекомендували» себе перед населенням завдяки фінансовій підтримці з державного бюджету, може результуватися несприйняттям і виникненням соціального конфлікту в новоутворених ОТГ.*

Аналізуючи наукові та експертні доробки щодо розвитку ОТГ в Україні в контексті децентралізації, можна констатувати практично повну відсутність досліджень з питань соціально-психологічного клімату в громадах. Водночас це питання вимагає особливої уваги, адже «штучне» об'єднання громад (яким, попри адміністративно-територіальну визначеність, притаманні соціально-психологічна, історично-культурна, економічна та організаційно-функціональна ознаки, що акцентують на громаді як системі з організованістю політичних, економічних та соціальних мереж та спільністю інтересів<sup>43</sup>) вимагає системного підходу до забезпечення згуртованості їх мешканців та досягнення самоідентифікації кожного члена громади її частиною та покладає основну відповідальність за практичну реалізацію цього завдання на органи місцевого самоврядування.

<sup>40</sup> Відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад».

<sup>41</sup> Для Львівської області – Розпорядження КМУ «Про затвердження перспективного плану формування територій громад Львівської області» № 624-р від 27 травня 2020 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-perspektivnogo-planu-formuvannya-teritorij-gromad-lvivskoyi-oblasti-i270520-624> (дата доступу: вересень 2020 р.).

<sup>42</sup> У Львівській області таких громад 15, тобто 36,6% від загальної кількості; причому, 10 з них утворено у 2015 р..

<sup>43</sup> Патицька Х. Фінансово-економічний потенціал територіальних громад: механізми функціонування та активізації: монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2019. 209 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

Таблиця 2.6

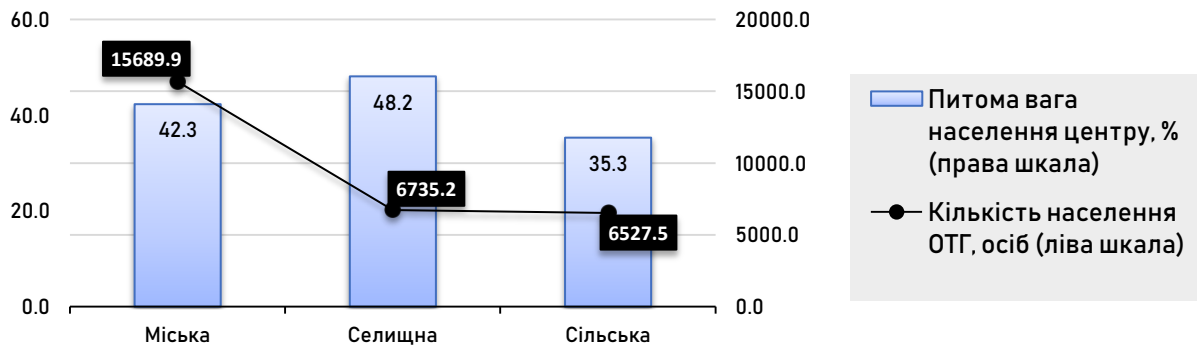
## Перелік ОТГ Львівської області станом на 1 вересня 2020 р.

ОТГ	Рік утворення	Кількість населення, осіб	Площа, кв. км	Кількість рад, що об'єдналися	Тип ОТГ	Час доїзду до обласного центру, хв.	Відстань від центру ОТГ до найвіддаленішого периферійного населеного пункту, км	Час доїзду від центру ОТГ до найвіддаленішого периферійного населеного пункту, хв.	ОТГ, до складу якої входить громада відповідно до Перспективного плану після місцевих виборів (25.10.2020 р.)
Бабинська	2015	4090	77,2	3	сільська	76	69,3	36	Новокалинівська ОТГ
Бісковицька	2015	5505	55,0	3	сільська	88	79,1	12	
Воле-Баранецька	2015	5218	69,4	3	сільська	96	88,8	11	Бісковицька ОТГ
Вільшаницька	2015	2836	79,1	2	сільська	92	84,2	23	Ралівська ОТГ
Гніздичівська	2015	7294	106,0	4	селищна	80	70,5	35	
Грабовецька	2015	4071	65,9	4	сільська	84	75,4	21	Грабовецько-Дупілівська ОТГ
Дублянська	2015	2937	66,4	3	селищна	88	78,2	18	Новокалинівська ОТГ
Заболотцівська	2015	2552	105,6	2	сільська	91	11,9	24	
Луківська	2015	3599	54,7	2	сільська	67	58,1	20	Рудківська ОТГ
Міженецька	2015	2371	45,5	2	сільська	129	101	30	Добромільська ОТГ
Новокалинівська	2015	7352	108,3	5	міська	75	66	26	
Новоміська	2015	5907	113,0	4	сільська	131	106	21	Добромільська ОТГ
Новострілищанська	2015	2609	71,9	3	селищна	65	51,2	19	Бібрська ОТГ
Тростянецька	2015	8067	190,4	6	сільська	56	41,6	15	
Чукв'янська	2015	3225	76,8	2	сільська	91	82,2	15	Ралівська ОТГ
Давидівська	2016	12537	78,5	5	сільська	33	15,8	15	
Жовтанецька	2016	8560	130,1	3	сільська	43	26,2	9	
Мостиська	2016	21648	258,4	11	міська	77	19,3	30	
Нижанковицька	2016	2497	18,6	2	селищна	140	111	16	Добромільська ОТГ
Судовишинська	2016	10896	80,1	3	міська	57	52,6	21	
Ходорівська	2016	24868	331,4	12	міська	76	24,5	24	
Шегинівська	2016	7396	193,7	6	сільська	82	80,1	41	
Волицька	2017	2263	30,1	2	сільська	78	73	9	Шегинівська ОТГ
Великолюбінська	2017	9569	132,5	3	селищна	47	28,5	15	
Великомостівська	2017	13691	249,5	4	міська	59	54,1	25	
Воютицька	2017	7595	91,0	3	сільська	93	84,1	17	Бісковицька ОТГ
Кам'янка-Бузька	2017	18017	260	5	міська	52	41,4	27	
Магерівська	2017	7050	80,2	5	селищна	69	55,1	19	Добросинсько-Магерівська ОТГ
Мурованська	2017	9522	42,4	3	сільська	32	8,6	12	
Підберізіцька	2017	5672	84,0	4	сільська	37	16,1	17	
Розвадівська	2017	9783	69,2	4	сільська	51	42,2	12	
Рудківська	2017	13353	131,9	5	міська	59	48,6	35	
Славська	2017	8573	252,4	4	селищна	136	138	27	
Спонківська	2017	10727	115,9	4	сільська	31	13,1	14	
Щирецька	2017	11732	113,7	5	селищна	49	29	27	
Бібрська	2018	13615	311,9	7	міська	52	37	20	
Зимноводівська	2018	16189	22,0	3	сільська	28	12,6	10	
Лопатинська	2018	7693	249,2	5	селищна	95	91,1	33	
Меденицька	2018	7398	86,5	3	селищна	64	56,1	15	
Радехівська	2018	17769	294,2	10	міська	74	72,3	31	
Нежухівська	2019	5919	90,1	5	сільська	80	76,1	9	Стрийська ОТГ

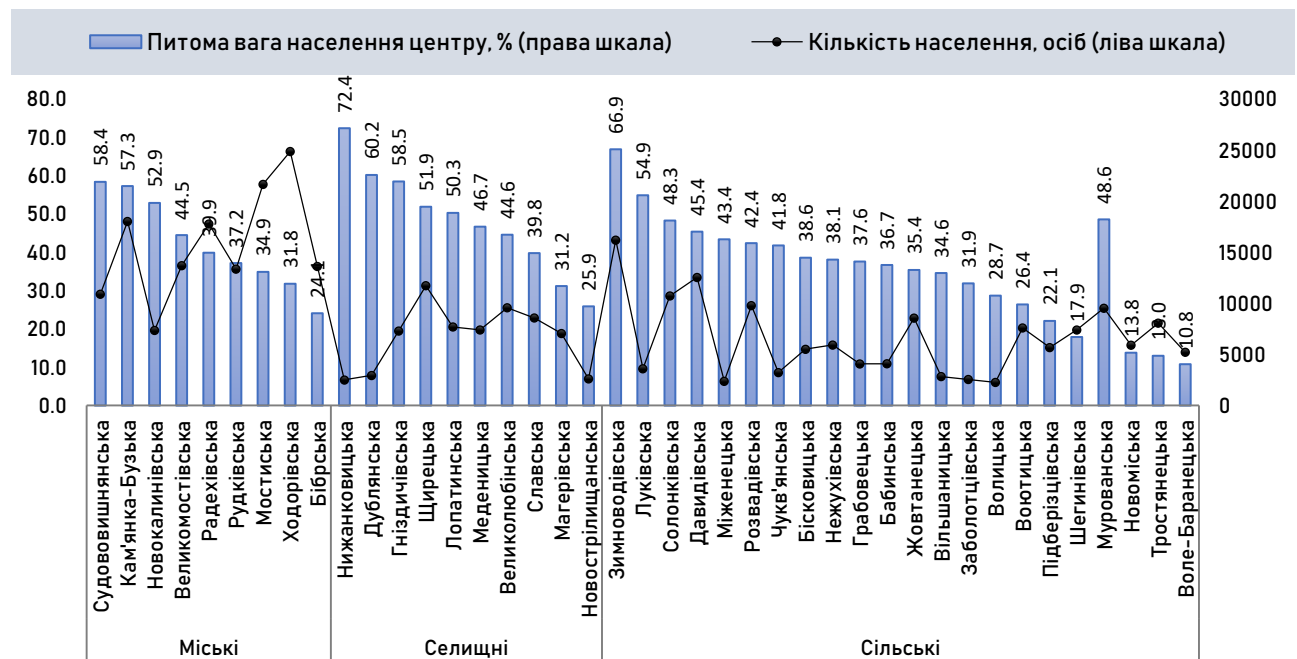
В цьому контексті слід акцентувати на відсутності роботи відповідних органів державної влади щодо підготовки (консультування, навчання та роз'яснення) органів самоврядування ОТГ з питань формування центр-периферійних взаємодій у громадах, їх розвитку як єдиної системи та врахування можливих ризиків, які нестиме з собою проблема відособленості окремих осередків.

Для формування загального розуміння розвитку ОТГ Львівської області перш за все варто зауважити, що у середньому ОТГ регіону налічує 8589,4 жителів, охоплює територію площею 124,0 кв. км та сформована внаслідок об'єднання 4,2 місцевих рад. Утім можна зауважити суттєві відмінності формування міських, сільських і селищних ОТГ.

Зважаючи на особливості формування територіальних громад, важливим є визначення структури і складу таких громад (рис. 2.16).



а) середня кількість населення ОТГ



б) кількість населення ОТГ

**Рис. 2.16. Порівняння показника питомої ваги населення центру ОТГ Львівської області у розрізі типів громад (сільська/селищна/міська), 2020 р.**

Джерело: складено на основі даних<sup>44</sup>

Формування міських ОТГ у Львівській області супроводжувалося охопленням значної території (в середньому 225,1 кв. км) та більшої кількості місцевих рад (у середньому 6,9 рад) порівняно з ОТГ, утвореними навколо сіл та селищ, що в контексті добровільного укрупнення

<sup>44</sup> Портал об'єднаних громад України GROMADA.INFO. URL: <https://gromada.info/region/> (дата доступу: вересень 2020 р.).

можна пояснити бажанням об'єднання населених пунктів, віддалених від обласного центра, навколо міст з метою нарощення власного фінансово-економічного потенціалу та забезпечення соціально-економічного розвитку території. Відтак середня кількість населення міських ОТГ регіону є удвічі більшою ніж середнє значення по ОТГ Львівської області та становить 15689,9 осіб, а у центрі міської громади у середньому проживає 42,3% її населення. У розрізі міських ОТГ регіону видно, що найбільша питома вага жителів центру (58,4%) у Судовишлянській ОТГ, найменша (24,1%) – у Бібрській ОТГ.

Іншою є ситуація у сільських та селищних ОТГ. Об'єднані громади, сформовані навколо сіл і селищ включають меншу кількість населених пунктів порівняно з міськими. Середня кількість жителів у селищних і сільських ОТГ є схожою і коливається в межах 6500-6700 осіб відповідно. Водночас аналіз частки жителів населеного пункту – центру у складі населення громад у групі селищних ОТГ Львівської області дорівнює 48,2%, що є найвищим показником при порівнянні ОТГ за типом (міські/селищні/сільські).

Групу селищних ОТГ представляють 10 адміністративно-територіальних утворень, у 1/2 з яких питома вага жителів центру вища ніж 50,0%, а у Нижанковицькій та Дублянській громадах вона становить відповідно 72,4% та 60,2%. Особливістю цих ОТГ є те, що вони утворені внаслідок об'єднання 2-3 місцевих рад і за показником кількості населення відносяться до малих громад з чисельністю менше 3,0 тис. осіб. З 1 січня 2021 р. ці громади входитимуть до складу більш потужних ОТГ, що, на нашу думку, свідчить про їх неспроможність забезпечити економічний розвиток території.

Щодо сільських ОТГ, у більшості громад частка мешканців центру є меншою 40,0%. Винятком є громади, утворені навколо м. Львова, Зимноводівська (66,9%), Солонківська (48,3%), Дивидівська (45,4%), де вищий показник концентрації населення у центрі. Окрім того, особливістю цих ОТГ є те, що населений пункт, який є центром громади, межує з містом Львів (обласним центром), що, на нашу думку, дає йому додаткові переваги.

Варто зауважити, що проблема недостатнього вивчення центрально-периферійних взаємодій в ОТГ пов'язана з відсутністю якісної статистичної інформації щодо розвитку громад, що суттєво утруднює можливість здійснення комплексного повноцінного дослідження. З метою подолання цієї проблеми в контексті проведеного дослідження було здійснене опитування голів місцевих рад ОТГ Львівської області у 2020 р. з питань формування і розвитку центрально-периферійних взаємодій на території громад і роботи органів місцевого самоврядування у цьому напрямі (зразок анкети подано у додатку А), а також здійснено аналіз розвитку ОТГ на основі опрацювання стратегічних та інших документів.

Зважаючи на обрану методику дослідження та результати опитування голів місцевих рад ОТГ, для аналізу обрано 13 територіальних громад, різнотипних за окремими характеристиками, зокрема:

1) за типом ОТГ: 4 міські (Кам'янка-Бузька, Радехівська, Рудківська, Ходорівська), 1 селищна (Меденицька) та 8 сільських (Воютицька, Грабовецька, Жовтанецька, Заболотцівська, Мурованська, Луківська, Підберізцівська, Солонківська);

2) за розташуванням у регіоні – ОТГ, які безпосередньо межують з містом - обласним центром (Мурованська, Підберізцівська, Солонківська), та ОТГ, які є географічно віддаленими від великих міст.

Окрім того, усі громади різняться за іншими характеристиками (кількістю населених пунктів у складі ОТГ; чисельністю населення; віддаленістю населених пунктів від центру громади).

1. *Аналіз стратегічних документів місцевої ради ОТГ на питання розвитку центрально-периферійних взаємодій.*

Станом на 1 жовтня 2020 року з 14 ОТГ лише у восьми розроблено стратегії розвитку, а у Жовтанецькій та Мурованській ОТГ стратегії на стадії розроблення (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

## Стан формування стратегій розвитку окремих ОТГ Львівської області

ОТГ	Наявність та назва документа	Стратегічні цілі								Метод розроблення стратегії				
		Розвиток бізнесу та залучення інвестицій	у т. ч.			Розвиток інфраструктури ОТГ та надання якісних послуг	Налагодження комунікації влади з громадою, залучення громадськості до управління територією	Збереження навколишнього природного середовища	Підвищення соціальних стандартів життя	метод патерналізму	експертний метод	експертно-консультативний метод	адміністративно-консультативний метод	метод «співучасті»
			розвиток сільського господарства	розвиток туризму	розвиток малого і середнього бізнесу									
Грабовецька	Стратегія сталого розвитку Грабовецької сільської ОТГ на 2019-2027 рр.	х	х			х	х	х	х			х		
Заболотцівська	Стратегія розвитку Заболотцівської ОТГ Львівської області на 2017-2025 рр.	х	х	х	х	х	х		х					х
Луківська	Не розроблено	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Жовтанецька	Стратегія розвитку Жовтанецької ОТГ на 2021-2027 рр. (у процесі розроблення)	-	-	-	-	-	-	-	-					х
Ходорівська	Стратегія сталого розвитку Ходорівської територіальної громади до 2025 р.											х		
Воютицька	не розроблено													
Кам'янка-Бузька	Стратегія розвитку Кам'янка-Бузької ОТГ на 2019-2025 рр.	х	х	х	х	х		х	х					х
Мурованська	У процесі розроблення	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Підберізцівська	Стратегія сталого розвитку Підберізцівської ОТГ до 2025 р.	х	х	х	х	х			х		х			
Рудківська	Стратегія сталого розвитку Рудківської ОТГ на 2019-2027 рр.	х		х	х	х		х	х					х
Солонківська	Стратегія сталого розвитку Солонківської сільської ОТГ на 2019-2027 рр.	х		х	х	х	х	х	х					х
Меденицька	Не розроблено	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Радехівська	Не розроблено	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Джерело: складено на основі анкетування голів ОТГ Львівської області

Більшість стратегій розроблено із застосуванням методу «співучасті», тобто із залученням органу місцевого самоврядування, експертів та членів громади з виділенням лідерів місцевих громад і бізнесу на засадах довготривалого партнерства (стратегії Заболотцівської, Кам'яно-Бузької, Рудківської та Солонківської ОТГ; про організацію процесу формування стратегії методом «співучасті» вказують також посадовці Жовтанецької ОТГ<sup>45</sup>).

Варто зауважити, що до процесу розроблення стратегії розвитку у кожній з названих громад було залучено міжнародних експертів, зокрема:

1) стратегія Заболотцівської ОТГ розроблялася як елемент реалізації Програми Підтримки Демократії, реалізованої Міністерством Закордонних Справ Республіки Польща і Канади;

2) стратегія розвитку Кам'яно-Бузької ОТГ – за участі експертів Представництва Фонду Ганса Зайделя в Україні (діє в Україні з 1992 року та провадить діяльність у сферах розвитку громадянського суспільства, державного управління та децентралізації, внутрішньої безпеки<sup>46</sup>);

3) стратегії розвитку Рудківської та Солонківської ОТГ розроблено в межах проекту щодо розвитку партисипативного врядування в Україні у співпраці з Міністерством закордонних справ Республіки Польща, Фонду Розвитку Місцевої Демократії (Польща) та за участі регіональних партнерів в Україні.

Аналізуючи перелічені стратегічні документи, слід зауважити їх високий рівень, оскільки вони відповідають заявленим вимогам: 1) об'єднують усіх учасників розроблення (адже розроблені із залученням представників усіх зацікавлених груп у громаді та зовнішніх експертів); 2) відповідають загальнодержавним та регіональним стратегічним документам; 3) містять ґрунтовну діагностико-аналітичну частину та сформовані з використанням даних, акумульованих у процесі анкетування мешканців, тобто з урахуванням думок та поглядів мешканців громади на розвиток території, на основі чого визначено напрями діяльності.

У Підберізькій ОТГ стратегію розроблено із застосуванням експертного методу, у Грабовецькій та Ходорівській ОТГ – експертно-консультативного методу, який ґрунтується на роботі експертів та їх усебічній взаємодії з членами громади, проте не передбачає достатньої участі у процесі органу місцевого самоврядування, а відтак супроводжується ризиком «відірваності» стратегії від реальних можливостей управління громадою. Це підтверджує аналіз стратегічних документів ОТГ. Стратегія Грабовецької ОТГ розроблена в межах проекту щодо розвитку партисипативного врядування в Україні у співпраці з польськими експертами та за участі регіональних партнерів в Україні, і, зважаючи на значний досвід залучених експертів, характеризується високим рівнем розроблення. Натомість Стратегія сталого розвитку Ходорівської територіальної громади до 2025 р. розроблена як прогностичний документ з визначеними цільовими показниками на основі проведених демографічного та економічного моделювання і прогнозування, проте не містить місії, бачення та стратегічних цілей розвитку громади, що не дозволяє говорити про її завершеність та відповідність вимогам. Стратегія розвитку Підберізької ОТГ не ґрунтується на врахуванні думок жителів населених пунктів громади та їх баченні подальшого розвитку.

Попри комплексність більшості розроблених стратегій та орієнтування не лише на розвиток сильного центру, а й на потенціал усіх населених пунктів у складі ОТГ, лише у трьох з проаналізованих тринадцяти стратегій визначено та обґрунтовано ціль щодо налагодження комунікації влади з громадою та залучення громадськості до управління територією. Якщо питання розвитку бізнесу та залучення інвестицій визначене як один з пріоритетів розвитку

<sup>45</sup> На офіційному сайті Жовтанецької громади у підрозділі «Стратегія розвитку Жовтанецької ОТГ на період до 2027 року» розміщено опитування щодо визначення «місії» та «бачення» громади та анкета-опитування «Візьми участь у розробці Стратегії розвитку Жовтанецької ОТГ на 2021-2027 рр.», а також наведено комплексну інформацію щодо заходів із розроблення стратегії.

<sup>46</sup> Hanns Seidel Stiftung. Official site. URL: <https://www.hss.de/> (дата доступу: жовтень 2020 р.).

усіх ОТГ, у яких діють розроблені стратегії, що є зрозумілим та відповідає потребі досягнення самодостатності громади, то розвиток центрально-периферійних взаємодій сьогодні відбувається лише в контексті забезпечення економічного поступу населених пунктів громади та підвищення рівня наданих мешканцям населених пунктів соціальних послуг, тобто органи місцевого самоврядування спрямовують зусилля передовсім на розвиток центрально-периферійних взаємодій соціально-економічного характеру, здебільшого упускаючи взаємодії соціально-психологічного (ментального) характеру.

2. Аналіз депутатського представництва периферійних громад, розвитку інституту старости, відповідності складу та структури органу управління цілям розвитку громади.

Ведучи мову про розвиток ОТГ в умовах адміністративної децентралізації, можна зауважити певний дисонанс, оскільки формування спроможних ОТГ вимагає економічно розвиненого центру (яким здебільшого є місто), а це, в основному, супроводжується викривленням територіального представництва громади у місцевій раді на його користь та результується конфігурацією ОТГ, де один населений пункт значно переважає інші за розміром.

Згідно законодавства<sup>47</sup>, формування депутатського корпусу ОТГ, утворених упродовж 2015-2019 рр., відбувалося на паритетних засадах залежно від кількості виборців населеного пункту, що загалом нівелює вплив органу самоврядування на склад депутатів місцевої ради у питанні представництва населених пунктів. Окрім того, на законодавчому рівні визначено також кількісний склад місцевої ради: в ОТГ з кількістю виборців до 1 тисячі до місцевої ради обираються 12 депутатів, 3-5 тисяч – 14 депутатів, 5-20 тисяч – 26 депутатів, 20-50 тисяч виборців – 34 депутати і т.д..

Перш за все, чисельність депутатів-представників кожного населеного пункту прямо корелюється з кількістю виборців у такому пункті, а, відповідно, і з кількістю населення. Таким чином, аналіз складу депутатського корпусу в ОТГ Львівської області (рис. 2.17) дозволяє зауважити наступні тенденції:



**Рис. 2.17. Чисельність депутатського корпусу селищних, сільських, міських рад ОТГ Львівської області, 2020 р.**

Джерело: складено на основі анкетування голів ОТГ Львівської області

<sup>47</sup> Про місцеві вибори. Закон України № 595-VIII 14.07.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19#Text> (дата доступу: вересень 2020 р.).



1) високу частку депутатів-представників громади-центру у сільських ОТГ, утворених навколо обласного центру (у Мурованській (50,0%) та Солонківській (46,2%) ОТГ), де центральні населені пункти суттєво переважають інші за розміром (кількістю жителів). У цих громадах формується моноцентрична модель управління, оскільки половина депутатів представляють один населений пункт;

2) помітно меншу питому вагу депутатів-представників центрального населеного пункту у міських ОТГ (для прикладу, у Ходорівській ОТГ 35,3%, Рудківській – 42,3%). До складу міських громад входить велика кількість населених пунктів (для прикладу, до складу аналізованих міських ОТГ Львівської області у середньому входить 24 населені пункти), що результується певним «розпорошенням» депутатів-представників і, відповідно, концентрацією депутатського представництва міста; відтак, у таких громадах існує ризик неспроможності депутатів від периферійних пунктів впливати на порядок денний і голосування у раді, що веде за собою суттєві ускладнення щодо належного представлення депутатом інтересів власних виборців та їх захисту;

3) громадам з симетричною конфігурацією притаманна полі центричність в управлінні, оскільки кількість депутатів-представників з кожного округу суттєво не різниться. До таких громад віднесено Луківську (14,3% депутатів центру), Заболотцівську (28,6%), Волицьку (26,9%), Підберізіцівську (23,5%).

Водночас суттєвий вплив на розвиток ОТГ та формування центрально-периферійних взаємодій соціально-економічного характеру у громаді має виконавчий комітет. Будучи колегіальним органом загальної компетенції, виконком очолює систему виконавчих органів місцевої ради та спрямовує, координує і контролює їх діяльність. До повноважень виконавчого комітету ради належать такі:

- попередній розгляд та схвалення проектів місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку, цільових програм з інших питань, прогнозу місцевого бюджету, проекту місцевого бюджету, проектів рішень з інших питань, що вносяться на розгляд відповідної ради;

- координація діяльності відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності територіальної громади, заслуховування звітів про роботу їх керівників;

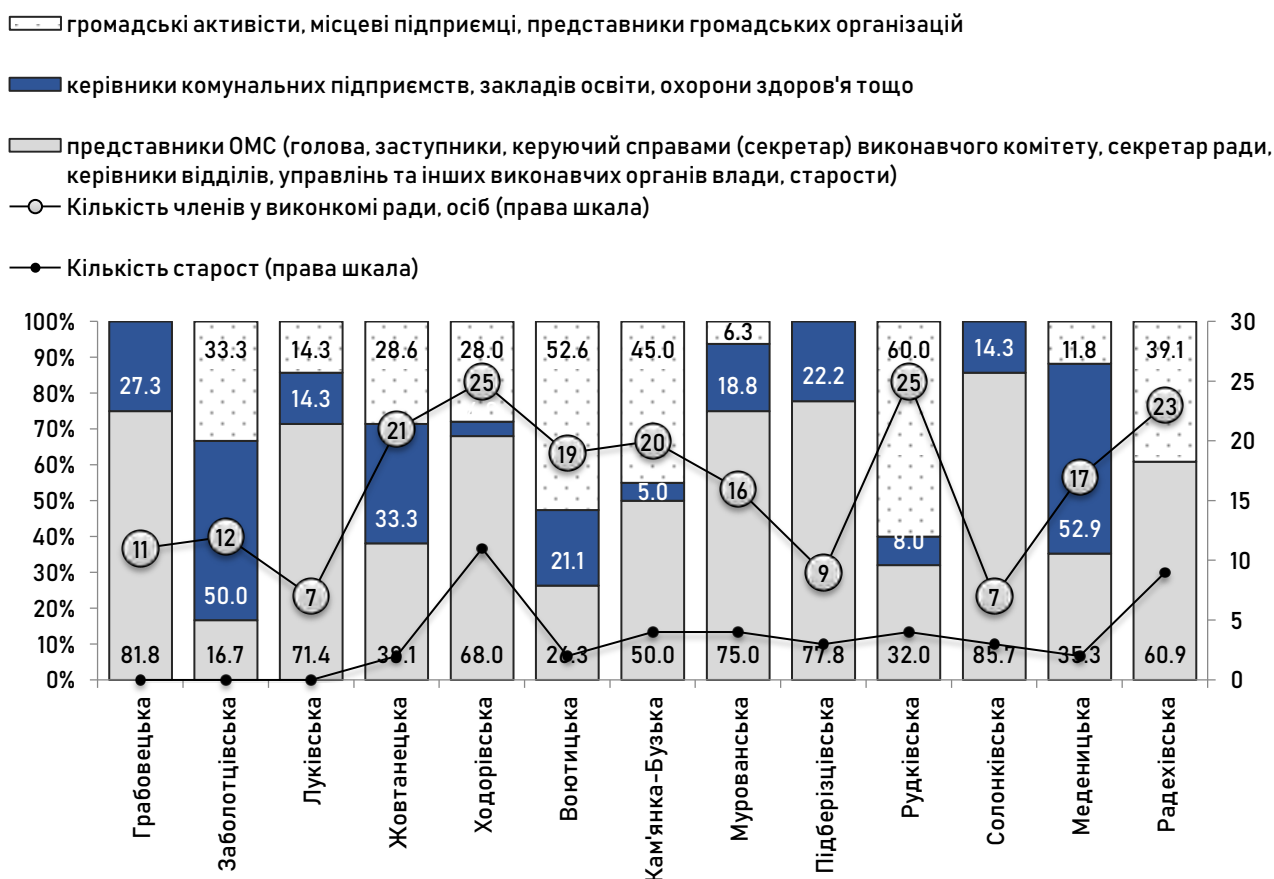
- право змінювати або скасовувати акти підпорядкованих відділів, управлінь, інших виконавчих органів ради, а також їх посадових осіб<sup>48</sup>.

Варто зауважити, що питання кількісного та персонального складу виконавчих комітетів місцевих рад ОТГ на період їх формування не було унормовано належним чином. При цьому, якщо персональний склад виконкому у певній мірі обґрунтовано (зокрема, старости входять до виконкому за посадою), то кількісний законодавчо не встановлений. В контексті формування та розвитку ОТГ це результувалося формуванням виконкомів рад ОТГ за кількістю більших за депутатський склад<sup>49</sup>.

Аналізуючи персональний склад виконкомів місцевих рад ОТГ Львівської області (рис. 2.18), можна виділити два типи складу: адміністративно-чиновницький (представлений посадовцями місцевої ради, старостами, інколи керівниками комунальних підприємств, закладів освіти, охорони здоров'я) (Грабовецька, Солонківська, Підберізіцівська ОТГ) та змішаний (окрім перелічених, до складу виконкому входять громадські активісти, представники громадських організацій, місцеві підприємці та інші представники громади) (Заболотцівська, Луківська, Кам'яно-Бузька, Рудківська, Радохівська та інші ОТГ).

<sup>48</sup> Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата доступу: жовтень 2020 р.).

<sup>49</sup> Врублевський О. Про кількісний та персональний склад виконавчих комітетів деяких об'єднаних громад. 2018. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/9612> (дата доступу: жовтень 2020 р.).



**Рис. 2.18. Структура виконавчих комітетів селищних, сільських, міських рад ОТГ Львівської області, 2020 р.**

*Джерело: складено на основі анкетування голів ОТГ Львівської області*

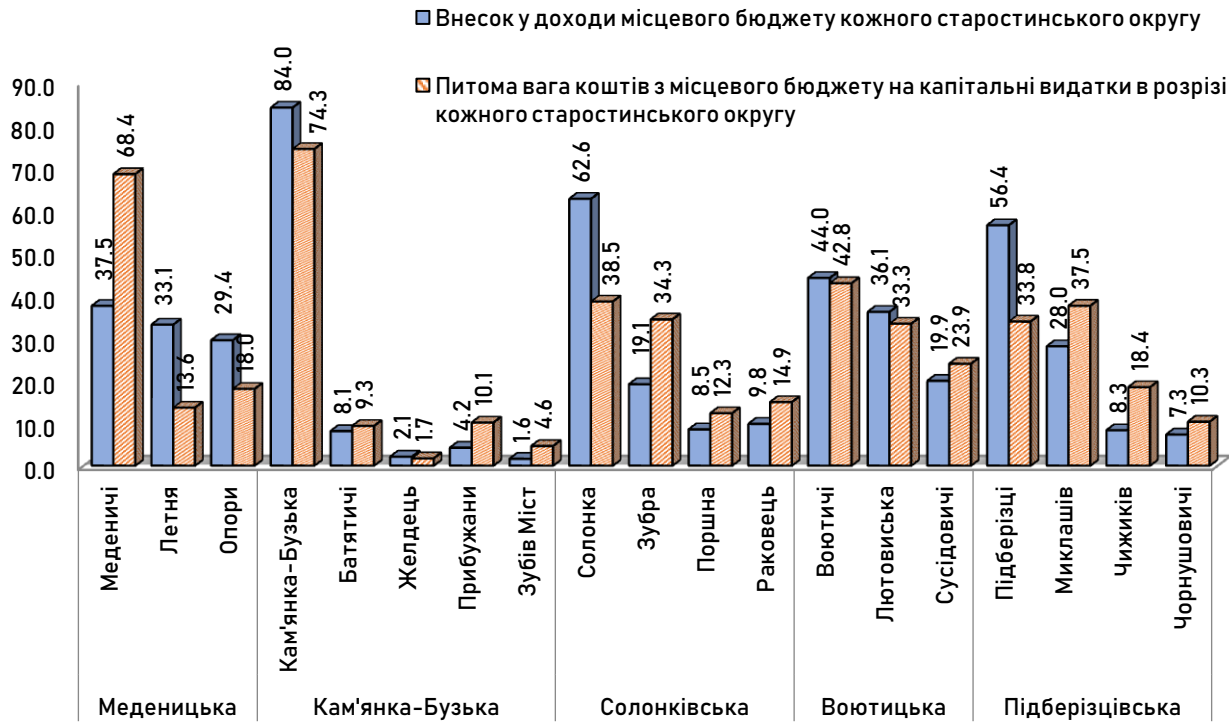
Аналіз складу виконкомів ОТГ Львівської області вказує на відсутність чітких закономірностей формування виконавчих комітетів у громадах. Зокрема, відсутня залежність кількості членів виконкому від кількості старост в ОТГ (адже старости обов'язково входять до складу органу). Для прикладу, серед аналізованих ОТГ громадою з найбільшою кількістю старостинських округів, а, відповідно, і кількістю старост (11) є Ходорівська ОТГ, виконком якої сформовано з 25 осіб. Аналогічну кількість членів виконкому має Рудківська ОТГ, в складі якої п'ять старостинських округів.

З іншої сторони, помітною є суттєва різниця не лише у кількісному складі виконкомів ОТГ, а й у структурі. Для прикладу, у Грабовецькій, Мурованській, Підберізіцьській та Солонківській ОТГ більше ніж  $\frac{3}{4}$  персонального складу виконавчих комітетів це посадовці місцевої ради; натомість у Воютицькій та Рудківській ОТГ більше  $\frac{1}{2}$  складу це представники місцевого бізнесу, громадських організацій, громадські активісти, мешканці.

Отже, аналіз складу виконавчих комітетів місцевих рад ОТГ дозволяє зробити висновок про відсутність єдиного підходу до формування цього органу у громадах. Окрім того, в контексті аналізу ролі виконкому у формуванні ефективних центрально-периферійних взаємодій у громаді варто зауважити наступне: лише у двох з аналізованих 13 ОТГ кількість старост у складі виконавчого комітету перевищує 40% членів (Ходорівській та Солонківській), що дає можливість впливу представників периферійних населених пунктів на прийняття управлінських рішень та вибір напрямів розвитку ОТГ. У всіх інших ОТГ може спостерігатися ситуація, коли голос старости як безпосереднього представника периферійного округу не матиме «ваги» при прийнятті рішень у виконавчих комітетах.

### 3. Аналіз бюджетного забезпечення розвитку інфраструктури у громаді.

Дослідження проблеми дотримання інтересів периферійних населених пунктів в умовах реалізації інфраструктурних проектів здійснене шляхом порівняння частки доходів місцевого бюджету, акумульованих на території кожного старостинського округу, та частки коштів з бюджету, які у вигляді капітальних видатків спрямовуються на розвиток кожного старостинського округу (рис. 2.19). Аналіз здійснено на основі порівняння даних щодо акумулювання та розподілу коштів місцевих бюджетів п'яти ОТГ Львівської області, що дозволило зробити певні висновки.



**Рис. 2.19. Питома вага доходів, акумульованих до місцевого бюджету, та капітальних видатків з бюджету в розрізі старостинських округів ОТГ Львівської області, 2018, 2019рр., %**

*Джерело: складено на основі анкетування голів ОТГ Львівської області*

Значні диспропорції щодо акумульованих та розподілених коштів спостерігаються у Кам'яно-Бузькій ОТГ. Громада міська та сформована з центром у місті Кам'янка-Бузька, яке водночас є районним центром, що дозволяє стверджувати про суттєво вищий рівень соціально-економічного розвитку центру. Відповідно 84,0% акумульованих на території ОТГ коштів до місцевого бюджету зібрані саме в центрі громади. Водночас аналіз розподілу капітальних видатків в розрізі старостинських округів свідчить про односторонній перерозподіл фінансового ресурсу на користь міста (74,3%). Окрім того, помітним є вплив територіальної віддаленості периферійного округу від центру при розподілі фінансових ресурсів з місцевого бюджету (рис. 2.20).

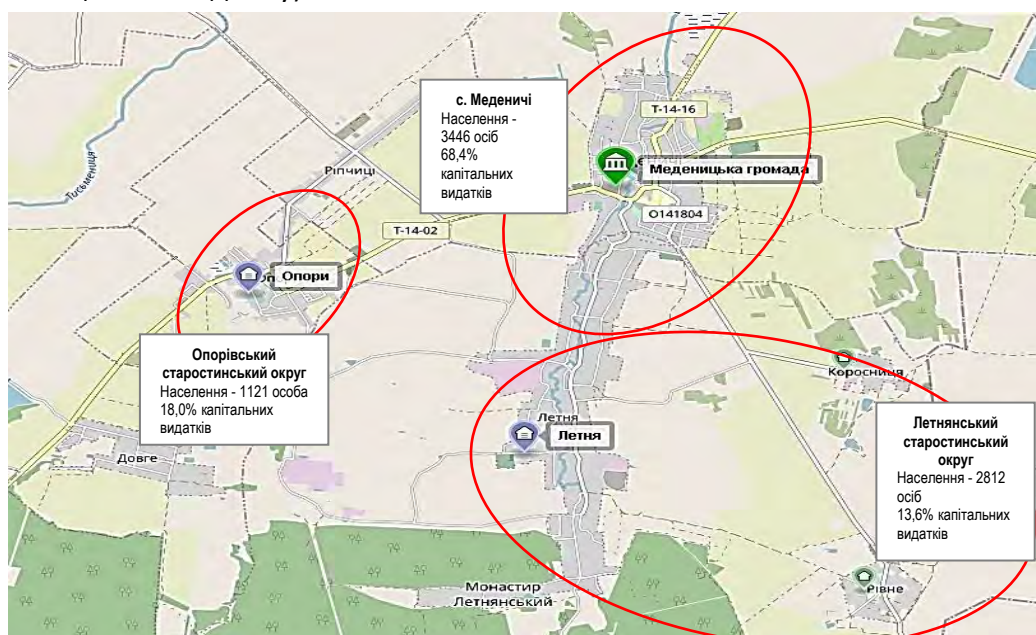
Так, на Прибужанівський старостинський округ, територією якого проходить автошлях національного значення Львів-Луцьк та який територіально наближений до центру, було виділено 10,1% капітальних видатків. Аналогічна ситуація і щодо Батятицького округу (9,3% капітальних видатків). Натомість до Желдецького старостинського округу, найвіддаленішого від центру, проте до якого входять найбільша кількість населених пунктів, було розподілено лише 1,7% видатків.



**Рис. 2.20. Особливості розподілу капітальних видатків по старостинських округах у Кам'янка-Бузькій ОТГ, 2018 р.**

Джерело: складено на основі анкетування голів ОТГ Львівської області

Диспропорції щодо акумулювання і розподілу фінансових ресурсів місцевого бюджету спостерігаються у Меденицькій селищній ОТГ (рис. 2.21). Проте, на відміну від Кам'янка-Бузької громади, де на старостинські округи було розподілено усе-таки більшу питому вагу капітальних видатків, ніж частка доходів бюджету, яка була акумульована на їх території, у Меденицькій ОТГ периферійні округи «віддали» більше, ніж «отримали». 68,4% капітальних видатків, проведених з місцевого бюджету, стосувалися проектів, які реалізовувалися на території центру громади (зважаючи, що у Меденичах було акумульовано 37,5% власних доходів місцевого бюджету).



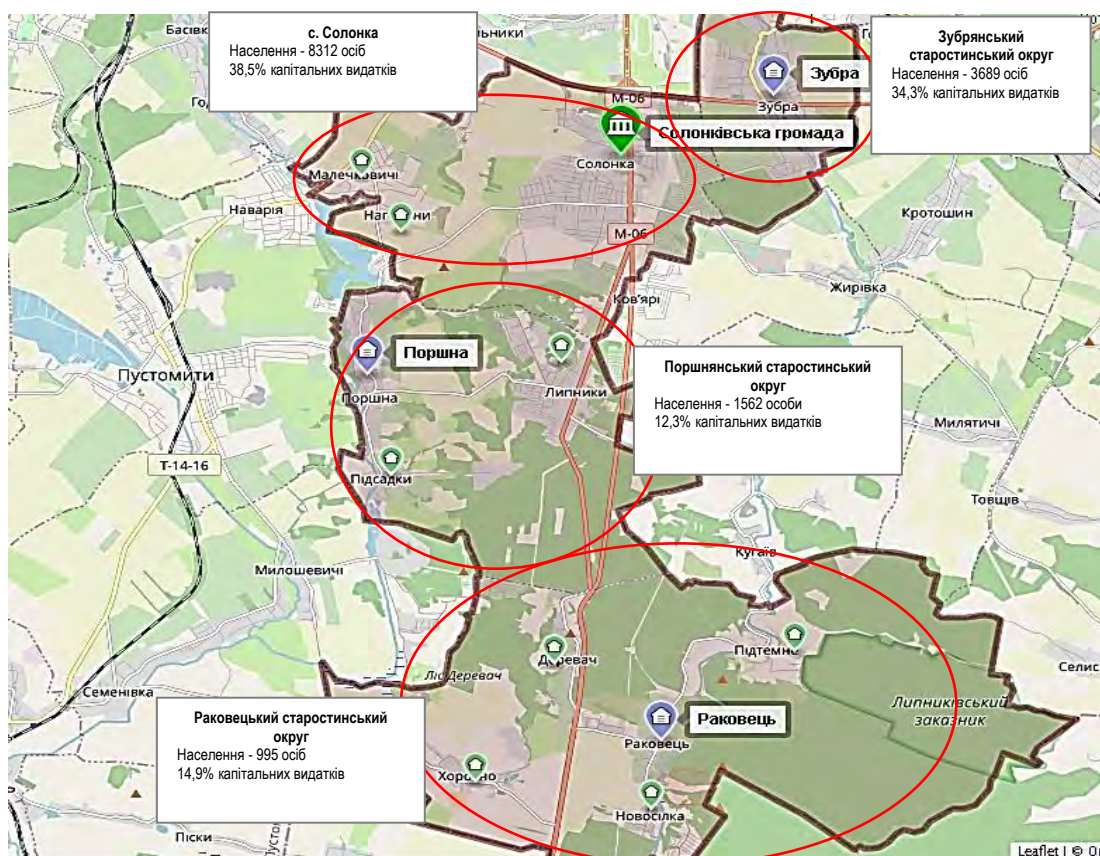
**Рис. 2.21. Особливості розподілу капітальних видатків по старостинських округах у Меденицькій ОТГ, 2019 р.**

Джерело: складено на основі анкетування голів ОТГ Львівської області



Попри це, аналіз розподілу ресурсів бюджету із застосуванням картографічного методу дозволив зауважити схожу ситуацію, як і у випадку з Кам'янко-Бузькою ОТГ, коли у старостинський округ, через територію якого проходить важливий для громади автошлях, спрямовується більша частка капітальних видатків (Опорівський округ – 18,0% видатків).

Інша ситуація спостерігається у Солонківській (рис. 2.22), Підберізіцівській (рис. 2.23) та Воютицькій (рис. 2.24) ОТГ, де розподіл акумульованих ресурсів здійснюється на користь периферійних старостинських округів. Водночас у Солонківській ОТГ, де більше 62,0% доходів акумулюється на території центру, основний розподіл коштів на капітальні видатки відбувся між центром та Зубрянським старостинським округом (наближеним до центру), які межують з обласним центром та через територію яких проходить окружна дорога міста Львова (72,8% капітальних видатків).



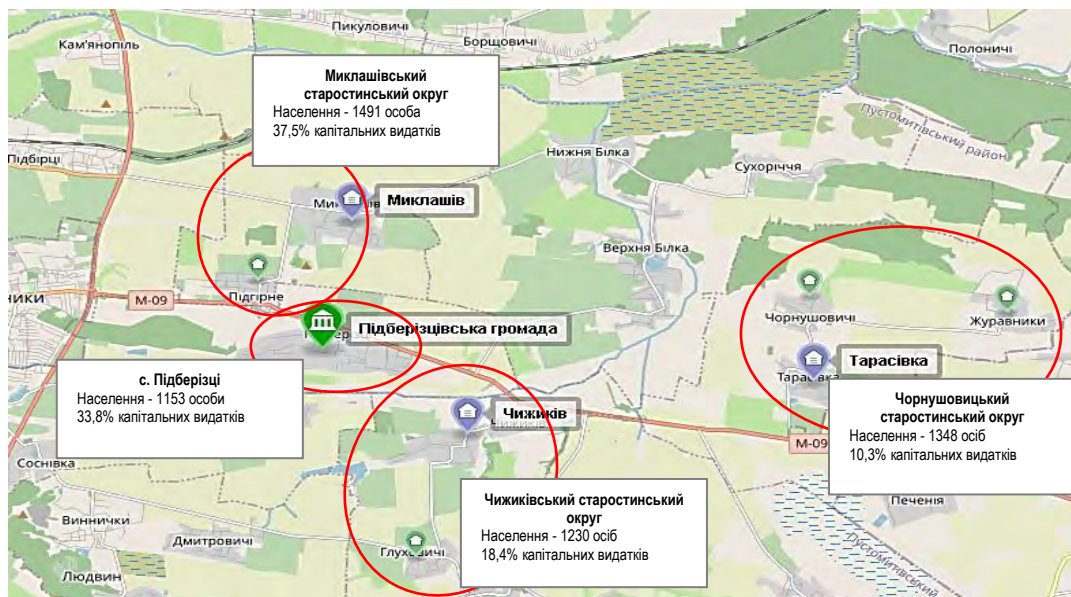
**Рис. 2.22. Особливості розподілу капітальних видатків по старостинських округах у Солонківській ОТГ, 2018 р.**

*Джерело: складено на основі анкетування голів ОТГ Львівської області*

У Підберізіцівській ОТГ (рис. 2.23) також спостерігається залежність розподілу фінансового ресурсу між старостинськими округами від їх територіальної віддаленості від центру громади. Основне фінансування з місцевого бюджету у вигляді капітальних видатків припало на Миклашівський округ та центр громади (71,3%).

У Воютицькій ОТГ перерозподіл фінансового ресурсу місцевого бюджету відбувся на основі акумульованих доходів по округах. Для прикладу, у центрі громади було акумульовано 44,0% власних доходів бюджету та здійснено 42,8% усіх капітальних видатків громади. Аналогічно і з старостинськими округами, розподіл ресурсу відбувся на основі питомої ваги округу у наповненні бюджету.

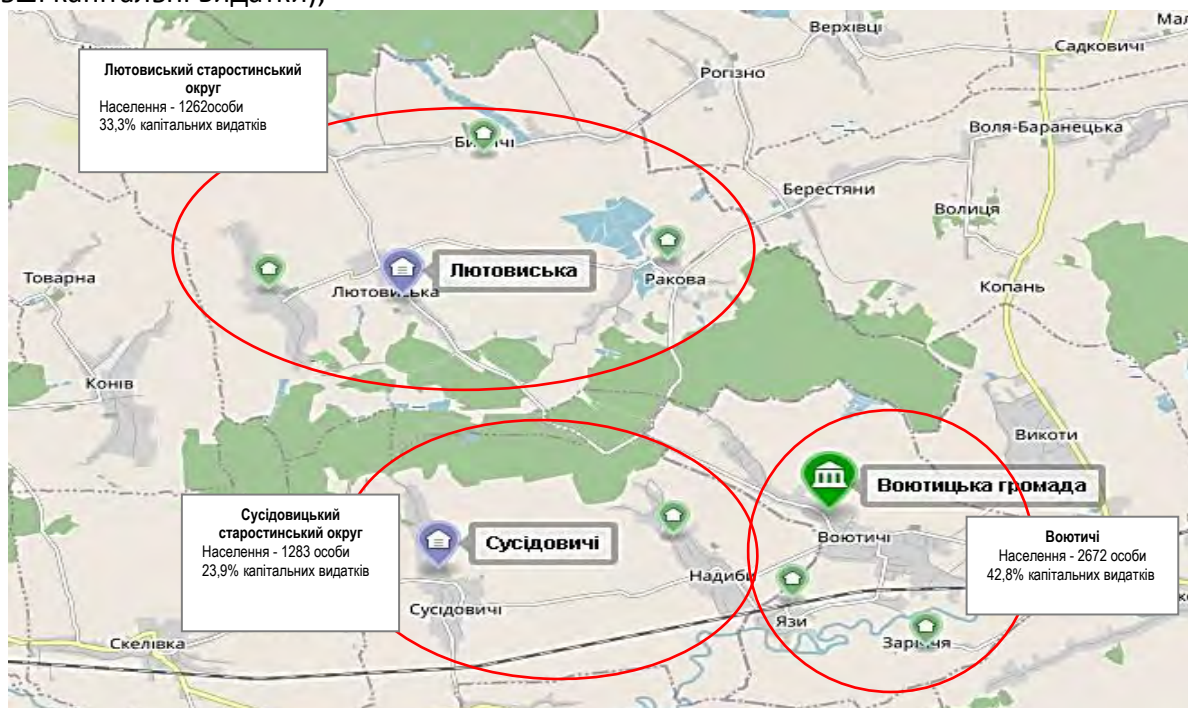
Таким чином, аналіз розподілу фінансових ресурсів шляхом проведення капітальних видатків дозволяє зауважити такі тенденції:



**Рис. 2.23. Особливості розподілу капітальних видатків по старостинських округах у Підберізцівській ОТГ, 2018 р.**

Джерело: складено на основі анкетування голів ОТГ Львівської області

- 1) перерозподіл бюджетних коштів на користь центру громади (адже в кожній з аналізованих ТГ на розвиток центру спрямовувалося порівняно більше коштів);
- 2) вплив чинника територіальної віддаленості від центру громади на розподіл коштів (на розвиток старостинських округів, які знаходяться близько до центру, спрямовувалося більше капітальні видатки);



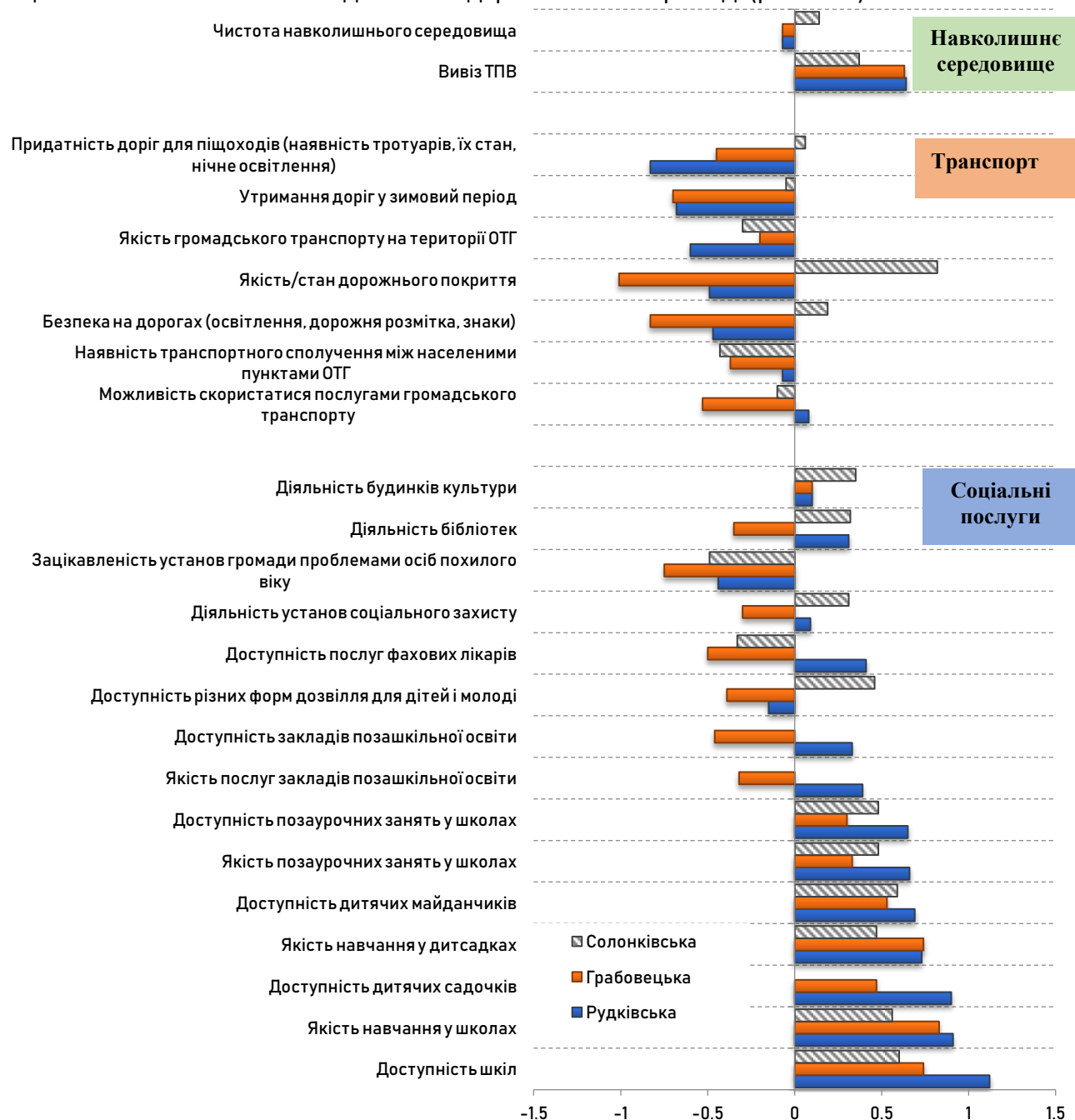
**Рис. 2.24. Особливості розподілу капітальних видатків по старостинських округах у Воютицькій ОТГ, 2018 р.**

Джерело: складено на основі анкетування голів ОТГ Львівської області

3) вплив чинника територіальної віддаленості від центру громади на розподіл коштів (на розвиток старостинських округів, які знаходяться близько до центру, спрямовувалося більші капітальні видатки);

4) вплив чинника проходження територією старостинського округу важливого для громади автомобільного шляху.

У процесі аналізу стану розвитку соціальної інфраструктури ОТГ, виявлення проблемних аспектів та першочергових для реалізації інфраструктурних проектів доцільно звернути увагу на опитування, які були здійснені в окремих ОТГ Львівської області в контексті підготовки стратегій розвитку. Опитування проведено у трьох ОТГ Львівської області – Рудківській, Солонківській та Грабовецькій, - а результати представлені у вигляді середньої оцінки з-поміж 100 опитаних домогосподарств в кожній громаді (рис. 2.25).



**Рис. 2.25. Середня оцінка стану та якості надання соціальних та транспортних послуг, стану навколишнього природного середовища у Рудківській, Солонківській та Грабовецькій ОТГ**

*Джерело: складено на основі стратегічних документів ОТГ*



Результати опитування домогосподарств у представлених громадах дозволяють зробити деякі висновки.

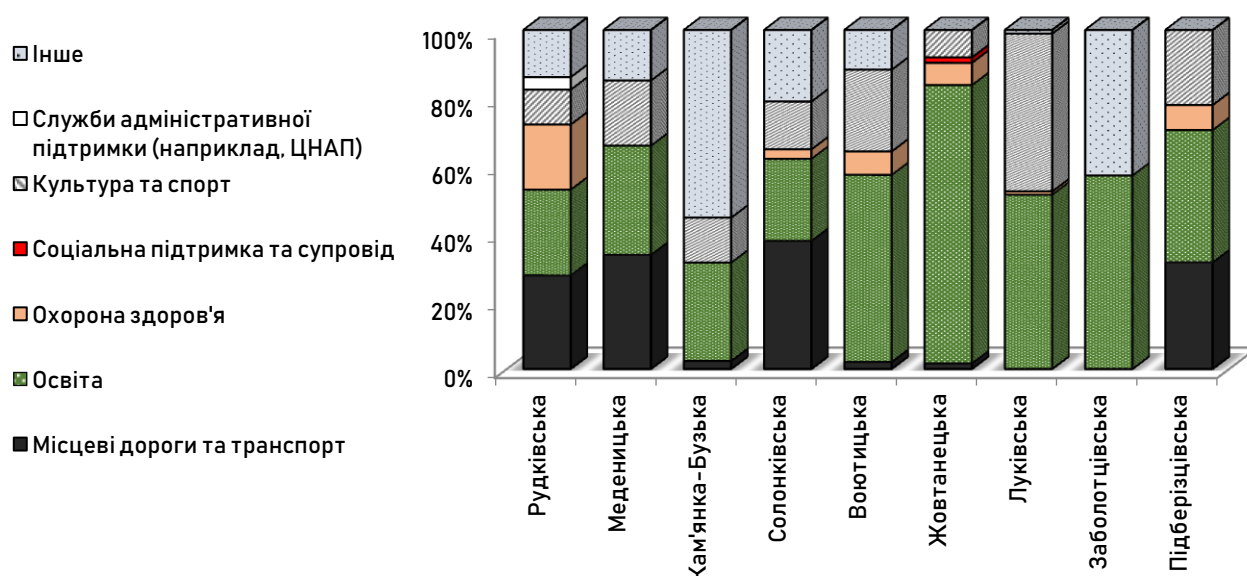
У відповідь на питання щодо розвитку соціальної інфраструктури та надання соціальних послуг населенню найбільш позитивно мешканці громад оцінюють доступність та якість навчання у школах, закладах дошкільної освіти та доступність дитячих майданчиків. Водночас в контексті аналізу розвиненості соціальної інфраструктури та якості соціальних послуг у розрізі трьох ОТГ помітними є значно кращі результати Рудківської міської ОТГ. Порівняно з іншими ОТГ мешканці громади позитивно оцінили діяльність бібліотек, установ соціального захисту, фахових лікарів, доступність закладів позашкільної освіти тощо.

Такі результати порівняння доволі передбачувані та ще раз вказують на те, що громади з центром у місті спроможні надавати населенню більш широкий спектр соціальних послуг та генерувати послуги більш високої якості.

Розвиток транспортної інфраструктури та надання послуг у сфері транспортного сполучення у громадах їх населення оцінює негативно. При цьому, порівняно найскладніша ситуація у Грабовецькій ОТГ, яка є віддаленою від потужного міського осередку та не має економічно розвиненого центру. Перевагою Рудківської ОТГ, як і інших громад з центром у місті, є розвиненість сфери громадського транспорту та можливість з боку місцевого самоврядування ефективно організувати транспортне сполучення між периферійними населеними пунктами та центром громади. Солонківська ОТГ як громада, яка безпосередньо межує з обласним центром, характеризується високою якістю та станом дорожнього покриття та придатністю доріг для пішоходів. Водночас громаді притаманні ті ж проблеми у сфері розвитку транспортного сполучення як і іншим сільським ОТГ (відсутність регулярного сполучення між населеними пунктами громади і центром, низька якість громадського транспорту, низька якість утримання доріг).

Аналіз діяльності органу самоврядування ОТГ у сфері охорони навколишнього природного середовища дозволяє зауважити наступне: в ОТГ чітко налагоджено вивіз ТПВ, про що свідчить висока оцінка надання цієї послуги мешканцям громад з боку суб'єктів господарювання. Водночас низька оцінка чистоти навколишнього середовища вказує на відсутність глибинного зацікавлення органів самоврядування проблемами екології.

Основним напрямом здійснення капітальних видатків практично у кожній з перелічених ОТГ є освіта (рис. 2.26).



**Рис. 2.26. Структура капітальних видатків ОТГ Львівської області, 2018-2019 рр., %**  
Джерело: складено на основі анкетування голів ОТГ Львівської області



У Рудківській, Меденицькій, Підберізцівській та Солонківській ОТГ значні кошти спрямовуються також на місцеві дороги та транспорт, у Луківській, Воютицькій, Меденицькій – культуру та спорт. Серед інших напрямів використання коштів – придбання спецтехніки (Кам'янка-Бузька, Заболотцівська ОТГ), забезпечення вуличного освітлення тощо. Водночас помітним є незначне спрямування капітальних видатків на підтримку сфери охорони здоров'я, що не можна вважати позитивною тенденцією, оскільки, по-перше, доступність послуг фахових лікарів жителів громад оцінюють як низьку, по-друге, послуги первинної медико-санітарної допомоги є одними з ключових, що вимагає їх максимального наближення до жителів і центру, і периферії.

#### *4. Діагностики налагодженості комунікаційних зв'язків органу управління ОТГ з жителями громади*

Налагодження комунікаційних зв'язків органу самоврядування та голови місцевої ради з членами громади має різну періодичність, що прослідковується із проведеного опитування голів ОТГ. Зокрема, було встановлено:

1) збори/зібрання/зустрічі голови ради з мешканцями населених пунктів у старостинських округах проводяться у 9 ОТГ з 12 опитаних. У двох громадах такі заходи організовуються не рідше ніж один раз на місяць. Ще у 4 громадах такі зустрічі організовуються декілька разів на рік, але не рідше ніж один раз на пів року. У трьох громадах зазначили, що такі зустрічі проводяться по мірі потреби, та не мають чітко визначених дат та періодичності;

2) звітування голови ради перед мешканцями ОТГ, яке організовується у старостинських округах у 1/2 громад відбувається 1 раз на рік. В одній громаді таке не проводиться, а ще у 1 ОТГ таке звітування відбувається 2 рази на рік. Звітування голови ради перед мешканцями ОТГ, яке організовується у центрі громади відбувається 1 раз на рік у більшості опитаних громад;

3) проведення особистого прийому громадян головою місцевої ради у приміщенні адмінбудівлі ради ОТГ відбувається декілька разів на місяць (від 1 до 4 днів на тиждень). В одній ОТГ такий прийом не регламентовано. В трьох громадах комунікація голови та мешканців відбувається кожного дня (щоденно, постійно);

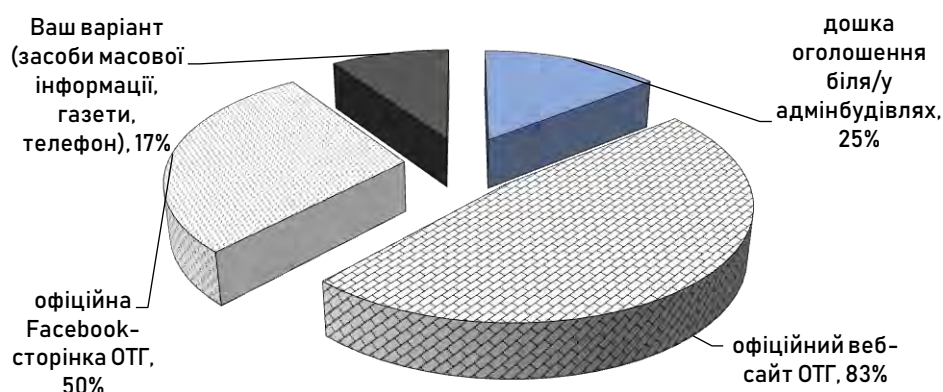
4) збори/зібрання/зустрічі голови ради з місцевими підприємцями проводяться з різною частотою. У двох громадах зазначили, що таке відбувається за потреби, в одній громаді – щомісяця. Для більшості громад такі заходи організовувалися декілька разів на рік (1 раз в квартал, від 2 до 4 разів на рік).

Отже, у кожній громаді регламентовано звітування голови ради перед мешканцями ОТГ. Такий захід проводиться 1 раз на рік у більшості опитаних громад. Найчастіше відбувається прийом громадян головою місцевої ради у приміщенні адмінбудівлі ради ОТГ. Інші заходи, а саме збори/зібрання/зустрічі голови ради з мешканцями населених пунктів у старостинських округах, з місцевими підприємцями мають різну періодичність і визначаються потребами кожної громади. Таким чином, можна зауважити, що в ОТГ на постійній основі ведеться взаємодія місцевого органу самоврядування з населенням громади. При цьому, такий взаємозв'язок організовується у «двох напрямках», оскільки відбувається і прийом громадян у центрі, і виїзд голови ОТГ до населених пунктів з метою проведення зустрічей.

Важливим засобом комунікації сьогодні є мережа Інтернет та соціальні мережі. Це підтверджує той факт, що 38 з 41 ОТГ мають веб-сайти, а 11 з 12 опитаних громад мають у соціальній мережі Facebook-сторінку. Загалом веб-сайт та сторінка у Facebook є важливими засобами комунікації між апаратом управління та мешканцями. Зокрема, більшість опитаних ОТГ використовують офіційний веб-сайт для сповіщення населення щодо проведення засідань місцевої ради (рис. 2.27).

Під час висвітлення інформації на офіційних веб-сайтах органи виконавчої влади повинні керуватися Постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» (№ 3 від 04.01.2002 р)<sup>50</sup>, а також статтею 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації»<sup>51</sup>.

Для аналізу інформаційного наповнення веб-сайтів ОТГ нами проведено кількісний контент-аналіз офіційних сайтів ОТГ Львівської області протягом серпня 2020 р. Кількісний контент-аналіз зосереджується на кількості та особливості згадування слів, термінів, смислових одиниць в тексті повідомлення. Особливістю кількісного контент-аналізу є розрахунок питомих ваг кожної теми і категорії відносно загальної кількості одиниць. Ми здійснили підрахунок частоти наявного контенту та визначали питому вагу відносно кількості сайтів громад, які аналізували.



**Рис. 2.27. Чи забезпечує орган місцевого самоврядування сповіщення населення ОТГ щодо проведення засідань місцевої ради?**

*Джерело: складено на основі анкетування голів ОТГ Львівської області*

Уся інформація щодо наповнення веб-сайтів ОТГ була згрупована у наступні категорії:

- 1) діяльність апарату управління ОТГ (включає проекти рішень сесій ради, рішення сесій, розпорядження голови, рішення та проекти рішень виконавчого комітету, протоколи);
- 2) відомості про апарат управління і депутатський склад;
- 3) бюджет та використання бюджетних коштів (включає паспорти бюджетних програм, інформація про публічні закупівлі, звіт про виконання бюджету);
- 4) участь громадян в управлінні (відомості про громадський бюджет, молодіжну/громадську раду, можливість подання електронних петицій, проведення консультацій з громадськістю, громадської експертизи, запити та звіти щодо отримання публічної інформації, громадські слухання та протоколи по них);
- 5) регуляторна діяльність/політика;
- 6) паспорт ОТГ, статут ОТГ, план/програма соціально-економічного розвитку, Стратегія розвитку ОТГ, положення, які врегульовують благоустрій, генеральні плани населених пунктів;
- 7) опис інфраструктури, трудових, сільськогосподарських, природних, туристичних ресурсів, підприємств, які функціонують на території ОТГ;
- 8) вкладка з інформацією про ЦНАП;
- 9) інвестиційний паспорт/земельні ділянки, які призначені для реалізації інвестиційних проектів.

<sup>50</sup> КМУ Постанова «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» від 4.01. 2002 р. № 3. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF#Text>.

<sup>51</sup> Закон України «Про доступ до публічної інформації» Документ 2939-VI, чинний, поточна редакція . Редакція від 01.10.2020, підстава - 890-IX. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#n107>.

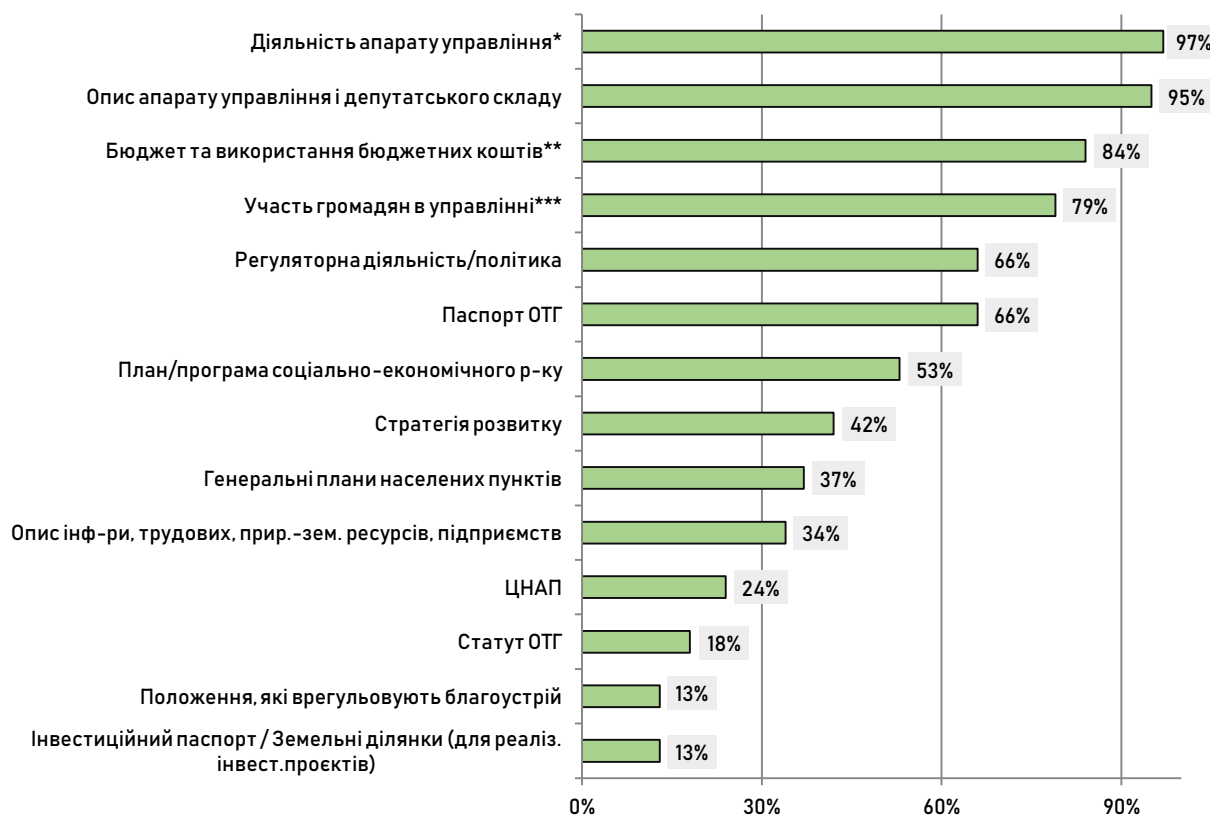
Як результат проведеного аналізу (рис. 2.28 ) виявлено:

- на веб-сайтах усіх громад (за виключенням однієї) Львівської області розміщено інформацію щодо рішень апарату управління ОТГ, зокрема це інформація про проекти рішень сесій ради, рішення сесій, розпорядження голови, рішення та проекти рішень виконавчого комітету, протоколи;

- майже на всіх сайтах ОТГ є відомості про апарат, відділи та склад ради, а також подано перелік депутатів, на окремих сайтах, навіть деталізовано від якого округу депутат, політичної сили, подані контакти депутата, графік прийому громадян;

- третьою за частотою висвітлення є інформація про паспорти бюджетних програм, публічні закупівлі, звіт про виконання бюджету;

- інформація про регуляторну діяльність, що включає оприлюднені проекти регуляторних актів, діючі регуляторні акти що стосуються місцевих податків та зборів, а також аналізу регуляторного впливу, розміщено на сайтах більшості громад.



**Рис. 2.28. Інформаційне наповнення веб-сайтів ОТГ Львівської області**

*Примітка: проекти рішень сесій ради, рішення сесій, розпорядження голови, рішення та проекти рішень виконавчого комітету, протоколи; \*\*паспорти бюджетних програм, інформація про публічні закупівлі, звіт про виконання бюджету; \*\*\*Громадський бюджет, можливість подання електронних петицій, Молодіжна рада, Громадська рада, консультації з громадськістю, запити та звіти щодо отримання публічної інформації, громадські слухання та протоколи по них.*

*Джерело: авторські розрахунки*

Загалом громади мають достатньо інформаційно наповнені сайти, причому з інформацією, яка насамперед стосується відомостей про апарат управління, оприлюднення інформації про його діяльність, відомості про регуляторну діяльність, що може слугувати одним з індикаторів прозорості управління виконавчих органів влади. А також відсутності асиметрії в оприлюдненні та поширенні інформації через мережу.

Водночас, з метою усебічного аналізу та виявлення закономірностей здійснення органами самоврядування ОТГ комунікації з членами громад, у межах нашого дослідження

висунуто гіпотезу про те, що великі громади за кількістю мешканців (міські) та громади з доходами загального фонду (без трансфертів) понад 3000 грн. на 1-го мешканця мають більш наповнені сайти та з більш різнобічною інформацією. Для цього ми згрупували громади Львівської області у чотири групи:

*Група 1* – сільські громади з населенням 3-8 тис. осіб із доходами загального фонду (без трансфертів) менше 3000 грн. на 1 особу (8 громад – Бісковичська, Вільшаницька, Воле-Баранецька, Грабовецька, Луківська, Новоміська, Чукв'янська, Воютицька);

*Група 2* – сільські громади з населенням 8-16 тис. осіб із доходами загального фонду (без трансфертів) більше 3000 грн. на 1 особу (5 громад – Тростянецька, Жовтанецька, Мурованська, Солонківська, Зимноводівська);

*Група 3* – міські громади з населенням 11-21 тис. осіб із доходами загального фонду (без трансфертів) менше 3000 грн. на 1 особу (5 громад – Мостиська, Судововишнянська, Ходорівська, Рудківська, Бібрська);

*Група 4* – міські громади з населенням 7-17 тис. осіб із доходами загального фонду (без трансфертів) понад 3000 грн. на 1 особу (4 громади – Новокалінівська, Великомоствівська, Кам'янка-Бузька, Радехівська).

Беручи за основу індекс розкриття інформації (Disclosure index), що був запропонований С. Аді, Д. Мартані, Б. Памунгас та Р. А. Сіманджунтак для оцінки Звітів про діяльність місцевих органів влади<sup>52</sup>, ми адаптували алгоритм його розрахунку для оцінки наповненості сайту ОТГ.

Етапи розрахунку індексу обсягу висвітленої інформації наступні:

1) згрупувати інформацію, яка представлена на веб-сайтах ОТГ у підгрупи;

2) провести оцінку наявності кожного компоненту, присвоївши значення 1 при відображенні такого виду інформації на веб-сайті і значення 0, якщо такої інформації не відображено;

3) визначити пропорцію поширеності кожного виду інформації для кожної групи ОТГ шляхом співвідношення кількості сайтів із відображеною інформацією до загальної кількості ОТГ цієї групи. При цьому максимальне значення «1» – це інформація представлена на сайтах всіх громад цієї групи, а «0» – жодна громада із цієї групи не має висвітленої інформації певного виду на веб-сайті;

4) загальний індекс обсягу висвітленої інформації розраховувався як середньоарифметичне його компонентів (табл. 2.8).

Розрахунок загального індексу обсягу висвітленої інформації показав, що наповнюваність сайтів залежить більше від фінансової спроможності громади. Тобто громади із більшими доходами мають можливість займатися інформативним наповненням своїх веб-сайтів. Однак, розмір громади, а саме кількість мешканців, які проживають на її території, на наповнюваність веб-сайтів ОТГ не впливає.

Слід додати, що розрахунок загального індексу обсягу висвітленої інформації є умовним, оскільки інформація на веб-сайтах громад періодично оновлюється і доповнюється. У нашому дослідженні ми використали його як інструмент для порівняння інформаційного наповнення сайтів ОТГ у певний часовий проміжок. Варто підкреслити, що ОТГ Львівської області утворені протягом 2015-2019 рр. здійснили велику роботу в частині організації своїх веб-сайтів та наповнення їх інформацією, що є прогресом порівняно з періодом до реформи коли не кожна сільська чи селищна рада мала власну електронну скриньку чи сайт.

<sup>52</sup> Sasono Adi, Dwi Martani, Bambang Pamungkas & Robert A. Simanjuntak Analysis of the quality of performance report of the local government on websites: Indonesian case. *Cogent Business & Management*. 2016. vol. 3, issue 1, 1229393. URL: <https://www.cogentoa.com/article/10.1080/23311975.2016.1229393> (дата звернення: серпень 2020 р.).

Таблиця 2.8

**Розрахунок загального індексу обсягу висвітленої інформації на прикладі веб-сайтів  
ОТГ Львівської області**

компоненти Індексу	Вид інформації	Сільські ОТГ		Міські ОТГ	
		з доходами загального фонду (без трансфертів) на 1-го мешканця, грн			
		< 3000 грн n=8	> 3000 грн n=5	< 3000 грн n=5	> 3000 грн n=4
1. Діяльність апарату управління ОТГ	Проекти рішень сесій ради	0,75	0,8	0,6	0,5
	Рішення сесій ради	1	1	0,8	0,5
	Розпорядження голови	0,375	1	0,8	0,5
	Звіт голови	0,25	0,4	0,2	0,75
	Рішення виконавчого комітету	0,125	0,6	0,6	0,5
	Протоколи засідань	0	0	0,4	0,25
Середнє значення за компонентом 1		0,42	0,63	0,57	0,5
2. Відомості про апарат управління і депутатський склад	Відомості про апарат управління та/або відділи	0,5	0,8	0,8	0,75
	Перелік депутатів	0,625	1	1	1
Середнє значення за компонентом 2		0,56	0,9	0,9	0,88
3. Регуляторна діяльність/політика		0,625	0,8	0,8	1
4. Бюджет та використання бюджетних коштів	Паспорти бюджетних програм	0,875	1	0,6	1
	Інформація про державні/публічні закупівлі	0,375	0,4	0	0,75
	Звіт про виконання бюджету	0,625	0,8	0,6	1
Середнє значення за компонентом 4		0,63	0,73	0,4	0,92
5. Стратегічні документи	План/програма соціально-економічного розвитку	0,75	0,6	0,4	1
	Стратегія розвитку ОТГ	0,25	0,2	0,8	0,5
	Генеральні плани населених пунктів	0	1	0,4	1
	Інвестиційний паспорт / земельні ділянки, які призначені для реалізації інвестиційних проєктів	0,125	0	0,2	0,5
Середнє значення за компонентом 5		0,28	0,45	0,45	0,75
6. Паспорт ОТГ та деталізований опис інфраструктури, трудових, природно-земельних ресурсів, підприємств, які функціонують на території ОТГ	Паспорт ОТГ	0,5	0,6	0,4	0,25
	Трудові ресурси, інформація про підприємства, які функціонують у громаді	0	0	0,2	0
	Інфраструктурні об'єкти	0,375	0,2	0,6	0,5
	Опис природних, водних, лісових, сільськогосподарських ресурсів	0	0	0,2	0,25
	Туристичні ресурси	0	0	0,2	0
Середнє значення за компонентом 6		0,18	0,16	0,32	0,2
Загальний індекс обсягу висвітленої інформації		0.449	0.612	0.573	0.708

*Джерело: розраховано автором*

Загалом громади мають достатньо інформаційно наповнені сайти, причому з інформацією, яка насамперед стосується відомостей про апарат управління, оприлюднення інформації про його діяльність, відомості про регуляторну діяльність що може слугувати одним з індикаторів прозорості управління виконавчих органів влади. А також відсутність асиметрії в оприлюдненні та поширенні інформації через мережу.

**5. Аналіз потенціалу залучення мешканців до розвитку громади.**

У світі процесів адміністративно-фінансової децентралізації вагоме місце займає питання розвитку місцевої демократії. Як зазначає Є. Головаха, «у нас тільки зароджуються умови для розвиненої демократії, коли люди не тільки беруть участь у виборах, але можуть впливати на владу, контролюючи її за допомогою інструментів громадянського суспільства. І

тоді від мінімалістської, представницької ми перейдемо до розгорнутої, розвиненої демократії»<sup>53</sup>.

Застосування інструментів громадської участі на рівні ОТГ є одним з елементів оцінки стану демократії на місцевому рівні. Водночас неправильна імплементація таких інструментів та відсутність активної участі громадян може призвести до формування центр-периферійних взаємодій. Такі взаємодії проявляються у посиленні недовіри до місцевої влади, підкріпленні стереотипу «ми - вони», формуванні окремих груп всередині громади. З іншого боку, інструменти громадської участі можуть використовуватися для вирівнювання взаємовідносин всередині ОТГ, формування згуртованості громади та довіри до влади.

На підставі проведеного опитування серед громад Львівської області, можемо побачити, що найчастіше органи місцевого самоврядування використовують у процесі своєї діяльності такі інструменти, як громадські слухання, консультації з громадськістю, загальні збори (рис. 2.29).



**Рис. 2.29. Розподіл відповідей на питання: «Які інструменти громадської участі Ви використовуєте найчастіше в процесі розвитку ОТГ?»**

*Примітка: Сума відповідей не становить 100%, оскільки інструментів громадської участі може бути декілька в ОТГ.*

*Джерело: складено на основі анкетування голів ОТГ Львівської області*

Використання інструментів громадської участі є двостороннім процесом. З однієї сторони, є органи влади, які закріплюють та впроваджують такі інструменти, з іншого – громадяни, які готові брати участь у прийнятті рішень, та місцеві активісти, які спонукають і домагаються від влади консультацій із громадськістю та врахування думки громади під час прийняття важливих рішень. Відтак у впровадженні інструментів громадської участі вагому роль відіграють органи місцевого самоврядування.

У опитуванні, проведеному серед ОТГ Львівської області, ми ставили за мету виявити, які місцеві органи влади сприймають інструменти громадської участі та як оцінюють залучення мешканців до спільного прийняття рішень. Більшість органів місцевого самоврядування з-посеред опитаних, вважають, що інструменти громадської участі покликані забезпечити прозорість процесу прийняття рішень, інформувати громадськість про

<sup>53</sup> Головаха про опитування Зеленського: "Сильний політик тим і відрізняється, що не обов'язково приймає рішення в унісон з громадськістю" від 16.10.2020 р. <https://zn.ua/ukr/POLITICS/holovakha-pro-opituvannya-zelenskoho-silnij-politik-tim-i-vidriznjajetsja-shcho-ne-obovjazkovo-prijmaje-rishennja-v-unison-z-hromadskistju.html>. (дата звернення: серпень 2020 р.).

діяльність апарату управління та сприяти використанню потенціалу місцевих жителів та додаткових ресурсів для розвитку громади. Для половини опитаних – це засоби отримання підтримки населення на запропоновані рішення. Найменшою мірою представники органів місцевого самоврядування вважають, що інструменти громадської участі необхідні для уникнення чи вирішення конфліктів між мешканцями та апаратом управління (рис. 2.30).

Загалом участь тих мешканців ОТГ, які долучаються до місцевого самоврядування, апарат управління оцінює доволі неоднозначно, зазначаючи, що часом ускладнюють, часом сприяють у прийнятті спільного рішення. Третина опитаних вказали, що переважно мешканці сприяють пошуку конструктивних рішень, але й іноді затягують процес його прийняття.



**Рис. 2.30. Розподіл відповідей на питання «На Вашу думку, для чого потрібні вище зазначені інструменти громадської участі на рівні ОТГ?», %**

*Примітка: Сума відповідей не становить 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати декілька варіантів*

*Джерело: складено на основі анкетування голів ОТГ Львівської області*

Опитуваним були запропоновані твердження щодо оцінки зацікавленості мешканців в участі у місцевому самоврядуванні. Більшість представників апарату управління вважають, що зазвичай апарат ОТГ закликає мешканців брати участь у місцевому самоврядуванні, висловлювати ініціативи, натомість громадяни висловлюють ініціативи тільки тоді, коли це стосується їх особистих інтересів чи інтересів окремих груп, або ж не виражають ініціативи до спільних дій, а лише критикують владу (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

**Розподіл відповідей на запитання: «На скільки наступні твердження справедливі для Вашої громади?»**

№	Твердження	Варіант відповіді	
		Так	Ні
1.	Мешканці не зацікавлені брати участь у місцевому самоврядуванні	50%	50%
2.	Мешканці зазвичай критикують владу, але не виражають ініціативи до спільних дій	67%	33%
3.	Зазвичай апарат ОТГ, представники органів влади закликають мешканців брати участь у місцевому самоврядуванні, висловлювати ініціативи	75%	25%
4.	Мешканці висловлюють ініціативу тільки тоді, коли це стосується їх особистих інтересів чи інтересів окремих груп	75%	25%
5.	Мешканці беруть активну участь у місцевому самоврядуванні, висловлюють ініціативи	42%	58%

*Джерело: складено на основі анкетування голів ОТГ Львівської області*



Щодо питання комунікації та ініціативи (від кого вона йде – від мешканців центру чи старостатів), більшості опитаних ОТГ важко визначити, хто активніше взаємодіє з органом самоврядування щодо питань місцевого розвитку (67% важко сказати, це все ситуативно, залежно від проблеми чи питання яке виникає). Для двох громад - в однаковій мірі, як мешканці старостатів, так і центру ОТГ. І по 1 громаді висловили протилежні позиції – переважно мешканці центру активніші ніж мешканці старостатів, а в іншій - переважно мешканці старостатів активніші, ніж мешканці центру ОТГ.

Громадські слухання є основним та найбільш використовуваним інструментом в процесі вирішення питань розвитку ОТГ. Для більшості місцевих органів влади інструменти громадської участі розглядаються як інструменти інформування про діяльність та прозорість апарату управління. Слід додати, що для половини опитаних це також засіб використання потенціалу місцевих жителів та додаткових ресурсів для розвитку громади. Загалом, на даному етапі, участь мешканців у процесах прийняття рішень та їх ініціативність, наміри щодо залучення у справи місцевого самоврядування оцінені органами місцевого самоврядування на низькому рівні.

#### 6. Дослідження можливостей працевлаштування у громаді.

Аналізуючи формування центрально-периферійних взаємодій в ОТГ, особливу увагу варто акцентувати на питанні працевлаштування населення, адже відсутність можливості та перспектив пошуку місця праці стимулює відцентрові процеси, які супроводжують відтоком населення та підвищує імовірність виникнення конфліктогенних ситуацій.

У процесі опитування голів ОТГ Львівської області стосовно особливостей працевлаштування населення їх громади (табл. 2.10) було встановлено:

Таблиця 2.10

#### Територіальний розподіл місць праці населення ТГ Львівської області

	Місцеве населення працевлаштоване:						
	у межах ОТГ	у місті-обласному центрі	у місті, яке знаходиться поблизу	у межах району	у межах області	у інших областях України	за кордоном
Заболотцівська	+	-	-	+	+	-	+
Луківська	+	-	-	-	+	-	+
Жовтанецька	+	-	-	-	+	-	+
Ходорівська	+	-	-	-	+	-	+
Воютицька	+	-	† (Самбір)	-	-	-	+
Кам'янка-Бузька	+	+	-	+	-	-	+
Мурованська	+	+	-	-	-	-	-
Підберізіцівська	+	+	-	+	-	-	-
Рудківська	+	-	-	-	+	-	+
Солонківська	+	+	-	+	-	-	-
Меденицька	+	-	† (Дрогобич)	+	-	-	-
Радехівська	+	-	-	-	+	-	+

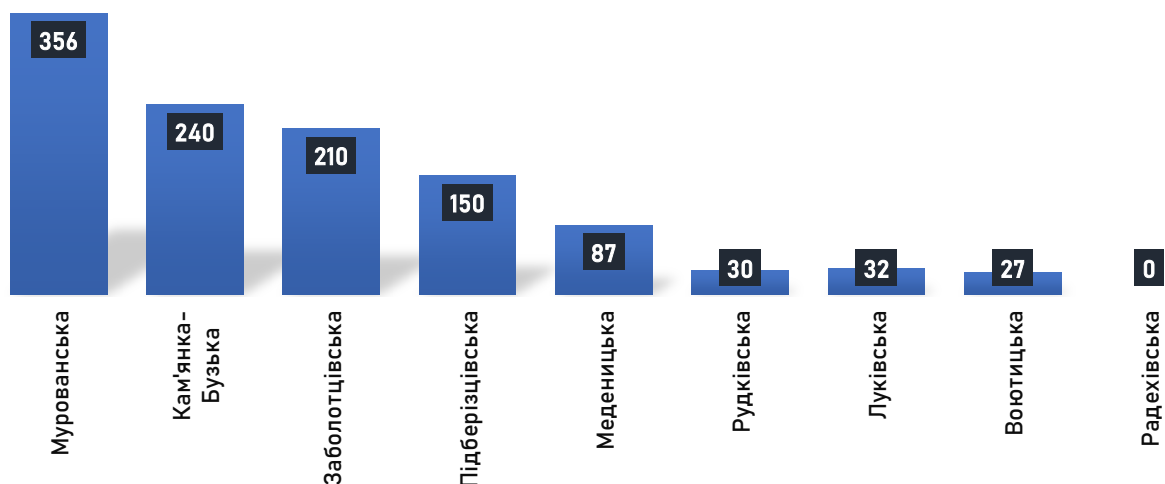
Джерело: складено на основі анкетування голів ОТГ Львівської області

1) усі представники органів місцевого самоврядування ОТГ виділяють громаду як територію, на якій працевлаштована велика частина населення. Окрім того, за період з моменту утворення ОТГ у Львівській області спостерігається зростання кількості робочих місць у більшості громадах (рис. 2.31). Серед лідерів: Мурованська та Підберізіцівська ОТГ, які для інвесторів та нових підприємств привабливі передовсім завдяки їх наближенню до обласного центру та проходженню через територію автошляхів національного значення; Кам'янка-Бузька ОТГ з економічно розвиненим та логістично привабливим центром;



Заболотцівська ОТГ, яка, попри невеликі розміри та формування на основі двох місцевих рад, територіальної віддаленості від міських центрів, стимулювала залучення власного населення до розвитку сімейних ферм та створила умови для реєстрації та розвитку на території громади нових підприємств (електростанції, птахофабрик).

2) залежність розвитку ринку праці в ОТГ від наближеності до розвинених міст – центрів економічного зростання.



**Рис. 2.31. Нові робочі місця, створені на території ОТГ Львівської області з моменту утворення, 2020 р., од.**

*Джерело: складено на основі анкетування голів ОТГ Львівської області*

Загалом людинопотік у м. Львові на 7% формується мешканцями області в процесі маятникової міграції (основу якої складають поїздки на роботу), тобто у середньому впродовж одного дня до Львова приїжджає 152 тис. осіб, при цьому, 50,1% маятникових мігрантів – це жителі населених пунктів, розташованих на відстані до 15 км від Львова, а 84,1% - жителі громад в радіусі 40 км навколо обласного центру (рис. 2.32).

Наведені результати дослідження<sup>54</sup> дозволили встановити, що Львів концентрує потоки маятникових мігрантів в радіусі до 40 км (Солонківська, Зимноводівська, Підберізіцівська, Мурованська та Давидівська ОТГ (ці громади повністю або частково входять до внутрішнього кола радіусом 15 км), Тростянецька, Щирецька, Великолюбінська, Жовтанецька, Кам'янка-Бузька та Бібрська ОТГ). Зазначене підтверджується і результатами, отриманими внаслідок опитування голів ОТГ. Так, громади, які розташовані на відстані до 15 км від обласного центру (Солонківська, Підберізіцівська, Мурованська ОТГ) чітко вказують, що Львів є ключовим осередком зайнятості їх населення. На цьому також акцентував голова Кам'янка-Бузької ОТГ, яка знаходиться у 40-кілометровій зоні навколо Львова.

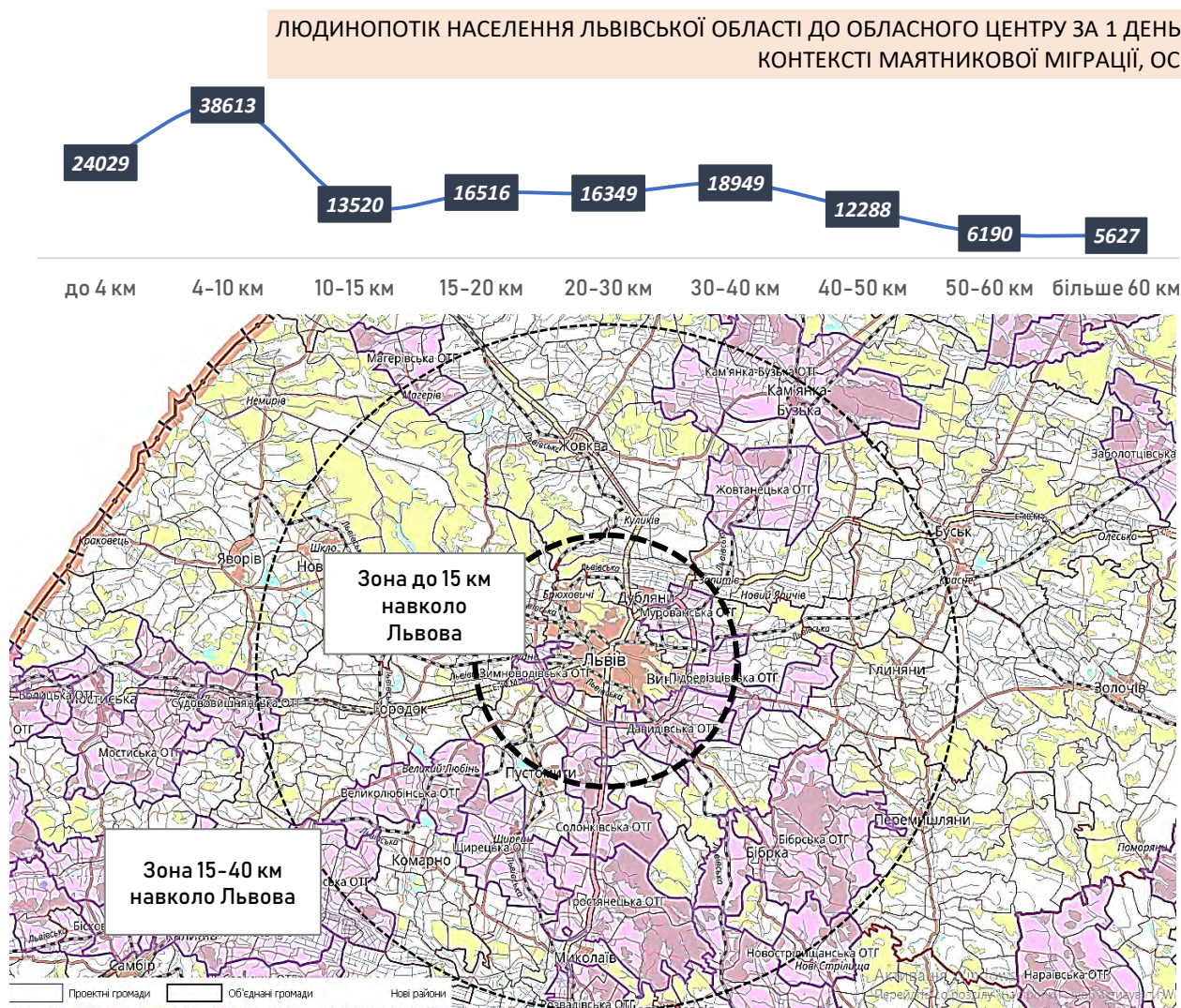
З іншої сторони, Меденицька та Воютицька ОТГ вказують на міста, які знаходяться поблизу, як на осередки зайнятості їх населення.

3) актуальною та невирішеною залишається проблема виїзду жителів громад за кордон у пошуках роботи, на чому наголосили 8 голів ОТГ з 12 опитаних. На цьому аспекті не акцентували увагу тільки очільники громад, які безпосередньо межують з м. Львів.

Отже, в контексті дослідження формування центрально-периферійних взаємодій в ОТГ Львівської області, здійсненого на основі аналізу статистичної інформації, бюджетних

<sup>54</sup> Спільне дослідження Львівської міської ради та компанії «Vodafone Україна». URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/city/lviv-changes/251171-lvivska-miska-rada-spilno-z-kompaniieiu-vodafone-ukraina-provely-masshtabne-doslidzhennia-dlia-rozvytku-transportnoi-modeli-mista> (дата доступу: жовтень 2020 р.).

показників та завдяки даним, отриманим шляхом опитування голів громад, можна зробити такі висновки.



**Рис. 2.32. Зони впливу м. Львова на формування ринків праці у ОТГ Львівської області, 2018 р.**

*Джерело: складено на основі<sup>55</sup>*

1. Як результат укрупнення в регіоні сформувалися ОТГ, які умовно можна типізувати на громади моно- (громади з яскраво вираженим економічно і соціально розвиненим центром порівняно з іншими населеними пунктами ОТГ; до таких передовсім належать міські ОТГ) та поліцентричного типу (громади, які формуються шляхом об'єднання однотипних, рівних за економічним та соціальним розвитком населених пунктів (сільські та селищні)), що зумовлює і особливості формування центр-периферійних взаємодій, зокрема наявну проблему диспаратного розподілу територіального представництва населених пунктів у органах місцевого самоврядування міських громад, а відтак і неспроможність ефективного впливу населення периферії на розвиток громади, та низький рівень спроможності більшості громад поліцентричного типу до забезпечення власного економічного розвитку. На це вказує рішення Кабінету Міністрів України про приєднання до

<sup>55</sup> Спільне дослідження Львівської міської ради та компанії «Vodafone Україна». URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/city/lviv-changes/251171-lvivska-miska-rada-spilno-z-kompaniieiu-vodafone-ukraina-provely-masshtabne-doslidzhennia-dlia-rozvytku-transportnoi-modeli-mista> (дата доступу: жовтень 2020 р.).

більших громад або доукрупнення<sup>56</sup> 15 ОТГ у Львівській області. Цей процес можна характеризувати як штучне (управлінське) призупинення процесу формування центрально-периферійних взаємодій у громадах, що може результуватися посиленням ризику несприйняття членами розформованих ОТГ нової влади та виникненням соціального конфлікту в новоутворених ОТГ.

2. Суттєвий вплив на формування центрально-периферійних взаємодій в ОТГ регіону має місцезорозташування громади. Громадам, які безпосередньо межують зі Львовом, характерні переважна зайнятість працездатного населення, користування соціальними послугами, проведення дозвілля у місті; населені пункти ОТГ виконують для багатьох мешканців «спальну» функцію. Це суттєво ускладнює формування центрально-периферійних взаємодій і може результуватися розвитком відносин адміністративного характеру (коли мешканці периферійних населених пунктів звертатимуться до центру лише для отримання адміністративних послуг). Водночас такі громади мають кращі вихідні умови для економічного розвитку території, залучення підприємств та інвестиційних ресурсів, розвитку сфери послуг, на що вказує порівняно висока фінансова спроможність ОТГ поліцентричного типу навколо Львова.

3. Попри зазначені аспекти, розвиток центрально-периферійних взаємодій в ОТГ в умовах їх формування – це передовсім питання ефективного управління наявним потенціалом, забезпечення участі мешканців у розвитку власної громади та формування взаємозв'язків на рівні «громада – орган місцевого самоврядування». Адже в контексті формування стабільних центрально-периферійних взаємодій соціально-економічного характеру відбувається забезпечення ментального сприйняття мешканцями громади. Натомість розвиток центрально-периферійних взаємодій сьогодні відбувається лише в контексті забезпечення економічного поступу населених пунктів громади та підвищення рівня надаваних мешканцям населених пунктів соціальних послуг, тобто органи місцевого самоврядування спрямовують зусилля передовсім на розвиток центрально-периферійних взаємодій соціально-економічного характеру, здебільшого упускаючи взаємодії соціально-психологічного (ментального) характеру.

---

<sup>56</sup> Розпорядження КМУ «Про затвердження перспективного плану формування територій громад Львівської області» № 624-р від 27 травня 2020 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-perspektivnogo-planu-formuvannya-teritorij-gromad-lvivskoyi-oblasti-i270520-624> (дата доступу: вересень 2020 р.).

# Додатки

## АНКЕТА

## Шановні голови об'єднаних територіальних громад

На виконання працівниками ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» наукового проекту «Розвиток центрально-периферійних взаємодій в регіоні в умовах адміністративно-фінансової децентралізації», просимо Вас взяти участь в опитуванні. Ваші відповіді є дуже важливими і допоможуть оцінити формування центрально-периферійних взаємодій в ОТГ.

Також для отримання додаткової інформації просимо надати такі документи: *Стратегію розвитку ОТГ, паспорт ОТГ, план/програму соціально-економічного розвитку ОТГ, інвестиційний паспорт ОТГ.*

Заздалегідь дякуємо за допомогу!

Заповніть таблицю:

	Запитання/показник	Одиниці вимірювання	Станом на 1 січня 2019 р.
<b>Транспортне сполучення</b>			
1.	Чи є регулярне автобусне сполучення між центром ОТГ та населеними пунктами громади? Якщо частково, прохання вказати, з якими саме пунктами його немає?	так/ні	
2.	Чи є на території ОТГ залізнична станція?	так/ні	
<b>Адміністративно-управлінська діяльність</b>			
3.	Кількість старостинських округів в ОТГ	кількість	
4.	Чи наявна у громаді посада помічника старости	так/ні	
5.	Склад депутатського корпусу	кількість осіб	
6.	Представниками яких населених пунктів є депутати?	Населений пункт 1 - кількість депутатів; пункт 2 – кількість депутатів, пункт n - кількість депутатів	
7.	Склад виконавчого комітету	осіб	
	<i>з них:</i>		
	посадовці ОТГ (голова, заступники, керуючий справами (секретар) виконавчого комітету, секретар ради, керівники відділів, управлінь та інших виконавчих органів влади, старости)	осіб	
	керівники комунальних підприємств, закладів освіти, охорони здоров'я тощо	осіб	
	громадські активісти, місцеві підприємці, представники громадських організацій	осіб	
<b>Інформаційно-комунікаційне середовище</b>			
8.	Чи проведено на території ОТГ мережевий Інтернет? Якщо ні, вкажіть, будь ласка, у яких населених пунктах його немає.	так/ні	
9.	Чи є у громади офіційний веб-сайт?	так/ні	
10.	Чи веде ОТГ офіційну Facebook-сторінку?	так/ні	

	Запитання/показник	Одиниці вимірювання	Роки		
			2016	2017	2018
11.	Вкажіть, будь ласка, який «внесок» у доходи місцевого бюджету кожного старостинського округу.	пункт 1 - X; пункт 2 - Y;... пункт n - Z			
12.	Вкажіть, будь ласка, питому вагу коштів з місцевого бюджету на капітальні видатки в розрізі кожного старостинського округу.	пункт 1 - X; пункт 2 - Y;... пункт n - Z			
13.	Будь ласка, вкажіть суму, що витрачається на місцеві інвестиції (капіталовкладення) в інфраструктуру на території вашої ОТГ, для кожного сектору, зазначеного нижче та з акцентом на тому, у якій саме ОТГ таке фінансування здійснювалося:				
14.	Місцеві дороги та транспорт	Тис. грн. (населений пункт)			
15.	Освіта	Тис. грн. (населений пункт)			
16.	Охорона здоров'я	Тис. грн. (населений пункт)			
17.	Соціальна підтримка та супровід	Тис. грн. (населений пункт)			
18.	Культура та спорт	Тис. грн. (населений пункт)			
19.	Служби адміністративної підтримки (наприклад, ЦНАП)	Тис. грн. (населений пункт)			

14. Яким чином орган місцевого самоврядування інформує мешканців ОТГ щодо проведення засідань місцевої ради? (оберіть необхідне)

- 1) дошка оголошення біля/у адмінбудівлях;
- 2) офіційний веб-сайт ОТГ;
- 3) офіційна Facebook-сторінка ОТГ;
- 4) Ваш варіант (вкажіть) \_\_\_\_\_

15. Вкажіть, будь ласка, яким чином орган самоврядування та голова місцевої ради налагоджує комунікацію з мешканцями громади, зазначте періодичність їх проведення:

	Захід	періодичність
1)	проводяться збори/зібрання/зустрічі голови ради з мешканцями населених пунктів у старостинських округах	
2)	звітування голови ради перед мешканцями ОТГ, яке організовується у старостинських округах	
3)	звітування голови ради перед мешканцями ОТГ, яке організовується у центрі громади	
4)	проведення особистого прийому громадян головою місцевої ради у приміщенні адмінбудівлі ради ОТГ	
5)	проводяться збори/зібрання/зустрічі голови ради з місцевими підприємцями	
6)	Ваш варіант (вкажіть) _____	

16. Які інструменти громадської участі Ви вважаєте найбільш дієвими для вирішення суспільно важливих питань Вашої ОТГ? (підкресліть необхідне):

- 1) Загальні збори;
- 2) Громадські слухання;
- 3) Місцеві ініціативи;
- 4) Громадський бюджет /Бюджет участі;
- 5) Громадська рада;
- 6) Молодіжна рада;
- 7) Електронні індивідуальні/колективні петиції;
- 8) Консультації з громадськістю;
- 9) Громадська експертиза;

- 10) Органи самоорганізації населення;
- 11) Жодний з вище перерахованих;
- 12) Ваш варіант (вказіть) \_\_\_\_\_.

**17.** На Вашу думку, для чого потрібні вище зазначені інструменти громадської участі на рівні ОТГ? (оберіть не більше трьох основних):

- 1) інформування громадськості про діяльність апарату управління;
- 2) отримання підтримки населення на запропоновані рішення;
- 3) захист апарату управління від критики / потреба уникнути конфлікту між мешканцями громади, окремими групами осіб і апаратом управління ОТГ;
- 4) забезпечення прозорості процесу прийняття рішень;
- 5) необхідність виконати формально-правові вимоги;
- 6) потреба уникнути конфлікту між самими мешканцями громади;
- 7) діагностика потреб та очікувань мешканців;
- 8) необхідність пошуку активних мешканців;
- 9) використання потенціалу місцевих жителів та додаткових ресурсів для розвитку громади;
- 10) Ваш варіант (вказіть) \_\_\_\_\_.

**18.** На скільки наступні твердження справедливі для Вашої громади (дайте відповідь по кожному рядку):

	ТАК	НІ
Мешканці не зацікавлені брати участь у місцевому самоврядуванні		
Мешканці зазвичай критикують владу, але не виражають ініціативи до спільних дій		
Зазвичай апарат ОТГ, представники органів влади закликають мешканців брати участь у місцевому самоврядуванні, висловлювати ініціативи		
Мешканці висловлюють ініціативу тільки тоді, коли це стосується їх особистих інтересів чи інтересів окремих груп		
Мешканці беруть активну участь у місцевому самоврядуванні, висловлюють ініціативи		

**19.** Оцініть участь тих мешканців Вашої ОТГ, які беруть участь у місцевому самоврядуванні (оберіть 1 варіант):

- 1) Тільки ускладнюють і затягують процес прийняття рішень, одна критика
- 2) Переважно ускладнюють і критикують, але іноді можна почути хорошу ідею
- 3) 50 на 50, часом ускладнюють, часом сприяють
- 4) Переважно сприяють пошуку конструктивних рішень та іноді затягують весь процес
- 5) Цілком сприяють пошуку конструктивних рішень, залученню додаткових ресурсів
- 6) Ваш варіант (вказіть) \_\_\_\_\_

**20.** На Вашу думку, хто активніше комунікує з органом самоврядування щодо питань місцевого розвитку?

- 1) переважно мешканці центру активніші ніж мешканці старостатів
- 2) в однаковій мірі, як мешканці старостатів, так і центру ОТГ,
- 3) переважно мешканці старостатів активніші, ніж мешканці центру ОТГ
- 4) важко сказати, це все ситуативно, залежно від проблеми чи питання яке виникає
- 5) Ваш варіант (вказіть) \_\_\_\_\_

**21.** Чи діє у Вашій ОТГ конкурс «Бюджет участі» / «Громадський бюджет»?

- 1) Так
- 2) Ні

Якщо конкурс діяв у 2016-2018 рр., вкажіть:

Рік проведення конкурсу	Кількість поданих заявок	Кількість проєктів-переможців
2016		
2017		
2018		

**22.** Чи розроблена Стратегія розвитку ОТГ у Вашій громаді?

- 1) Так
- 2) Ні

Якщо **так**, зазначте хто брав участь у розробці Стратегії ОТГ (оберіть необхідні варіанти):

- 1) орган місцевого самоврядування;

- 2) експерти;
- 3) члени громади (проводилися круглі столи, збори, опитування серед мешканців, підприємців);
- 4) Ваш варіант (вказіть) \_\_\_\_\_

**23.** Зазначте будь ласка, де здебільшого знаходить працевлаштування місцеве населення Вашої громади?

- 1) у межах ОТГ;
- 2) у місті-обласному центрі;
- 3) у місті, яке знаходиться поблизу (вказіть, яке саме)\_\_\_\_\_;
- 4) у межах району, до якого відноситься ОТГ;
- 5) у межах області;
- 6) у інших областях України;
- 7) за кордоном;
- 8) зайняте у здійсненні прикордонної торгівлі.

**24.** Чи з'явилися нові робочі місця на території ОТГ за період з моменту її утворення? Вкажіть, будь-ласка, їх кількість. \_\_\_\_\_



**Характеристика міст обласного значення Львівської області**

Найменування міста	Рік віднесення до категорії міст	Адміністративне значення	Найменування найближчої залізничної станції	Віддаль до неї в км	Віддаль до обласного центру, км	Примітка
Борислав	1940		Борислав	-	96	
Дрогобич	1422	районний центр	Дрогобич	-	86	
Львів	1356	обласний центр	Львів	-	-	
Моршин	2002		Моршин	-	82	місто районного значення - 1997 рік, місто обласного значення - 2002 рік
Новий Розділ	2002		Миколаїв-Дністровський	18	62	Новий Розділ 1953, Новий Розділ 1992 місто обласного значення - 2002 рік
Самбір	1241	районний центр	Самбір	-	76	
Стрий	1385	районний центр	Стрий	-	72	
Трускавець	1948		Трускавець	-	95	
Червоноград	1951		Червоноград	-	70	

Джерело: згруповано на основі<sup>57</sup>

<sup>57</sup> Адміністративно-територіальний устрій Львівської області. URL: <http://static.rada.gov.ua/zakon/new/ADM/zmistlv.html> (дата звернення: жовтень 2020 р.)

**Додаток В**

## Таблиця

**Перелік найбільших проєктів за обсягами прямих іноземних інвестицій у Львівській області  
упродовж 2016-2018 рр.**

№ з/п	Територія	Назва підприємства	Місце розташування	Дата відкриття	Робочі місця	Сума внесених інвестицій
1	Яворівський район	Два заводи компанії ТОВ «Фуджікура аутомобілів Україна – Львів»	с. Підрясне	14.04.2016	5000	20 млн євро
2	м. Львів	VEON	м. Львів	16.12.2016	900	н/д
3	Бродівський район	Два заводи компанії ТзОВ «Електроконтакт»	м. Золочів м. Броди	01.02.2016 30.08.2017	5000	3,3 млн євро
4	Яворівський район	Три заводи компанії ТзОВ «Бадер Україна»	с. Кожичі	03.11.2016 26.10.2017 07.06.2018	4000	20 млн євро
5	Старо-самбірський район	Друга та третя черги вітроелектростанції компанії ТзОВ «Карпатський Вітер»	м. Старий Самбір с. Стрільбичі	30.09.2016 26.10.2017	20	56,5 млн євро
6	Кам'янка-Бузький район	ДП «Амбієнте Ферніче Україна»	с. Колоденці	20.12.2017	600	1 млн євро
7	Яворівський район	Крагелюнд Феніче Холдинг АпС	с. Лозино	23.05.2017	200	3,3 млн євро
8	Яворівський район	Сонячна електростанція, компанія «ЛІГ АГРО»	с. Залужжя	28.05.2017	20	9 млн євро
9	м. Львів	PwC	м. Львів	26.04.2018	350	н/д
10	м. Городок	ДП «Сан Гарден»	м. Городок	23.02.2018	150	4 млн євро

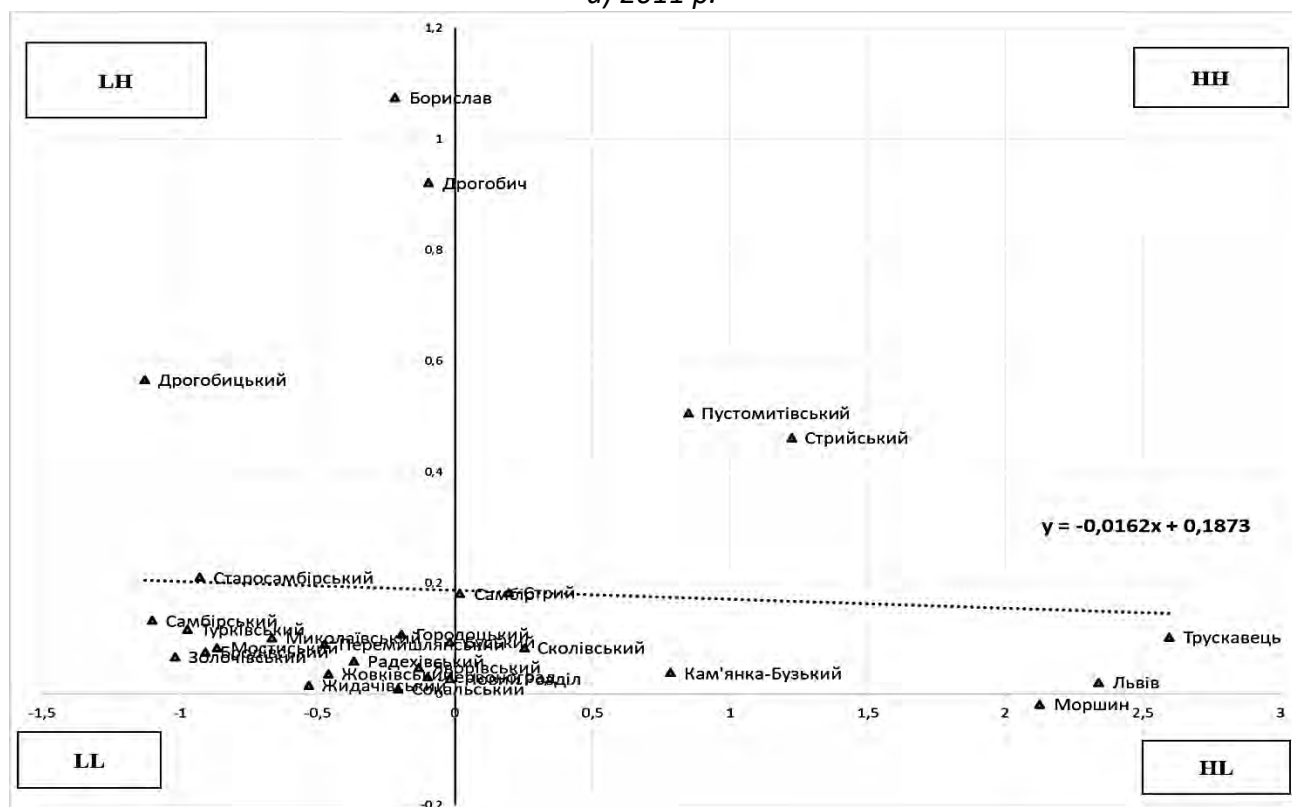
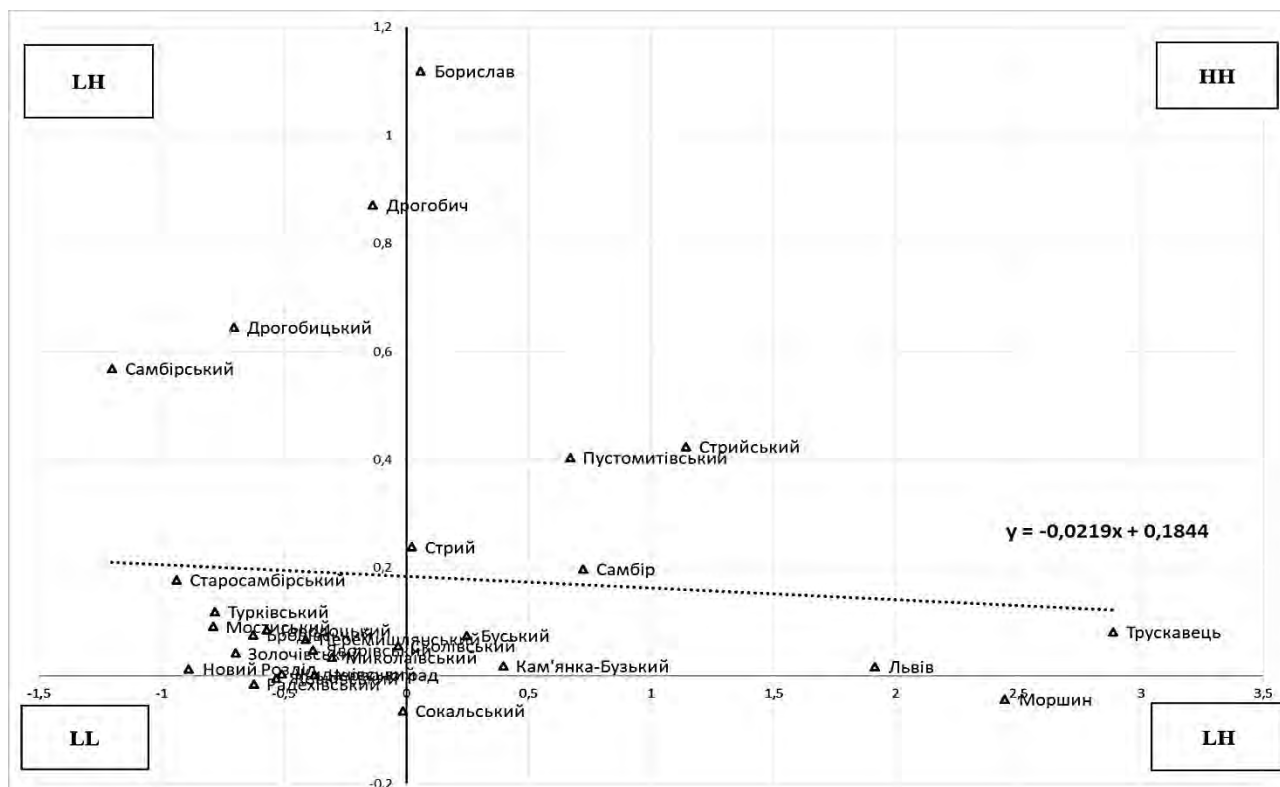
Дані: ЛОДА,<sup>58</sup>

<sup>58</sup>Як Львів стає новою фабрикою Європи URL: <https://mind.ua/publications/20187633-yak-lviv-stae-novoyu-fabrikoyu-evropi> (дата доступу: жовтень 2020 р.).

## Матриця обернених географічних відстаней між адміністративно-територіальними одиницями Львівської області

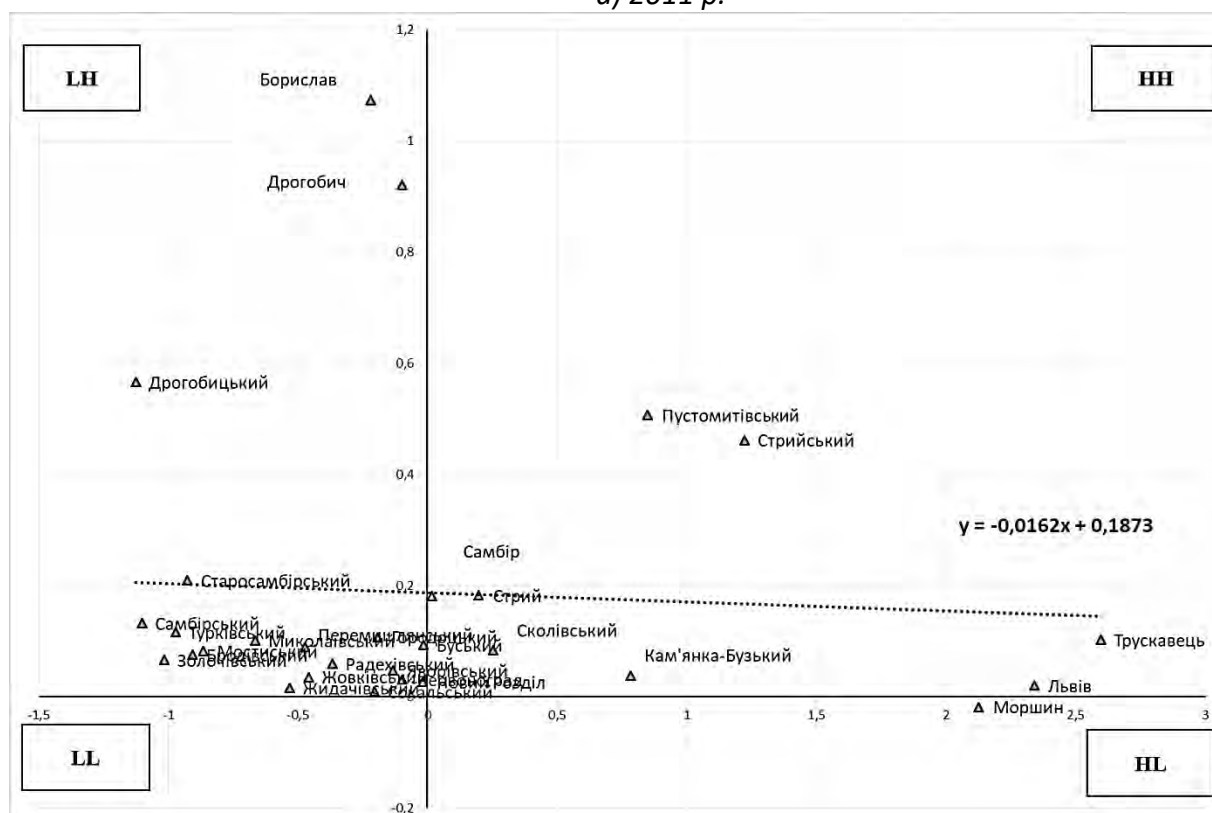
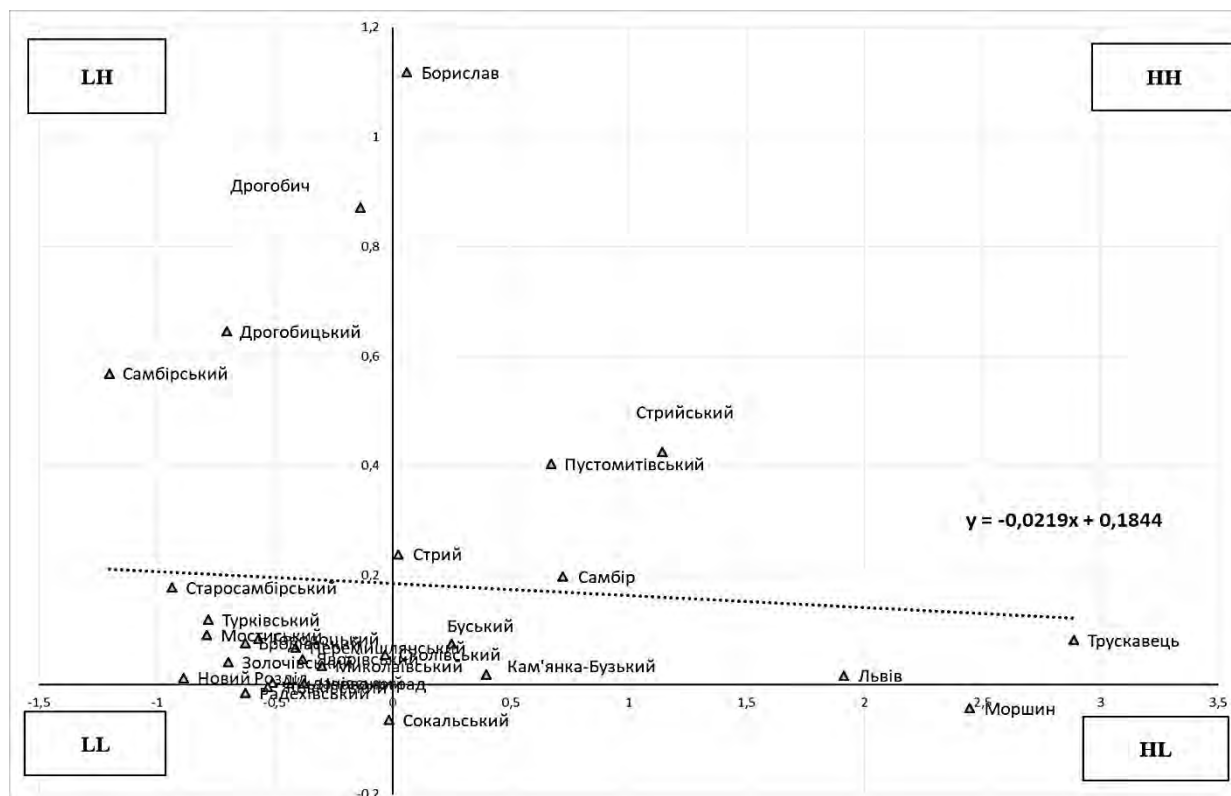
Адміністративно-територіальна одиниця	Львів	Борислав	Дрогобич	Моршин	Новий Розділ	Самбір	Стрий	Трускавець	Червоноград	Бродівський	Буський	Городоцький	Дрогобицький	Жидачівський	Жовківський	Золочівський	Кам'янка-Бузький	Миколаївський	Мостиський	Перемишлянський	Пустомитівський	Радехівський	Самбірський	Сколівський	Сокальський	Старосамбірський	Стрийський	Турківський	Яворівський
Львів	0,0000	0,0102	0,0116	0,0120	0,0172	0,0135	0,0139	0,0108	0,0141	0,0097	0,0192	0,0370	0,0116	0,0156	0,0333	0,0147	0,0244	0,0263	0,0147	0,0196	0,0526	0,0139	0,0135	0,0090	0,0118	0,0108	0,0139	0,0075	0,0182
Борислав	0,0102	0,0000	0,0909	0,0185	0,0135	0,0233	0,0238	0,1000	0,0061	0,0049	0,0065	0,0147	0,0909	0,0141	0,0083	0,0062	0,0070	0,0164	0,0125	0,0072	0,0139	0,0058	0,0233	0,0125	0,0051	0,0204	0,0238	0,0185	0,0094
Дрогобич	0,0116	0,0909	0,0000	0,0244	0,0164	0,0303	0,0357	0,0909	0,0065	0,0052	0,0071	0,0175	0,3333	0,0172	0,0091	0,0068	0,0078	0,0200	0,0141	0,0076	0,0169	0,0063	0,0303	0,0149	0,0060	0,0192	0,0357	0,0109	0,0106
Моршин	0,0120	0,0185	0,0244	0,0000	0,0169	0,0135	0,0769	0,0204	0,0059	0,0053	0,0072	0,0097	0,0244	0,0244	0,0079	0,0069	0,0079	0,0213	0,0090	0,0078	0,0139	0,0064	0,0135	0,0200	0,0055	0,0109	0,0769	0,0076	0,0074
Новий Розділ	0,0172	0,0135	0,0164	0,0169	0,0000	0,0108	0,0213	0,0147	0,0070	0,0061	0,0088	0,0128	0,0164	0,0455	0,0099	0,0083	0,0098	0,0455	0,0102	0,0182	0,0213	0,0076	0,0108	0,0116	0,0064	0,0095	0,0213	0,0066	0,0091
Самбір	0,0135	0,0233	0,0303	0,0135	0,0108	0,0000	0,0164	0,0233	0,0068	0,0054	0,0074	0,0204	0,0303	0,0111	0,0098	0,0070	0,0081	0,0128	0,0263	0,0080	0,0152	0,0065	0,3333	0,0101	0,0063	0,0526	0,0164	0,0167	0,0115
Стрий	0,0139	0,0238	0,0357	0,0769	0,0213	0,0164	0,0000	0,0278	0,0064	0,0056	0,0079	0,0110	0,0345	0,0333	0,0087	0,0075	0,0087	0,0278	0,0101	0,0085	0,0164	0,0069	0,0164	0,0250	0,0059	0,0125	0,3333	0,0082	0,0081
Трускавець	0,0108	0,1000	0,0909	0,0204	0,0147	0,0233	0,0278	0,0000	0,0056	0,0051	0,0068	0,0147	0,0909	0,0149	0,0079	0,0065	0,0073	0,0169	0,0123	0,0074	0,0152	0,0059	0,0233	0,0196	0,0052	0,0161	0,0278	0,0159	0,0095
Червоноград	0,0141	0,0061	0,0065	0,0059	0,0070	0,0068	0,0064	0,0056	0,0000	0,0119	0,0112	0,0106	0,0065	0,0066	0,0233	0,0084	0,0156	0,0080	0,0075	0,0082	0,0098	0,0286	0,0068	0,0051	0,0769	0,0061	0,0063	0,0049	0,0093
Бродівський	0,0097	0,0049	0,0052	0,0053	0,0061	0,0054	0,0056	0,0051	0,0119	0,0000	0,0185	0,0070	0,0052	0,0059	0,0098	0,0256	0,0123	0,0069	0,0055	0,0110	0,0078	0,0200	0,0054	0,0046	0,0105	0,0049	0,0056	0,0041	0,0064
Буський	0,0192	0,0065	0,0071	0,0072	0,0088	0,0074	0,0079	0,0068	0,0112	0,0185	0,0000	0,0109	0,0071	0,0084	0,0196	0,0244	0,0333	0,0106	0,0076	0,0256	0,0130	0,0182	0,0074	0,0060	0,0100	0,0065	0,0079	0,0052	0,0094
Городоцький	0,0370	0,0147	0,0175	0,0097	0,0128	0,0204	0,0110	0,0147	0,0106	0,0070	0,0109	0,0000	0,0175	0,0120	0,0200	0,0101	0,0123	0,0175	0,0256	0,0122	0,0333	0,0090	0,0200	0,0077	0,0093	0,0145	0,0111	0,0092	0,0233
Дрогобицький	0,0116	0,0909	0,3333	0,0244	0,0164	0,0303	0,0345	0,0909	0,0065	0,0052	0,0071	0,0175	0,0000	0,0172	0,0091	0,0068	0,0078	0,0200	0,0141	0,0076	0,0169	0,0063	0,0303	0,0149	0,0060	0,0192	0,0357	0,0109	0,0106
Жидачівський	0,0156	0,0141	0,0172	0,0244	0,0455	0,0111	0,0333	0,0149	0,0066	0,0059	0,0084	0,0120	0,0172	0,0000	0,0094	0,0093	0,0093	0,0357	0,0096	0,0139	0,0189	0,0072	0,0111	0,0145	0,0061	0,0093	0,0333	0,0066	0,0086
Жовківський	0,0333	0,0083	0,0091	0,0079	0,0099	0,0098	0,0087	0,0079	0,0233	0,0098	0,0196	0,0200	0,0091	0,0094	0,0000	0,0103	0,0294	0,0120	0,0111	0,0125	0,0169	0,0164	0,0097	0,0064	0,0175	0,0082	0,0085	0,0063	0,0159
Золочівський	0,0147	0,0062	0,0068	0,0069	0,0083	0,0070	0,0075	0,0065	0,0084	0,0256	0,0244	0,0101	0,0068	0,0093	0,0103	0,0000	0,0147	0,0099	0,0071	0,0270	0,0118	0,0111	0,0070	0,0057	0,0077	0,0061	0,0075	0,0050	0,0076
Кам'янка-Бузький	0,0244	0,0070	0,0078	0,0079	0,0098	0,0081	0,0087	0,0073	0,0156	0,0123	0,0333	0,0123	0,0078	0,0093	0,0294	0,0147	0,0000	0,0120	0,0083	0,0149	0,0152	0,0333	0,0081	0,0065	0,0133	0,0070	0,0086	0,0055	0,0105
Миколаївський	0,0263	0,0164	0,0200	0,0213	0,0455	0,0128	0,0278	0,0169	0,0080	0,0069	0,0106	0,0175	0,0200	0,0357	0,0120	0,0099	0,0120	0,0000	0,0123	0,0120	0,0370	0,0090	0,0128	0,0132	0,0074	0,0103	0,0278	0,0073	0,0111
Мостиський	0,0147	0,0125	0,0141	0,0090	0,0102	0,0263	0,0101	0,0123	0,0075	0,0055	0,0076	0,0256	0,0141	0,0096	0,0111	0,0071	0,0083	0,0123	0,0000	0,0082	0,0145	0,0066	0,0263	0,0073	0,0068	0,0182	0,0101	0,0104	0,0256
Перемишлянський	0,0196	0,0072	0,0076	0,0078	0,0182	0,0080	0,0085	0,0074	0,0082	0,0110	0,0256	0,0122	0,0076	0,0139	0,0125	0,0270	0,0149	0,0120	0,0082	0,0000	0,0156	0,0108	0,0082	0,0065	0,0075	0,0069	0,0090	0,0055	0,0090
Пустомитівський	0,0526	0,0139	0,0169	0,0139	0,0213	0,0152	0,0164	0,0152	0,0098	0,0078	0,0130	0,0333	0,0169	0,0189	0,0169	0,0118	0,0152	0,0370	0,0145	0,0156	0,0000	0,0104	0,0152	0,0100	0,0097	0,0118	0,0167	0,0080	0,0154
Радехівський	0,0139	0,0058	0,0063	0,0064	0,0076	0,0065	0,0069	0,0059	0,0286	0,0200	0,0182	0,0090	0,0063	0,0072	0,0164	0,0111	0,0333	0,0090	0,0066	0,0108	0,0104	0,0000	0,0065	0,0054	0,0217	0,0058	0,0068	0,0047	0,0080
Самбірський	0,0135	0,0233	0,0303	0,0135	0,0108	0,3333	0,0164	0,0233	0,0068	0,0054	0,0074	0,0200	0,0303	0,0111	0,0097	0,0070	0,0081	0,0128	0,0263	0,0082	0,0152	0,0065	0,0000	0,0101	0,0063	0,0526	0,0164	0,0167	0,0115
Сколівський	0,0090	0,0125	0,0149	0,0200	0,0116	0,0101	0,0250	0,0196	0,0051	0,0046	0,0060	0,0077	0,0149	0,0145	0,0064	0,0057	0,0065	0,0132	0,0073	0,0065	0,0100	0,0054	0,0101	0,0000	0,0048	0,0085	0,0250	0,0120	0,0061
Сокальський	0,0118	0,0051	0,0060	0,0055	0,0064	0,0063	0,0059	0,0052	0,0769	0,0105	0,0100	0,0093	0,0060	0,0061	0,0175	0,0077	0,0133	0,0074	0,0068	0,0075	0,0097	0,0217	0,0063	0,0048	0,0000	0,0056	0,0058	0,0046	0,0083
Старосамбірський	0,0108	0,0204	0,0192	0,0109	0,0095	0,0526	0,0125	0,0161	0,0061	0,0049	0,0065	0,0145	0,0192	0,0093	0,0082	0,0061	0,0070	0,0103	0,0182	0,0069	0,0118	0,0058	0,0526	0,0085	0,0056	0,0000	0,0125	0,0238	0,0108
Стрийський	0,0139	0,0238	0,0357	0,0769	0,0213	0,0164	0,3333	0,0278	0,0063	0,0056	0,0079	0,0111	0,0357	0,0333	0,0085	0,0075	0,0086	0,0278	0,0101	0,0090	0,0167	0,0068	0,0164	0,0250	0,0058	0,0125	0,0000	0,0082	0,0081
Турківський	0,0075	0,0185	0,0109	0,0076	0,0066	0,0167	0,0082	0,0159	0,0049	0,0041	0,0052	0,0092	0,0109	0,0066	0,0063	0,0050	0,0055	0,0073	0,0104	0,0055	0,0080	0,0047	0,0167	0,0120	0,0046	0,0238	0,0082	0,0000	0,0075
Яворівський	0,0182	0,0094	0,0106	0,0074	0,0091	0,0115	0,0081	0,0095	0,0093	0,0064	0,0094	0,0233	0,0106	0,0086	0,0159	0,0076	0,0105	0,0111	0,0256	0,0090	0,0154	0,0080	0,0115	0,0061	0,0083	0,0108	0,0081	0,0075	0,0000

Джерело: розраховано автором за даними. URL: <https://mistaua.com/>



Просторова діаграма розсіювання за значенням глобального індексу Морана для територій Львівської області (індекс економічного розвитку, дистанція – відстань)

Джерело: побудовано автором



**Просторова діаграма розсіювання за значенням глобального індексу Морана для територій Львівської області (індекс соціального розвитку, дистанція – відстань)**

*Джерело: авторські розрахунки*